UNIVERSAL
LIBRARY
OU_204764
UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T81.6 A28K Accession No. T3941

Author [illegible] V. II

Title [illegible] 1928.

This book should be returned on or before the date last marked below.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము—సంఖ్య—౨౨

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

—। ద్వితీయభాగము ।—

అహోబలపతిపండితప్రణీతము.

(పరిషత్పత్త్రికనుండి పునర్ముద్రితము)

కాకినాడ:

కాకినాడముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపఁబడి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యాలయమునఁ

బ్రకటింపఁబడినది.

1929.

వెల రు 0-8-0.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగపీఠిక.

ఈమహాప్రబంధమునకుఁ గర్త యగునహోబలపతి జన్మదేశాదు లగు సామాన్యవిషయములం గూర్చి ప్రథమభాగపీఠికలో ముచ్చటించితిని. ఇంక నిపు డిందుఁ గలవిశేషములను వివరించెదను. ఈభాగమున ౪-౫-౬ ఆశ్వాసములు గలవు. అందు నాల్గవయాశ్వాసమున నాముక్తమాల్యదాది కాంధ్రప్రబంధరత్నములందు వలెను గిరాతార్జునీయాది సంస్కృతకావ్యములందు వలెను ఋతువర్ణనము మంచిమంచి కల్పనలతోను గొప్పగొప్ప భావములతోను జేయంబడినది. చూడుఁడు :—

—। వసంతవర్ణనము ।—

సీ. నిఖిలాగమాంతనిర్నిద్రశోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే నెసఁగువాఁడు
శుకముఖద్విజరాజిచూపుల కింపైనఫలములు చేకూర్పఁగలుగువాఁడు
బలుజడిచే నైనయలజడి సహియించుమానుల మధురోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేవయాత్ర ఘటించు మాధుకరశ్రేణి మంచువాఁడు
సాధుసుమనోనిరంతరసౌష్ఠవైక, మూలకారణమైనట్టిమేలువాఁడు
మాధవుఁడువచ్చెనవ్వేళమధురలీల, వనరమాంగనయామోదమున మెలంగ.

సీ. పంజరగుహాలలోపల నున్ని గైకొని శర్కర మెక్కెడు జంతువితతి
నతివృష్టి కోరిచి యశనంబుగానక గాసిల్లు మానిసంఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే వర్ధిల్లు వరహంసవారములను
నలరునీ రక్కడ నక్కడఁ ద్రావుచు వసియించుచేతనవ్రాతములను
సత్పరిగ్రహలాభంబు సంభవిల్ల, నురుతరామోద మందెడు యోగితతుల
మన్నన మొనర్చెఁ దావచ్చిమాధవుండు, కామితార్థంబులవ్వారిగాఁగనిచ్చి.

ఇందలిశ్లేషవిశేష మెంతచక్కనిదో!

—। గ్రీష్మవర్ణనము ।—

గీ. కూటిపేదఱికంబు గైకొనిరి మిగుల, నాతరముచేత బ్రతికెడునట్టివారు
ఖననమొనరించితనుయాత్రగడపువారు, కూలిగలుగుటనవ్వేళగూఁటఁబడిరి.

క. కూటిరుచి పాన మొందెను, బొటిల్లెను నీళ్ల సుళ్లు పవనంబునకున్
మేటి సురతములకూరిమి, గాటపుటుపగూహనములఁ గదలక నిలిచెన్. ౩౭

ఈ రెంటియందును స్వభావోక్తి చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది.

క. పడమటిసెక నుదుకఁగఁబడి, పిడికిటివస్త్రంబు లెల్ల బెట్టూఱంగాఁ
గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడుఁబూతం బనుచు వానిఁ గర్మారంభుల్. ౮౮

ఇం దాచారసంప్రదాయము కలదు.

—। వర్షర్తువర్ణనము ।—

సీ. ఆహితాగ్నుల కెల్ల నాస్థవైశ్వానర రక్షయేకార్యసర్వస్వ మయ్యె
భోగికైనను రాత్రిభోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రము కాని యబ్బదయ్యె
సారమంత్రోపాస్తిచతురుల కశనంబు నార్తిగల్గుట గానివావి యయ్యెఁ
ప్రతిగ్రహంబున కేగిప్రార్థింపఁ (ప్రార్థింప)శిఖయొకింతొసఁగినఁ జిత్రమయ్యె
జంబుగూడలకలుములు డంబుమిగిలెఁ, గతకసంపాదనంబులు ఘనతగాంచె
నన్నదాతకు నేనియు నతిథి కొకని, కైన నన్నంబు గలదను టరిదియయ్యె.

ఇది యాముక్తమాల్యదచ్ఛాయ—

"ఇల్లిల్లుఁ దిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖ; యబ్బనే నింటిలోఁ బూరి యుడివిసరకి
రాఁజదు; రాఁజిన రవులుకో ల్వాపాలఁ గాని కల్గదు; మఱి దానఁ గలిగె
నేని కూ డగుట మంచైనఁబెన్బాగ సుఖభుక్తి సేకూర; దాభుక్తి కిడినఁ
బ్రాగ్భోక్తల కెతీఱు బహుజనాన్నము; దీఱ నారులకొందవుఁ బునఃప్రయత్న
మాజ్యపటుముఖ్యులయ మెన్న; రాలయాంగ
దారులయ మెన్న రంతిక; కారజనిక
పచన నాంధోగృహిణి రామిఁ బడుక మరుఁపు
వెడవెడనె యార్ప నోగిలి రజ్జడిని గృహులు."

ఉ. కాలువలెల్ల బల్నదుల కైవడిఁ గాంచె నదీలలామముల్
గేలియొనర్పఁగాఁ గడఁగెఁ గేవల మబ్ధి నతండు నీరమా
త్రాలయుఁడైనఁ దావికృతిసందక యుండు వికారహేతువుల్
చాల మెలంగినన్ వికృతిసంగతిఁ గాంచునె ధీరచిత్తముల్. ౯౭

ఈ దలి యర్థాంతరన్యాసము మహాకవికాళిదాసుని కుమారసంభవములోని
"వికారహేతౌ సతి విక్రియన్తే యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరా" అను
శ్లోకమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

కవి యిట్టి మనోహరము లగుకల్పనలను భావములను బద్యభాగాదు
లను దత్తద్భావతత్పరులై యనుకరించుచున్నారు. దానిని నసమర్థతచేఁ జేసిన
గ్రంథచౌర్య మనరాదు.

—। శరదృతువర్ణనము ।—

క. జీవన మాతయు లోకో, జ్జీవనము నొసఁగి మంచి గార్యసిద్ధి నడపి మై
కేవలఫలితంబుగఁ దాఁ, బోవదె ఘనపాళి యక్షపుంగవు దిశకున్. ౯౭

ఇందుఁ భారతీయులకుఁ బరమపురుషార్థసాధన మగు మహాప్రస్థానము
సూచితము-

—। హేమంతర్తువర్ణనము ।—

ఉ. తక్కులదాయ మేర్పడఁగఁ దాళక తక్కులనేఁచ మాచుచి
చ్చక్కరియాడ మీఱి వడిఁజొన్పఁగఁ దక్కులతోడ నాక్కస
ఖ్యక్కు భరించు కల్వలును గాఱియఁజెందెను మిత్రవర్గఘా
తక్కు నెఱుఁగఁ డమ్యో నుచితస్థితిఁ గాంచ జనుండు నేర్చునే. ౧౦౬

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము సర్వకాలములందును సర్వజనులకు నను
భవసిద్ధమైనది.

—। శిశిరర్తువర్ణనము । –

ఉ. శీతముచేత బాధపడు చిట్టజగంబు భరింపఁగా జగ
త్త్రాత దినేశుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చును నంబరమధ్యసీమఁ దాఁ
జాతురినేగుమ న్నిటలచంచదచంచలదృష్టి కించిదు
న్నీతము చేసెఁ గావలయు నెచ్చిఘటిల్ల హరించుశీతమున్. ౧౧౬

ఇందలిప్వభావ మెంతబాగుగనున్నదో! మఱియు నీభావము, "బ్రహ్మ
స్వరూప ముదయే, మధ్యాహ్నేతు మహేశ్వరమ్, సాయంకాలే సదా విష్ణుః
స్త్రిమూర్తిర్హి దివాకరః" అను శ్లోకభావమూలకము.

క. అప్పప్ప యేరికైనను, జెప్పంగాశక్యమౌనె శీతముమహిమల్
నిప్పులకప్పులకుం దాఁ, దప్పక యన్యోన్యసదృశతను ఘటియించున్. ౧౨౦

చూచితిరా యతీశయోక్తి మహిమ!

(2) పంచమాశ్వాసమున- శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజును జూడఁబోయి యర్జు
జునితోఁ గలిసి యమునానదీతీరమునకు వేఁట కేగి యటఁ దనకై తపము
చేయుచున్న కాళింది జూచి యామెను దనపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి వివా

హము చేసికొనిరా యనుకథ సహృదయ హృదయాహ్లాదకములైన రసగంభీరకల్పనావిశేషముగల నాటయఋనది గద్యపద్యములతోఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది. చిత్తగింపుఁడు.

ఇంద్రప్రస్థవర్ణనాసందర్భమున నీవిద్వత్కవి తనకుఁ బరిపూర్ణప్రజ్ఞగల యష్టభాషావిశేషము నెట్లు చూపెనో :

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు సాధ్యసిద్ధవచోవిచారితంబు
శౌరసేనాధారతారుచిమంతంబు వ్యత్యయకార్యోపపత్యనుగత
మనుస్మృతభవికలాపాయోగసిద్ధంబు శేషోపహతదృఢోల్లేఖితంబు
అన్యథాభావప్రహాణనిరూఢంబు సప్తాంగరూపప్రశస్తమహిమ
మైవిరాజిల్లు నష్టభాషావిశేష, సముదయస్ఫూర్తి హాసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మచ్యుతానందముగఁ గాంచెనచ్యుతుండు.

ధర్మజునిభక్తిగౌరవము లెట్లు చిత్రించెనో చూడుఁడు-

గీ. జలజనయన యిహాముత్రఫలవితాన, మూలకారణ మని మదిఁ జాల నమ్మి
నీ మపదభక్తి చేకొని నిలిచినాఁడ, నితరము నెఱుంగఁగద యిట నీవెసాక్షి.

గీ. తమను హరియించి వస్తుతత్త్వంబుఁ దెలుప,నీవకా కన్యదేవత నేర్పుగనదు
దురితసంహారజగతి ఖద్యోతుమహిమ, మొరరు నేరీతిఁదలఁపఖద్యోతమునకు.

ఈవిద్వత్కవి తన శాస్త్రీయజ్ఞానమును 17 వ పద్యమునఁ గాళిందీతీర కాంతారమును మీమాంసా తర్క వ్యాకరణ చ్ఛందో లంకార భరతశాస్త్రములతోను బ్రాకృత త్రిలింగభాషలతోను నుత్తమ కావ్యంబుతోను శ్లేషించి పోల్చి చూపెను. శ్రీకృష్ణుని వివాహసందర్భమును 73వ పద్యములో నాదబ్రహ్మమును నిరూపించెను.

"మంచిభోజనము" అను 140 పద్యమున హాస్యరసలవము.

"పగలుగాచించు"నను 155 పద్యములో నప్పగింతలలోఁ బిల్లలు పెద్దలం దున్నగుణము గ్రహియింపవలయును గాని పెద్దలందు దోష మున్నను గ్రహింపరా దనునీతి చక్కఁగా బోధింపఁబడినది.

(3) ఇఁక షష్ఠాశ్వాసము.

ఇందుఁ గాళిందీకృష్ణుల సరససల్లాపములు వర్ణింపఁబడినవి. కాని నాగరకులకు వెగటుగల్గించు మోటువర్ణనము లెందును లేవు. ఇంతియే కాదు, కేవలశృంగారప్రధానము లగుపట్టులందుఁ గూడ నీవిద్వత్కవి యావిషయమును

దన శ్లేషమహిమచేఁ గావ్యములోను శాస్త్రములతోను నాగమములతోను సంస్కృతప్రాకృతాంధ్రభాషలతోను మూలప్రకృతి (అవిద్య)తోను బరబ్రహ్మముతోను బోల్చి చదువరుల డెందములం దనాదిపరమసిద్ధాంతముల నాటును. వీనికిఁ బూర్వభాగమునందుఁగూడఁ జాల నుదాహరణములు గలవు.

41 వ "కామితిమేమియుఁగ" అనుపద్యములో "సర్వత్ర జయ మన్విచ్ఛేత్పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయ" మ్మనుదానిభావము గలదు.

"హృదయగ్రంథి" యను 42 వ పద్యములో "భిద్యతే హృదయగ్రన్థిః ఛిద్యన్తేసర్వసంశయాః, తస్మిన్‌దృష్టే పరావరే"అను నుపనిషత్సారము నిమిడించెను.

"నేరుపుమీఱు" అను 49వ పద్యములో శృంగారరసము నలు పను సంప్రదాయము తెలియఁజేయఁబడినది.

56 క్రొమ్ముడి యుత్తమనిబంధము (కావ్యము)

60 కబరి యుత్తమకావ్యముం బోలును.

గీ. ద్విత్వరహితంపుఁటాకృతిఁదేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభాషనాభాషితద్వి
రేఫవైఖరిగలిగిత్రిలింగదేశ, సూక్తియనదొప్పుఁగస్తూరిచుక్కబొట్టు. 67

ఇందుఁ గస్తురి చుక్కబొట్టు ప్రాకృతత్రిలింగభాషలవలె నున్నది.

70 చవ్వుతిచందురుఁజూచిన నీలాపనిందవచ్చును.

86 కార్యసాధనవిధానము మంచి దను నీతి బోధింపఁబడినది.

90 "వనిత యురగన్ను" అనుదానిలోఁ దపము (నిరంతరదీక్ష) బలిమిని గార్యసిద్ధిని గలిగించు ననునుత్తమసిద్ధాంతము.

97 "వాగ్భూషణంభూషణం" అనుదాని యభిప్రాయము.

113 లజ్జ నవిద్యతోఁ బోల్చి గురూపదేశమున నవిద్య నశించు నను మహాభావము స్ఫురింపఁజేసెను.

124 "సాంజనాతి"—ఇందుశబ్దచిత్ర మయిన యమకము.

138 "బ్రహ్మ మననొప్పు"—అద్వైతసిద్ధాంతము. చూచితిరా శ్లేషమహిమ ! అతిశృంగారములోనుండి మహావేదాంతమునకుఁ గొనిపోయినది.

145 "గరితబింబోష్ఠి"—ఇందుఁ గల్పనావిశేషము.

151 "మృదుపదమై"—282 "సుప్రసాదత"- ఇందు రసావహ మైనచో దోషము గూడ గుణమగు ననుకవిభావము తోఁచుచున్నది.

163, 236 గగనకుసుమము-అప్రసిద్ధ మని తార్కికుల సంప్రదాయము.

174 "పయోధరమండలము" అను శ్లేషరూపక మహిమచే వర్షాకాలము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది.

176 త్రివేణీస్నానమున ననంతసౌఖ్యముకలుగు నను పౌరాణిక భావము.

188 తపముచే నణిమాదిసిద్ధులు గలుగును.

191 ఆత్మస్వరూపమును శైలుపఋషివిధాన మతినిపుణముగా నిరూపింపఁబడెను.

197 గురుశుశ్రూష పరమసుఖంబు.

202 రూపకమహిమ మిందుఁ గలదు.

223 ఈపద్యమునందు (అహిభయము) స్వపక్షభయము గలరాజురాజ్యము క్షీణించు నని చూపఁబడినది.

229 బ్రహ్మతత్త్వము.

230 భగవంతుఁడు సర్వద్రష్ట.

241 భగవంతునిదర్శనమైనపుడు సర్వహృదయగ్రంథులు వీడిపోవును.

270 ఈగద్యము ప్రథమాశ్వాసములోని "వెండియుజగజ్జనాది" అను పెద్దగద్యమువంటిది. ఒకపిశేషము—అందర్థాలంకారములే గలవు. ఇందుఁ గొన్ని శబ్దాలంకారములును గలవు, కుండలిబంధము, నాగపద్మబంధము, మాలికా బంధము నిట్లు "నానాలంకారలీలామూలాస్పదంబై తనరు."

మొత్తముమీఁద నీమహాప్రబంధమున శృంగారరసము ప్రధానము. మిగిలినవి యంగములుగా నక్కడక్కడ నౌచిత్యానుసారముగా నిరూపింపఁబడినవి. కదళీపాకము ప్రాయికము. అక్కడక్కడ నారికేళపాకము గూడఁ గలదు. శైలి లక్షణలక్షితము. గుణాలంకారము లత్యంతమనోహరములు. రీతివృత్తులు రసానుగుణంబులు. భావంబు లతిగంభీరంబులు. అనర్గళ మగుకవితాధార. దానికిం బదిరెట్లు వేదవేదాంతసంస్కృతప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణతర్కమీమాంసాలంకారాది సకలశాస్త్రసర్వతోముఖపాండిత్యమహిమ. దానికి నూఱురెట్లు శ్లేషచమత్కారము. విద్వత్కవి రచించిన యీమహాకావ్యమునందలి భావములు సుబోధము లగుటకు విపుల మగువ్యాఖ్యాన మపేక్షణీయము. మనయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు తగినయత్న మొనరించి వ్యాఖ్యానము చేయించి ప్రకటింపఁ గడంగుదురు గాక! మూలమూలల నున్నయిట్టి

మహాగ్రంథములను సంపాదించి ప్రకటించి కవులకీర్తులను జిరస్థాయులుగాఁ జేయుచున్న యీపరిషత్తువారికి జగత్కారణం బైన శివకేశవాది నామములచే భావింపఁబడు పరబ్రహ్మము దీర్ఘాయురారోగ్యైశ్వర్యజ్ఞానసంపదభివృద్ధులను జగదుపకారకృత్యనిరంతరదీక్షాదక్షతల నిచ్చుఁగాక !

గీ. చిలుకపలుకులు చెవులకుఁ జెలువుగొలుపు
నట్లు దక్షిణవాక్యము లాత్మతృప్తి
నందఁజేసెడు నీకు నారాయణాత్మ
ముదముగన లోకబుధులు ప్రమోదమూన !

ప్రమోదదక్షిణాయనము,
పిఠాపురము,

శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి,
శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థాన
పండితుఁడు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగము.

— విషయసూచిక — పుటలు.

1.	వసంతర్తువర్ణనము	౧
2.	గ్రీష్మఋతువర్ణనము	౪
3.	వర్షఋతువర్ణనము	౬
4.	శరదృతువర్ణనము	౧౦
5.	హేమంతఋతువర్ణనము	౧౨
6.	శిశిరఋతువర్ణనము	౧౨
7.	శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజుం జూడఁబోవుట ...	౧౪
8.	శ్రీకృష్ణుఁడు వేఁట సలుపుట ...	౧౭
9.	శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందినిజూచుట ...	౧౮
10.	శ్రీకృష్ణుండు కాళిందికడ కర్జుననిబంపుట ...	౧౯
11.	శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందినిగొనిపోవుట ...	౨౧
12.	శ్రీకృష్ణుని మంగళస్నానము ...	౨౪
13.	కాళిందిని జెలు లలంకరించుట ...	౨౮
14.	వివాహవర్ణనము	౨౯
15.	శ్రీకృష్ణునకుఁ దాంబూలమిచ్చుట ...	33
16.	అప్పగింతలు	33

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగము.

— చతుర్థాశ్వాసము —

క. శ్రీమద్భార్గవరామవి, రామశరస్తోమధామ రమ్యభుజబలో
ద్దామాభిరామ నుతసు, త్రామా సాకేతధామ దశరథరామా. ౧

వ. మహాత్మా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

—॥ వసంతర్తువర్ణనము ॥—

క. అంతట విమలక్షీరత, సంతతసుమనఃకదంబసంజీవనతం
బొంతై సురభికి మిక్కిలి, వింతై *యేతెంచె సురభి విరహులు †బెగడన్.

గీ. ఉదయరాగచ్ఛదంబు మై నూనికొనఁగఁ, దలఁచి వనలక్ష్మి జీర్ణచ్ఛదంబు విడిచె
మాధవుని రాక కని వృక్షమండలంబు, దాల్పఁగను బట్టుజీర్ణచ్ఛదంబు ‡రాలె.

సీ. నిఖిలాగమాంతనిర్నిద్రశోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే §నెనఁగువాఁడు
శుకముఖద్విజరాజిచూపులకింపైన ఫలములు చేకూర్పఁ గలుగువాఁడు
బలుజడిచే నైన యలజడి సహియించు మానుల మధురోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేహయాత్ర ఘటించు మాధుకరశ్రేణి మంచువాఁడు
సాధుసుమనోనిరంతరసౌఖ్యవైక, మూలకారణమైనట్టి మేలువాఁడు
మాధవుఁడు వచ్చె నవ్వేళ మధురలీల, వనరమాంగనయామోదమున మెలంగ

సీ. తనరు దక్షిణజగత్ప్రాణున కేవేళఁ జెడనిమాంద్యగుణంబు సేయుకతన
నతిరక్తపల్లవప్రతతి వర్ధిలఁ జేయు నభ్యుదయంబుచే నడరుకతన
నఖిలనిస్సంగుల నాయాసపడఁ జేయు నీలదేహుల కుక్తి నేర్పుకతన
సురుచిరాకృతి జాతిసుమనోవిలాసంబు కొదవకు నొడిగట్టుకొన్నకతన
నప్రసాదత కాటపట్టైనకతన, నధికసాంద్రరజోవ్యాప్తి నందుకతనఁ
గలుగునయశోవితానంబు కిరణిగనుచు, నఘులు చరియించు నామనినాళిగనుచు.

చ. అలరులచే జగద్విజయ మందె మరుం డన యుక్తి భూషణం
గలుగును లక్ష్యమన్న నది గాదు జగజ్జయసాధనంబులై
మెలఁగెడు చాపబాణములు మేలుగ నిర్మితి చేసి మాధవుం
డల మరు నంగహీను విజయాన్వితుఁ జేయు ననంగ లక్ష్యమా. ౩

---

* యేతెంచు-మూ. †పొగడన్-మూ. ‡వోలె? §నెగడువాఁడు-అనుటమంచిది.

మ. ధరఁ బాదంబులు నాటి ప్రాన్పడుచు వంధ్యత్వంబు పోఁగోరి య
త్తరురాజు ల్పడు మాధవుం గొలువఁగాఁ దద్వంధ్యతోత్పాదన
స్ఫురణోద్యత్ప్రసవాభిరామఫలసంభూతు ల్ఘటింపించు త
త్త్ర(ర)దత్తారుణమంత్రితాక్షత లనం గానంగనయ్యె న్ననల్. ౮

క. ఫలగర్భిత గొను లతికా, కలకంఠులకుసుమగుచ్ఛఘనవక్షోజం
బుల మిగుల నొప్పు గైకొను, నలికోచిశ్యామచూచుకాంచితరోచుల్. ౯

గీ. వంటురసమునసుమనఃకదంబకంబు, కాలగతి(?)దుపువకాంతలఁజాలఁగూడెఁ
దత్సమాయాతమైనపాతకముకతన, విరిసెఁ గాఁబోలు నన నద్ది విరియుచుండె.

చ. అరయఁగఁ బుష్పవత్యభిధ నంటి రజోవతు లన్న పేరిచేఁ
బరఁగులతాలతాంగులయభంగురసంగతిఁ బొంగి సమ్మద
స్ఫురితనినాదము ల్గొనుట చోద్యమె మత్తమధువ్రతాళికిం
గర మురవైన యవ్వృజినకాళిమ మేనున నంట నబ్రమే. ౧౧

క. గిఱికపడి కొసలు సాఁగక, యొఱలులతాంగనలఁ బెనిచి యొప్పఁగఁ బుష్పం
బఱఁ బువ్వమొగ్గగుబ్బలు, వఱల ఫలం బెసంగఁజేసె వలపుబుతు వాగిక.

క. మాధవవిభవముఁ దెల్పుచు, సాధుకవిప్రీతి యొసఁగు సర్వాగమముల్
మాధవవిభవముఁ దెల్పుచు, సాధుకవిప్రీతిదములు సర్వాగమముల్. ౧౩

క. మును వృద్ధికి ఘనులొసఁగిన, ఘనఋణ మొగిఁదీర్పఁ దరులు కప్రసుమపుటం
బునఁ బొదిగి ఋణముఁ దీర్చెను, గనదళిదంభంబు దాల్చుఘనదూతలకున్.

గీ. బంధురము లైనయలవనస్పతుల కెల్ల, సౌమనస్యంబు విఘటిల్ల భూమిజాత
భావమూకులపాటొదఁబరఁగు*మర్య, శంబునానటమధువ్రజంబుమిగిలె

చ. వరవనమాలికాకలితవాసన లూనుచు మాధవీమనో
హరరుచి కాస్పదం బగుచు నాత్తమహాగముఁడై కుజాతివి
స్ఫురణము మాన వర్తిలుచు భూరికవిప్రజమాననీయుఁడై
పరఁగెను మాధవుం డపుడు భవ్యఘనాకృతి మాధవాకృతిన్. ౧౬

గీ. రొగుల భరించి యఁచక్రయుక్తి మించి, భోగిసంసేవితాకృతిస్ఫూర్తిగాంచి
మాధవుఁడు మాధవుండగు మాదిఁ దలంప, నలయపాంసులతాగుణం బరుదుగాని

సీ. పంజరగుహాలలోపల నున్నిఁ గైకొని శర్కర మెక్కెడుజంతువితతి
నతివృష్టి కోరిచి యశనంబు గానక గాసిల్లు ఘనాఘనాఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే వర్తిల్లు వరహంసవారములను
నలరునీ రక్కడనక్కడఁ ద్రావుచు వసియించు చేతనవ్రాతములను

*ధుర్యశంబనా-మూ.

సత్పరిగ్రహలాభంబు సంభవిల్ల, సుకృతరామోద మందెను యోగితతుల
మన్ననయొనర్చెఁ దావచ్చి మాధవుండు, కామితార్థంబు లవ్వారికాఁగనిచ్చి.

గీ. దీర్ఘవిశ్రుతశబ్దవృత్తిప్రకాశ, మాశ్రితాందితమాధుర్య మధిగతప్ర
సాదమైయొప్పెనపుడు వసంతబుతువు, మహితకావ్యప్రకాశకృన్నతముపోలె.

క. పల్లవపేశలశయ్యా, వేల్లద్గీతులకుఁ దనిసి విపులధ్వనులం
బెల్లెనయుచుఁ బుంస్కోకిల, తల్లజులు వసంతవేళఁ దనరిరి మిగులన్. ౧౦

చ. తెలిపుపునీటివర్షము లుదీర్ణములై యొనరంగ నత్తఱిన్
మలయుఁగఁ జొచ్చెఁ బుష్పడిపుమారము లెల్లెడల న్నిరంతరా
కలనవహించి దట్టముగఁ గానఁగనయ్యెను యోగదూరతం
గలఁగెను దంపతిప్రతతి గాంచుచు హావ్యపుఁజాస్ప గాఢ్పలున్. ౧౧

సీ. ఉవిదపుక్కిట సురయుమిసిన నొక్కఁడు తరువు పాదాబ్జఘాతమున నొకటి
చెట్టు, వేఱొక్కటి తిట్టుమ డాసిన నామోదసంపద నందె వెలయ
ముద్దుల నగవుల మురిపెంపుఁ బాటలఁ గౌఁగిలింతలఁ బ్రేమఁ గనుఁగొనుటల
నడుగుట నూర్పుట హస్తసంస్పర్శలఁ గొన్నమహీజముల్ చెన్నుగొనియె
నవనిజములు నచేతనతానుభూతి, గనిన స్త్రీసుఖ కామినీసుఖరతాగార
వావమానంబులొకటి గానలరరసికు, లలరుచుంతయుహాసవింతయతివపొంతఁ

గీ. చెలువుమీఱినయవ్వేళ జిత్రమొకవ, నమ్మిగైకోక మెలఁగెడునమ్మిపొదలు
నెపుడుఁ బాయని నైజాత్యమిరవుకొన్న, యట్టివయ్యును సాజాత్య మాశ్రయించె.

సీ. అరసానుభూతుల సరసానుభూతులై మెలఁగుచుండఁగఁ జేయు మేలుశక్తి
లేఁగొమ్మపొంకులు లేకయుండెడువానిఁ దద్వృత్తనాదింపఁ దనరునేర్పుఁ
బ్రసవవాసనలేక బడలుచుండెడువానిఁ బ్రసవాప్తిఁ గమకించు ప్రబలమహిమ
పల్లు లింపులు మీఱఁ బలుకనేరనివానిఁ బలుకదిద్దినయట్టి పాటవంబుఁ
గలిగినవయోగిజనములఁ గడుముదమున, నెనయఁ జేయువసంతయోగీంద్రుఁ గన్న
యోగరహితజనంబులయుల్లములను, బెల్లు వర్తిల్లఁ గుంఠమునె పల్లటములు.

క. సురభీరయమార్గచరా, స్థిరమానస సమ్మదప్రతే గ్భవతి కుహూ
పరిహార్తా నేత్యేవం, పరవాక్కుల నవిరళముగఁ బలుకుం బికముల్.(?) ౧౪

ఉ. పంకజకోశపుష్పపుటభాసిమిళిందశిలానవాస మై
యంకురసూచికావినిహతాహితమండలజీవితంబు నై
శంకిలఁ జేయు నాభరతశాస్త్రము నామని దానిజూడఁగా
నంకురమూను మోదభర మవ్వనిరీక్షణఁ గల్గ నేర్చునే. ౧౫

—♦ గ్రీష్మఋతువర్ణనము ♦—

క. అంతట వేసవి దోఁచె దు, రంతమహోష్మానుగతనిరంతరమిథ్యా
దంతాభ్యర్హితమతద్భృ, ష్టాంతమరీచివిమీలితాశాంతంబై. ౨౭

క. వరసుమనోజీవిత మగు, సురభిం బజుపంగ భువనశోషకతిగ్మా
కరతనుజుఁడు వడిగఁ దదా, కరవిపినంబులనుమిగులఁ గాఁక దహించెన్. ౨౮

క. ఆమెడ దక్షిణదిగ్భవ, వాయుపదత్రయికి నెన్న వరుణాలయది
గ్వాయువు సపాదసప్తా, ధ్యాయి యనం దగు నటంచు నడరు న్నడుపుల్.

మ. ప్రతికూలుం డగుచంద్రుఁ గూడి విరహివ్రాతంబు నేఁచంగనో
యతిగాఢచ్ఛదశాఖితా వనుల ధ్వాంతారాతి డాపంగనో
యతికోపోగ్రత నవ్వసంతుపయిఁ దా సందెంజుమీ నాఁ బదా
హతి దూరోన్మత లోకబాంధవునియం దారూఢమై వర్తిలెన్. 3౦

మ. నతవాహంబులు మచ్చరం బొదవఁగా సప్తాశ్వము న్వేఁట న
ప్రతిమం బా రథమూన వంతిడఁగ నాభావంబుచే శీఘ్రపుం
గతి నయ్యశ్వము గాంచలేమి జడిమం గాంచెం బ్రయాణంబు భా
పతికిన్ నా దివసంబు లాయతము లై పాటిల్లె నవ్వేసవిన్. 3౧

సీ. నాదగు దాహగుణంబు కారణగుణప్రాప్తంబుగా జగత్ప్రాణువాహ
సక్తిసంపత్తికి సంశయింపఁ బనేమి నీమఁ డొక్కఁడు గంధనిలయగోత్ర
మందితద్ధర్మంబుఁ జెందె స్వధర్మంబు విడిచిన నేఁ బోవ విమతు నెట్లు
జడత గైకొనుట నే జలముతో మైత్రికిఁ జొరఁజిమ్ము హరియింతుశరధిఁ జొచ్చి
యనుచుఁ బశ్చిమజలనిధియందు మెలఁగు, భీకరాటోపబడబాగ్నివడ లెననఁగ
నఖిలజనములు భీతి నిట్టట్టు గాఁగఁ, బట్టుచాలక పడమటివెట్ట దోఁచె. 3౨

క. పుడమి విరియంగఁ గొలుకుల, తడి కొలఁకులతడులతోడఁ దరలఁగ జంతుల్
కడు బడలి నీళ్లగాళ్లం, బడి గొంతులు వడుప మ్రు(?)పడమరసాగెన్. 33

సీ. బలిసెను బహుదూరపదవి ప్రపలతోడ భూరిసరిన్మధ్యపులినవితతి
యెండసాగెను మార్గగేహితకూపంబు లమితపాంథాళికంఠములతోడ
దీర్ఘత గైకొనె దినములు మఱిమఱి యతిపృథుజలరజ్జుతతులతోడ
మించెను మిత్రోపలాంచదగ్నిశిఖాళి చటులదవానలచ్ఛటలతోడ
సంతతాన్నప్రదాతకు సాధుకర్త, శీలునకు నీళ్లవలనలుసేయవలసె
సతులపశువృద్ధి గలిగిన యట్టివాని, కైన నర్థంబు వబ్బుట యరిదియయ్యె.

గీ. కూటిపేదటికంబు గైకొనిరి మిగుల, నాతరము చేత బ్రతికెడునట్టివారు
ఖననమొనరించితనుయాత్ర గడుపువారు, కూలిగలుగుటనవ్వేళ గూటఁబడిరి
గీ. తల్లి *పదమునందు ధార్మికమనముల, (సుకవి)కవితయందు సొబగుమిగులు
గబ్బులాంధ్ర పీఠకుచమధ్యసీమల, నిలుచు శైత్య మనుచు నిలుచు బుద్ధి.
క. కూటికుచి పానమొందెడు, బాటిల్లెడు నీళ్ళకుళ్ళ పవనంబునకున్
మేటిసురతములకూరిమి, గాటపుటుప గూహనములఁ గదలక నిలిచెన్. ౩౭
గీ. చూడకయుఁ జూచికొన్నింటిపిడనాశి, యరసి యొకకొన్ని రూపంబులాఁగికొను
చుఁ, బురుషు లింతులు వేర్వేఱ బురదపేరు, కడన వెలితిగఁ గైకొనికడుబడలిరి.
క. హరఘాణోద్ధతవహ్ని యొ, తిరుగం గ్రాఁపంగఁ దలఁచి దీపించె నటం
చురవడి వెట్టను వెఱపుచు, మరుఁ డురుకుచశిశిరమగ్నమధ్యముఁ జేరెన్.
క. బలుబీటలవెంబడిఁ జనఁ, గల (జల)జంతువులు మొనటఁగల పదనంతెం
జెలువబలుగుబ్బ చలువల, నెలవుగఁ గైకొను మగండు నేర్పున బ్రతికెన్.
సీ. ఇనుఁడు దాక్షిణ్యంబు నెనసి మున్ లోకబాంధవుఁడనఁదగి యనుద్ధతకరత్వ
మనువుగఁ దనకు జీవనసిద్ధి గావింపఁ దనకు నిజాంశుసంతతుల కోడ
ముదము గైకొనె నదీనదము లంతటఁ గాలగతిచేత నత్యుగ్రకరతఁ బూని
యతఁడు దాక్షిణ్యంబు గతముగా దినదినంబును వార్ధకత్రజీవనము నెల్ల
గాఁకఁ గైకొన జంతుబ్రాఁకటికి లేక, మలములనుమూఁడఖిన్నతగలయుఁగ్రమ్మ
నందఱుల్లంఘనముసేయుననితరంగ, భావమొదవంగనెంతయుబయటఁబడియె.
క. పట్టపగలెనయుభానుఁడు, బెట్టుగ నాఁకల జగంబు బెదరింపఁ హరుం
డట్టియెడఁ గాన సెకక, ద్దట్టపుజికి మొఱపె ననెడుశీలఁ పువుంచెన్. ౪౧
గీ. పవలధఃకృతరేఖభావ ప్రచండ, ఘనవహనవృత్తి దీర్ఘతాచటుల మగుచు
దివ్యతేజోగుణంబున దీప్తిగాంచి, సువిశృతిరీతిఁగననయ్యెఁ జూపరులకు.
క. పడమటిసెక నుడుకఁగఁబడు, పిడికిటివస్త్రంబు తెల్ల బెట్టాడంగాఁ
గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడు బూతం బనుచు వానిఁ గస్తూరీఘుల్. ౪౪
గీ. చిత్రచిత్రరుచివ్యాప్తిఁ జెంది యరస, భావవిత్యాస్పదంబని పలుకఁ దగుచు
భీకరనిదాఘసమయంబు పెంపుగొనియె, జరమకావ్యంబుగొన్న సౌష్ఠవముగాంచి
క. పంకరుహాజాండభాండము, పంకజహితతిగ్మకాంతి పటువహ్నిశిఖం
బొంకమఱ గ్రాఁగునపటిని, రంకుశధూమంబనం బరాగము వొడమెన్. ౪౬

---

*పదఘనంచు. యూ.

గీ. భూతిరవిరోధిఁ గాలెను పుడమి వెడఁద, పెనుముప్పిఁబండువెన్నెలపేరి యట్టు
మంటమీఁటినయాఁకటమంటియుమంటి యుఁబొట్టనించించె రేతేరిపుఁడుఁగుఁడుటుము

చ. ఖరకరరుక్ప్రతప్తదృఢకంజభవాండఘటాంతరంబునం
గరము మెలంగి క్రాఁగుచును గాంతవిభాఘృతముం జకోరముల్
వరఁగు(గుటా)గుటార్భటులఁ బానముచేసెను నోరు పొక్కఁగాఁ
బర మమరక్తిమై మిగులఁ బాటిలుదప్పికి వేఁడి వాఁడియై ౪౮

గీ. అతులమాధుర్యముకలంకమును చుచు విబుధ, సముదయుంబెన్న జగతిఁ బ్రశస్తిగాంచు
నక్షరాధృగదంచద్గవామృతంబు, గ్రోలి సుఖయించెఁ జాలఁ జకోరసు*కవి ౪౯

క. చిమ్మనరి పసటికాఁకల, నిచ్చల్ జక్కవలు సుఖమునిలిచెను గాఁకల్
హెచ్చెను వెన్నెలవానికి, మచ్చికజవరాండ్రు రేలు† నుఱుకుచుఁ బగటన్

చ. తొలుత హిమాంశుమాజురుచితోయమహా ప్రకర ప్రతప్తతన్
మెలఁగెడు చంద్రకాంతముల మీఁదటఁ బర్వ ఘటచ్ఛటార్భటీ
మిళితపుటాపురుల్ దిశల మించెను బిస్ఫుటరాలు మెత్తనై
నిలిచె ద్రవంబుజాలు బలునిర్ఝరముల్ గలిగెం గ్రమంబునన్. ౫౧

గీ. చంద్రుఁడమ్మోనుదపనుండు చక్రవాక, దంపతులకెల్లనవ్వేళఁ దపనుఁడయ్యెఁ
జందమామయుఁదలఁపనీచందమునదె, యోగతదభావహేతువులూహ్యితముగ.

క. భోగులకు రాత్రివేళల, బాగుగ రుచియించె మధురపానకరసముల్
బాగై రుచించె నంతకు, బాగా నిజసతులమోవిపానకరసముల్. ౫౩

ఉ. వేసవిరాత్రులందు నరవిందదళిపూపలవారి నిగ్గరో
ల్లాసముఁ జేసి ప్రోషితవిలాసివధూ‡గుదితోత్థబాష్పముల్
గాసిగ వీమసట్టి బలుకాఁకల వారుణదేశవాయువుల్
భాసిలఁ జేయుఁజాలెఁ దదపారముఖోదితతిగ్మవాతముల్. ౫౪

క. వ్యాకోచమల్లికాకుసు, మాకృతులవ్వేళఁ గానవయ్యెనుఁ జంద్రా
లోకపరిలీన మగుచున్, వ్యాకీర్ణోదీర్ణపరిమళాంచితమహిమన్. ౫౫

— ♦ వర్షఋతువర్ణనము ♦ —

గీ. అమితభూతాపవినివారణాశ్రయంబు, భువనసస్యౌఘసంతతస్ఫూర్తిబీజ
మార్తచాతకసంజీవనౌషధంబు, నగుతఁగృష్ణాభ్రము ప్రకాశ మధిగమించె.

క. తనబలుజీవనధనములు, గొని జగముల నేఁచు గ్రీష్మఘోరాసురునిం
దునుమాడ నెత్తె వరుణుఁడు, ధను వన నపరాశ నింద్రధను వుదయించెన్.

---

*కవిశబ్దము పక్షిపర్యాయముగా వాడుచున్నాఁడు †మరదలిపరుచుకొ మూ- ‡గదపావబాష్ప-మూ

సీ. చంచలారోషవైశ్వానరశిఖ లొప్పఁ జిత్రధనుర్లతాస్ఫీతు లెనయ
మేదురగర్జానినాదంబు లెసఁగంగఁ గరకామహోపలగతులు మిగుల
నాశుగోద్ధతవృష్టు లవిరళంబులుగాఁగ హరిగోపరుక్పృతాపార్చు లడర
వాహినులెంతేని వడి మించి నిగుడంగ నశిసఘోరాస్త్రవిహార మెనయ
నలమయూరాదికవివరు లతిముదమున, ఘనతరస్తుతులొనరింపఁగాఘనుండు
అఖిలసంతాపకారి గ్రీష్మాపకారి, కడక మాయించె నర్వోపకారియగుచు.

క. *వార్షికమహాభ్రకటలా, కర్షణపటుమంత్రవిద్య ఖరఖరఖరతా
ధర్షణకారణ మగులే, ఖర్షభదిగ్వాయు వపుడు కడు దీపించెన్. ౫౯

చ. పడమటిగాలి దా జగముప్రాణము నగ్రకరుండు గాంచునే
వెడఁ గగులోకబాంధవత వేదనసేయు నటంచు రోయుచుం
గడు నల(రె)న్ బలారిదెసగాడ్పు వదాన్యఘనుండు దోడుతన్
నడువ జగంబుప్రాణ మనునామము లోకములో విరాజిలన్. ౬౦

క. జలధిం జులుకంబునఁ గొను, బలునేర్పరి కుంభయోనిఁ బ్రార్థింపుచుఁ ద
జ్జలముగొను †నేర్పు గన నన, జలదంబులుఁజనుసతోడఁ జాయకునడచెన్

గీ. పగలు రేయి దివాకరుఁ బద్ధవైరి, బొదివి వీక్షింపఁ గను విరహిదళనంబ
నేమమునఁ జేయఁబూనుచు నెగడెమిఁట, విపులతరమైన(యూకృష్ణ)విషధరంబు

క. ధారాధరగళితురురస, ధారానిర్ఝరమునందుఁ దత్త్వజ్ఞులకున్
దూరించెను సమవిషమా, కారజ్ఞానములు రూపకం బొక్కటిగాన్. ౬౩

క. స్థలజలభేదము మానఁగ, జలదము వర్షం బహర్నిశంబు ఘటించెన్
విలసల్లక్షణవృత్తికి, బలుశాబ్దికు లాత్మవృత్తి ప్రతిసేయంగన్. ౬౪

ఉ. అందముగాంచు నెట్టిజవరాండ్రును బెండిలియాడుచో మదిం
జెందు కలంకతో వడిగఁ జేరు స్రవంతివధూటుల న్నిజా
మందతరంగహస్తముల మంచి నెదుర్కొని కౌఁగిలింపుచున్
డెందములోని యక్కలఁక దీర్చుచు దక్షిణవార్థి నిత్యమున్. ౬౫

సీ. ఆహితాగ్నుల కెల్ల నాత్మవైశ్వానరరక్షయే కార్యసర్వస్వ మయ్యె
భోగికైనను రాత్రి భోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రముకాని యబ్బదయ్యె
సారమంత్రోపాస్తిచతురుల కిశనంబు వార్తగల్గుట గానివావియయ్యెఁ
బ్రతిగృహంబున కేగి ప్రార్థింప(బ్రార్థింప)శిఖ యొకింతొసఁగిసఁ జిత్రమయ్యె

* కర్షక—మూ. †నొప్పగసళన—మూ.

జంబుగూడలకలుములు డంబుమిగిలెఁ, గతికిసంపాదనంబులు ఘనతగాంచె
నన్నదాతకు నేనియు నతిథికోకసి, కైన నన్నంబు గలదను టరిది యయ్యె.

మ. చటులోద్యద్ఘనగర్జితధ్వనులు చంచచ్చంచలారోచులు
ద్భటవృత్తిన్ ఘటియిల్ల భీతి మదిఁ దోఁపన్ భీరురంభోరువుల్
పటుమానంబులు మాని తమ్ము బలుగుబ్బల్ గాఢసంఘర్షఁ జ
ప్పుటలై యట్లుగఁ గౌఁగిలింప రమణుల్ ప్రాపింతు రానందమున్. ౧౮

సీ. భూప్రజానంతాంకభూరివైశ్వానరజ్వాలతోఁ దావాగ్నికీల యడఁగె
నూర్జితమేదురగర్జితార్భటులతోఁ గండళీసంపదల్ గ్రమ్ముకొనియె
నవిరళఘనసాంద్రధారాపూరములతోఁ గోష్ఠీరసుమలు పొంగులు వహించెఁ
గర్షకపాదజాఖండమోదంబుతోఁ గాసారమోదంబు వాసిగాంచె
జాతికుసుమ(జ)పరిమళభాతి కేకి, జాతికేకారవంబుతోఁ జాలనెగడెఁ
జాతకవ్రాతముదతముద్రములతోడఁ, గలయ దిక్కులఁ గటికిచీఁకటులు బలిసె.

గీ. దినదినంబును శుచికాంత్తతేజ మిచ్చి, యగుడఁగైకొన రోఁతనిమాననేమొ
తరణికిరణంబులన్నియుఁ బరఁగెనేమొ, ఘనములగుచును గాకున్ననినునిగనరె

చ. జలధిమథింపఁగాఁ బొడమెఁ జంద్రమయుం బగు నుర్వముద్ద దా
బలుఘనమండలంబు వశిఁబ్వగఁ జేయు మహాంబుధారలోఁ
గలియుచు నీరమయ్యె నసి గట్టిగఁ దోఁచెను బుద్ధికాసిచో
జలరుహవైరి నత్రిజుఁ బ్రజల్ గనరేల యెుకప్పు డేసియున్. ౨౦

క. నిర్జరులలోన నాదిమ, నిర్జరుఁ డగునీటిచూలి నిరతస్ఫురితా
త్యూర్జితవృష్టి న(ని)ర్జర, తార్జితదృష్టి త్రియయ్యె నని ప్రజ నుడువున్. ౨౧

గీ. ఆటవెలఁది యనఁగ నమరెను దద్వృష్టి, యురుపయోధరత్వమిరవుగొనుచు
శ్యామభావ మొదవ సంతతమన్మథ, వికృతిమహిమ కెల్ల విత్తనంగ. ౨౨

గీ. ఉరుతరంబగువృష్టిసూర్యోదయాస్త
మయము లెంతేనిసందిగ్ధమయిన యపుడు
సోమపుంశగ్నిఁ బ్రణయించుచోట నాదపు
ననము యాయత్తఁ స్మృతియహారహంబు. ౨౩

గీ. అఖిల మన్మయ మగునట్టు లాచరించి, ముచ్వేలుంగు విలాసంబుముంచితాన
యద్వితీయతఁ గైకొని యభ్రపటల, మాదిమబ్రహ్మ మన నిస్మయంబొసంగె.

క. భూరిప్రసాదమధురిమ, ధారాగుంభ(ము)లు సంతతస్ఫురదోజ
స్స్వారములు నభ్రమండలి, గారించు న్నవరసప్రకారపుఁ గవికిన్. ౨౫

ఉ. జీవనమున్ హరించి యును, జెల్వునిఁ బాపియు, జన్మకోటికిం
గేవలహానిఁ జేసియును, గేరు నినుం డరుగన్ ఘనుఁ డా
జీవనవృద్ధి గైకొనుచుఁ జెల్వునిఁ గూడును జన్యసంతతుల్
గావి వహించు రాజిలు పతివ్రత గాంచె నదీవిలాసినుల్. ౨౬

గీ. పటుఘనాఘనమండలి ప్రసరదసమ
వర్షధారానిరస్తసంజ్వరత గాంచుఁ
జాతకుఁ(డు)తద్గుణముఁ జెందు జగమునందు
విమలభావంబు గైకొను విస్ఫుటముగ. ౨౭

క. నవరసబంధుర మేఘయు, నవిరళకర్ణాతికటురవాన్విత మయ్యెన్
*అవగతరసావకర్షం, బవునే యుత్స్పృష్టరసమహత్త్వంబు మొగుల్. ౨౮

క. ఘనమండలి యత్యున్నతి, గనుఁ†దోల్తం బిదపఁ గరకకలితకుసుమజా
లనవజలసేకములఁ దా, మొనయుం పుడమి నీలకంఠముద మొనరించున్. ౨౯

చ. సరసఘనానుషంగమున సంతతతాపము మాని భూమి దు
ర్భరతరపంకమగ్నతనుఁ బాల్పడియుం బరికింప నద్ది యే
కరము నిదానమౌ జగదఖండసుఖంబున కాదిమూలమై
పరఁగు నపారసాధుఫలభారసమృద్ధికిఁ జిత్రమెంతయున్. ౩౦

చ. కడమటి వెట్టచేఁ గను పభంగుర వేదన గాంచఁ జూచి తాఁ
జిడిముడి(పా)టుమై నిమురఁ జెందక సందకపాణి యప్పు డా
కడు సికపేరడంగఁ దనకాన్పు సుఖంపఁగ రెండుకన్నులున్
బడలిక దీఱ చెల్వుగొన వారిధిఁ గూర్చు ఫణీంద్రశయ్యపై. ౩౧

క. ఉరుగర్జితవాద్యధ్వని, సురుచిర కేకానినాద శుభ(గీ)తంబుం
దరుణమయూరీనృత్యము, పరఁగన్నాట్యంబు మిగుల భాసిలుచుండున్. ౩౨

గీ. ఘనతగల్గె జగద్రక్షకత జనత్వ
మార్గితఘటిల్లెఁ గావున నచట భత్వ
ముత్వపరమా‡ప్రుచితమన్న యొఱపు మీఱఁ
బొదలి వర్షాభువులు చాల రొదలు సేయు. ౩౩

సీ. నిర్ఘాతగర్జితనిరుపమకోపప్రసాదవిహార్నక్తులు చాలఁ దొలఁక
విద్యున్నటీలాస్యవిలసనంబులు మీఱ నాసారకారుణ్య మతిశయిల్లఁ

*అవితరసావకర్షం-మూ. †దోల్తటిపిదప-మూ. ‡పుచితశబ్దో యొఱపు-మూ.

జాతకబర్హిణచతురార్థు లలరంగ జాతు లామోదవిస్తార మొనయ
ఫలహేతుధర్మసంభరణశక్తి చెలంగ సంతాపవార్తలు శాంతిగొనఁగ
రాజహంసవిలాసంబు రాణదొలఁగ, సముశవర్తిల్లు చున్నతస్థాన మొనసి
ధరణిపాలించె ఘనుఁడుచిత్రంబుగాఁగఁ, బాక మొక్కటి యెక్కు వైపరఁగెఁగని
గీ. మానకృతమైనవిరహంబుఁ బూనన య్యెఁ, దరళనయనల కవ్వేళ ధరణిలోన
ఖనకసంపాదితద్రవ్యగారవంబు, సాధికరణంబు కర్ణధారాళి నయ్యె. ౮౫
క. కట్టువడ కటికాల్నడ, బెట్టుగువర్షములఁ గొనెకు బేరముతోడన్
మిట్టమిట్టాటుపల్లెలు, గట్టిగ మొనచూపసాగెఁ గట్టులతోడన్. ౮౬
ఉ. కాలువలెల్ల బల్నదులకైవడిఁగాంచె నదీలలామముల్
గేలి యొనర్పఁగాఁగడఁగెఁ గేవలమబ్ధి నతండు నీరమా
త్రాలయుఁడైనఁ దావికృతినందక యుండు వికారహేతువుల్
చాలమెలంగినన్ వికృతినంగతిఁ గాంచునె ధీరచిత్తముల్. ౮౭

—। శరదృతువర్ణనము ।—

క. తరువాత శరత్సమయం, బరుదుగ ఘటియిల్లె నంబుజాక్షుస్వాప
వరనామకబహిరంగము, హరియింపఁగఁ జాలు నంతరంగం బనఁగన్. ౮౮
గీ. వారివాహరసారంగవర్ధమాన, బహునదీపంక బాహుళ్యపాటనక్రి
యాతిదక్షిణరామనామాభిరాము, మై శరత్కాల మామోదము లరనమరె. ౮౯
సీ. కాలవశాగతఘనసీలతాస్థాయిభావభిరాదేశధద్రమూర్తి
సర్వసరిన్నీరసంపదనచ్ఛతాద్విగ్వ్యాకవాల్మీకిదీవ్యసూక్తి(?)
రుచిరకేకివచోవిరుద్ధధిక్కృద్ద్గోమనమునఃభిన్నైకసంశ్రయంబు(?)
సరసిజాహితబింబసత్త్వాశ్యశోభాతిశయహేతుహిమపరిష్కారమహిమ
మూర్జితహరిప్రబోధగురూపదేశ, మఖిలహంసగణాకర్షణాఢ్యమంత్ర
మంబుజాతప్రభావ్యంజితాంజనంబు, దనరె నంతయు శరదభిధానఋతువు.
క. సరసతకల్మిఁ బ్రసాద, స్ఫురణంబున నదులు మెలఁగఁ జోద్యంబగునే
విరసితభావము నందియు, నరుదారఁ బ్రసన్నభావ మందె నరుదుగఁ. ౯౧
క. కలుషతఁ గడపెను శరదృతు, వొలయఁగ సుఖపారవశ్యమొదువ న్నదికాం
తలపులినకటితటంబుల, నలరారఁగఁ బూని రమలహంసకగణముల్. ౯౨
గీ. అలకళాధరు నలరించి యవనిపంక, పటిమ వారించి యుద్యోగిబంధ మెడపి
శరము విడువక యాశరత్సమయ మొనయ, నేటికోటులకలుషత మీఱె మఱియు.

క. అతతి నంతయు విమలం, బై తనరె బ్రోషితాంగ నాంబర మొకఁడున్
శ్రీతరుణశ్లోకంబై వి, ఖ్యాతిన్ వర్తిల్లినోక్షయుంకము కొదగన్. ౯౪

క. జీవన మంతయు లోకో, జ్జీవనమున కిడుచుఁ గార్యసిద్ధి వడసి మై
కేవలఫలితంబుగఁ దా, బోవదె ఘనపాళి యతిపుంగవుదికకున్. ౯౫

మ. పటుసంరంభవిలాస మొప్పఁగ జగత్ప్రాణుండు ప్రేరేప ను
త్కటగర్జాకృతిఁ జోద్రు లప్పటిల లోకత్రాణకై జీవనం
బటు వోవైచి యసారుఁడై ఘనజనుం డాహా వెలంబోయి దా
నటునిట్టున్ భ్రమియించు లబ్ధులకు సౌఖ్యం బబ్బునే స్వార్థ్యతిన్. ౯౬

క. రాజధనుస్సులు నిర్జర, రాజధనుస్సుల మెలంగ*రాణంభాఁథ
శ్రీజనచంచలహృదయముగా, భోజంబుల సీటికలఁక పూని వసించెన్. ౯౭

చ. నెలయను మోము లక్ష్మణను సిద్ధపుఁగస్తురిబొట్టుఁ జెంద ని
స్తులఘన కేశపాశము ప్రసూనవిభాసిత మై మెలంగఁగా
విలసదనూనతారకలవింతరుచుల్ దిశలం జెలంగఁగా
వెలయుచు నభ్రలక్ష్మి యతివేల మొనర్చు ముదంబు చూడ్కికిన్. ౯౮

గీ. మధురరసము ప్రసన్నత మానకూని
మధ్యవృత్తులుగొనుచు నిమ్నగలు కృతుల
చెలువు గైకొని మోదము సేయుఁ బూని
ఘనముగఁ బతత్ప్రకర్షంబు గలుగునేని. ౯౯

గీ. నీరసం బొచు జాడ్యైకదూర మగుచు
సుప్రసన్నత గైకొని దీప్రవిష్ణు
పదమునందు మెలంగునప్పటిజలదము
పుణ్యపురుషునిభావంబు పొందు గొనియె. ౧౦౦

క. నెల ధీరలలితుఁ డయ్యెడు, నలనిర్జరపదవి రంగ మనదగుఁ దచ్ఛ్రీ
వెలుఁగునటియగును దారలు, లలితతదంజలివినిస్సరన్మృదుసుమముల్. ౧౦౧

గీ. లలితమైతోఁచునట్టి కళాపదంబు, వింతయైతోఁచు† నేల యమాంతమైనఁ
దలఁపఁ జిత్రంబుగాదె ద్రుతప్రకృతికి, విపరీతమైయుద్ది మిక్కిలి వెలయుచున్న.

క. మధురరససాధకంబై, యధిరాజమహారణక్రియాబోధక మై
యధికతరసనంకరవా, ప్రృథివుం గొని యాశరత్తు ప్రౌఢిమ మెఱసెన్. ౧౦౩

క. ప్రకటితకాశాకాశా, వికలసవర్ణత శరత్తు విదితం బయ్యెన్
వికృతికిఁ బ్రకృతిత్వము గొని, ప్రకృతికి వికృతిత్వమొందు భావన్నగుచున్

---

* రాణగొనుంబాం । ధారాచంచల - మా† నె రమాంతమైన-మా.

— హేమంతఋతువర్ణనము —

క. సర్వజగద్విజ్ఞానా, ఖర్వవిదానాబ్జమిత్రఘనరుచివిద్యా
సర్వస్వాహృత్యవిద్యా, ధూర్వహమై మించుమంచు దూఁకొనె బిదరన్. ౧౦౫

ఉ. తమ్ములదాయ మేల్గనఁగఁ దాళక తమ్ములనేఁచ మంచుది
చ్చు మ్మఱియాదమీఱ వడిఁ జొప్పఁగఁ దమ్ములతోడ నాత్మ స
ఖ్యమ్ము ధరించు కల్వలును గాఱియఁ జెందెను మిత్రవర్గమా
తమ్ము నెఱుంగఁడయ్యె నుచితస్థితిఁ గాంచ జడుండు నేర్చునే. ౧౦౬

క. అహితాకారతఁ *గైకొనె, మిహికాసమయంబునందు మిగుల నెగడుచున్
మిహికాసముదయమంతట, రహి †సంసృతియనఁగ ‡వింత వ్రాయఁగనగునే.

ఉ. నింగికిముట్టి తోడుతన నీటుతొలంచెడు వింధ్యశైలముం
జెంగఁగఁ జేయ మంచుమల చిత్రముగా వడి రోదసుల్ గడుం
బొంగుచుఁ గ్రమ్మెనో యనెడుబుద్ధి జగంబుల కావహిల్లఁగా
భంగము లేక యెల్లెడలఁ బర్వె హిమాని నిరంతరంబుగన్. ౧౦౮

క. మంచు గిరితరుల ముంచఁగ, వంచకభిల్లుండు వెదకు వలిమలతఱిన్
ఎంచుకొనఁగడఁగి రమరులు, దంచితనిజనిలయనివసదామరతరులన్. ౧౦౯

క. ఆరూఢహిమ మడంపఁగ, నేరుపు గానఁడయ్యె నినుఁడు నెఱిఁబగటను నీ
'హారమివభాస్కరఇతి', స్ఫారోపమ యొనర మిగుల జతనంపడియెన్

క. పదవర్ణస్ఫోటంబులు, గదియింపుచు ముఖపదముల ఘటియించఁ గడుం
బదిలముగ ధ్వనులు శాబ్దిక, భిదురధరస్ఫూర్తి హిమముపెంపుమిగులఁగన్.

గీ. ముఖపదోచ్చయమున ధ్వనుల్ మొనయఁజేయఁ
జాల నెనయించు రూపకమీలనముల
హిమకవి యొనర్చుదృష్టాంతకములగరిమ
నమజగత్కృతియధరవ్రణములుగాని. ౧౧౨

— శిశిరఋతువర్ణనము. —

గీ. దాఁకిపిమ్మట మార్తాండభానుచండ, భావసంస్తంభనౌషధప్రాభవంబు
సంగతవసంతికాదృఢాలింగనైక, ఘటనచేటంబు నగుశీతకాల మొదవె.

చ. చలి యిడువేదనం బడఁగఁజాలక పద్మజశౌరిశంకరుల్
మొలఁతల నాననాబ్జమున మించునురంబున సామిమేనున

---

*కైకొని- †సంహృతి-‡వింతరాయఁదగునే మూ.

న్నిలుపుచు నవ్వేతం గడవ నేటికిఁ బాయరు తత్ప్రదేశముల్
దెలువలు గారవం బరుగఁ జేయఁగ *నద్దశకోర్వనేర్తురే. ౧౧౪

గీ. అగ్నిదివసాంతసమయవిశ్వస్థమిహిర, పటుమహఃపూరసంపూర్ణబలుఁడుగాన
సంతతాత్మీయకేవలసన్నిధాన, కలన శీతంబు వారించుఁగా యొకింత.

ఉ. శీతముచేత బాధపడు చిత్రజగంబు భరింపఁగా జగ
త్త్రాత దినేశుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చుచు నంబరమధ్యసీమఁ దాఁ
జాతురి నేగుచు న్నిటలచంచదచంచలదృష్టి కించిదు
న్నీతము చేసెఁ గావలయు నెమ్మి ఘటిల్ల హరించుశీతముల్. ౧౧౫

క. కాంతభృశాలింగితధృఢ, కాంతాకుచకుంభమధ్యగతసూక్ష్మబిలాం
భ్యంతరము గని యనంగత, కెంతయునలసుచును మదనుఁడెడయుంజలికిన్

చ. అరమెయినుండు నద్రిసుత యందపుఁగౌఁగిలిలేక చిచ్చు క
న్నర కడు శీతలింపఁ జలి కడ్డము సేసెను గరనాళను
ర్భరగరవహ్ని మంచుమలరాయునియల్లుఁడు దేటచందమా
మరసిగలో విహారిశిఖరమా బలుకొండలి లోఁగఁగట్టుచున్. ౧౧౬

క. †చలికిన్లోఁగకఁ నిలిచిరి, వలివెలుఁగులు వదలుచల్లువాఁ డొక్కరుఁడున్
విలసత్కాలాగరువా, వలిబుబ్బల నండగొన్నవాఁ డొక్కరుఁడున్. ౧౧౭

క. అప్పప్ప యేరికైనఁ, జెప్పంగా శక్యమా ని శీతముమహిమల్
నిప్పుల కప్పులకుం దాఁ, దప్పక యన్యోన్యసదృశతను ఘటియించున్.

గీ. మూర్తికౌటిల్య మెంతేని మొనయఁ జేయు, నధరశబ్దప్రచారంబుల నరఁ జేయు
శీతలరసాతిదూరతఁ జెందఁ జేయు, శిశిరకాలంబు దలఁప విచిత్ర మయ్యె.

శా. ఈరీతిన్ ఋతువుల్ విరాజిలఁగ నయ్యేణాక్షి పద్మేక్షణా
కారధ్యానరసానుభూతి ఘటితాఖండప్రమోదప్రవా
హారజ్యన్నిజవృత్తియాచు హృదయం బన్యక్రియాజ్ఞానమా
ధ్యారూఢం బయి యొప్ప నక్కజపునిష్ఠం బూని యుండెంగడున్. ౧౨౨

క. జగదండమండనోజ్జ్వల, భగవత్పదవాచ్యనామ ప్రణమజ్జనతా
సుగమ నిగమాంతమానస, ఖగరాజా రవితనూజకల్పమహీజా. ౧౨౩

గద్య ఇది శ్రీమద్రామచంద్ర చరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవ
యజ్వసముజ్జ్వలత్కృపోత్తేజిత కలాకలాపాదిత పాండిత్యాభరణ ప్రభంజనవం
శాబ్ధి రాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవనన్నయభట్టా
రక అహోబలపత్యాహ్వాయకవి మహోపాధ్యాయభట్టారక ప్రణీతంబై
న కాళిందీకన్యాపరిణయం బనుమహాప్రబంధంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

*నద్దస–మూ. †చలికిలోబడక నిలిచిరి–మూ.

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

— పంచమాశ్వాసము. —

క. శ్రీపార్వతీసతీపతి, చాపవిలోపనపటిష్ఠ జలదాభలస
ద్రూపక జగత్ప్రదీపక, భూపకవరసార్వభౌమ పురుషలలామా. ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

— కృష్ణుఁడు ధర్మరాజుం జూడఁబోవుట —

చ. జగములఁ బ్రోవఁగా మనుజజన్మముఁ జెందు పురాణపూరుషుం
డగణితభక్తి సత్యకసుతాదికయాదవు లంటికొల్వఁగాఁ
దగిలినప్రేముచేఁ దరలెఁ దన్నొకపెన్నిధి గాఁగ నెప్పుడున్
మిగిలెడుభక్తిచేఁ దలఁచు మేటి యమాత్మజు సానుజుం గనన్. 3

క. ఇంద్రారివైరి చనుచు మ, హేంద్రప్రస్థంబుచూచె నింద్రమహీంభూ
సాంద్రసుమవిసరవిగళద, తంద్రమరందైకపూరితస్ఫుటసరసిన్. ౪

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు, సాధ్యసిద్ధవచోవిచారితంబు
శూరసేనాధారతారుచిమంతంబు, వ్యత్యయకారోక్తపవత్యనుగత
మనుస్మృతభవికలాపాయోగసిద్ధంబు, రేఫోపహతదృఢోల్లేఖితంబు
అన్యథాభావప్రహాణిరూఢంబు, సప్తాంగరూపప్రశస్తముకొమ
మైవిరాజిల్లు చష్టభాషావిశేష, సముదయస్ఫూర్తి హసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మచ్యుతానందమునఁ గాంచె నచ్యుతుండు.

గీ. అపుడు శ్రుతులకు నెప్పుడు నబ్బఁబోని
యసమబాణమహావీరునబ్బగాని
సవిధసంప్రాప్తి యతిథివైభవము గాంచె
సుభగమహిమంపు సమవర్తిసుతుశ్రుతులకు. ౫

గీ. వెన్నునాగమనంబుఁ దా విన్నయపుడ, ధర్మతనయుఁ డాకర్ణాంగఁ దరలఁబనిచె
ఘనతరానంద మగుతనమనసుతోడ, వాసవసుతాదిహితుల సేనాసహితుఁ.

ఉ. కూరిమిమీఱఁ దన్నెదురుకోఁ బవనాత్మజు నాత్మవతుముం
జేరిసుఖించు పుణ్యములఁ జేరిచి నమ్రసజోత్తమాంగుఁడై

ధీకుల నింద్రనందనుని దేవభిషక్తనుజన్ములన్ శుభా
ధారవచస్సుధం జిలికి ధన్యులఁ జేయుచు నేగి యంతటన్. ౮

మ. ఒకచో మాధురిఁ గుల్కు పల్కుగము లింపొందంగ వేఱొక్కచోఁ
బ్రకటప్రౌఢవచోవిగుంభనలఁ దీవ్రస్ఫూర్తివర్తిల్ల నే
కవిదోషంబును లేక కావ్యమణి జోకం గాంచు నాస్థానిలో
వికచన్యాయకరత్నమై యనురుహస్ఫూర్తిం గాంతు నీక్షింపుమా. ౯

చ. నతు లొనరించు పుణ్యులకు నారతసౌఖ్యవిధానదక్షమా
గతి ఘటియించు నప్పరమకారణతత్త్వము ధర్మహానికి
న్నతి యొనరించెఁ బ్రాక్స్వజనినమ్మున సంప్రతి తన్నిరంతరో
న్నతి కగుఁ గారణం బని జనప్రకరంబు నుతుల్ ఘటింపఁగన్. ౧౦

క. చాఁగిలి మ్రొక్కి నయప్పర, యోగీశ్వరు గ్రుచ్చి యెత్తి యోగీశహృదా
భోగసమనిజభుజాంతర, యోగింగా ధర్మతనయుఁ డొనరించెఁ గడున్. ౧౧

మ. అల వేదాంతసరస్వతీసముపగూహం బేఁ గైకొని య
బ్బలు తేజంబు తనంతఁ దాన నిజదోర్బంధంబునం జిక్క ను
త్కలితానందపయోధిఁ దేలుచు నజాతద్వేషి నన్బోలుపు
ణ్యులు లేరంచు మదిన్ గణింపుము వరేణ్యుల్ శౌరిఁ బల్లెం దగన్ ౧౨

గీ. జనజనయన యిహాముత్రఫలవితాన, ములకు కారణ మని మదిఁ జాల నమ్మి
నీకు పదభక్తి చేకొని నిలిచినాఁడ, నితరము నెఱుఁగఁగద యిట నీవె సాక్షి.

ఉ. అట్టిఁడివాఁడ నే నెటుల నంతటి దాతకు వాపగామునన్
గట్టిగఁ గొన్న నీకు సుభకల్పనసేసెద నారదుండు గ
గిట్టను గాన నాదికవి(?) గేరెద కృష్ణుఁ డ్రుంచి శిష్టున్
దిట్టముగాఁగఁ బ్రోచికొనుదేవర వై జగమేలుము చౌకన్. ౧౪

ఉ. లెక్కకుమిక్కుజన్మముల లేఁతకుఁ దక్కినభక్తి నే నతుల్
మిక్కిలి నీకొనర్చితి సమిద్ధగుణాకర తత్ఫలంబులై
దక్కెను *నాయనమ్రతయుఁ బావకనమ్రతయున్ సమానలన్
నిక్కము ధిక్కరించితిని నిస్తులపుణ్యయశస్సమృద్ధులన్. ౧౫

గీ. తమము హరియించి వస్తుతత్త్వంబుఁ దెలుప
నీవకా కన్యదేవత నేర్పుఁ గనదు
దురితసంహార జగతి ఖద్యోతమహిమ
యొనరునే రీతిఁ దలఁప ఖద్యోతమునకు. ౧౬

* పాదనమ్రత యూ-మా.

వ. ఇట్లుచితాశీర్వచనరచనాపురస్సరనిరన్తరద్విపీతసూనృతామృతంబుల శ్రవఃపూరంబులు పూరించుచు నుదంచితరోమాంచకంచుకితసర్వాంగుండై సర్వమంగళాయతననిజాంగసంగసంగతాభంగురసుఖం బెట్టకేలకు సడలి యమునతోఁ బుట్టువు గావునం బట్టి వేల్పురాకట్టు దిట్టఁ బుటాననంబు వెట్టిగవసం దధివసించి బ్రహ్మాండభూలోకజంబూద్వీపభూపాలపురహరిప్రస్థతన్నిలయతత్సభాతత్సింహాసనాశ్రయోత్తరోత్తరోత్కర్షనికృష్టతత్పరు లగు తత్రత్యకవులవాక్ప్రసారంబులు ససారంబులై వెలయ నుత్తరోత్తరసూక్తులం దత్కృతప్రశ్నప్రయత్నంబు సఫలంబుగా ననుగ్రహించి సహభోజనసహశయ్యాసహాసనసహసంభాషణాదిక్రియల యమాత్మజ సానుజుం గృతార్థుం గావించె నిట్లు కతిపయదివసంబులు గడువ నంతట నొక్క దివసంబున దివసేశ్వరునిమనుమనియనుమతంబున మృగయావిహారవిలాససమాలింగితాంతఃకరణుండై సత్యభామారమణుండు సత్యకాపత్యప్రముఖయాదవవీరులు చేరికొల్వ బలారినందనుం డనుసరింప గుణవృద్ధిసమాశ్రయత్వంబున నాదేశవిషయత నిష్ప్రత్యాహారవర్ణసవర్ణత మెఱయు శూరాగ్రసరులగ్రసరులై నను దేర సమానశబ్దప్రతిషేధనిష్ఠాధారత "నిష్ఠాసంజ్ఞాయాం సమానశబ్దప్రతిషేధ" ఇతివార్త్తికోక్తి ననుసరింపుచుఁ దద్గుణవిషయతం గృతసర్వాదినిపాతనత వహించుట సర్వప్రాతిపదకంబు నపహసింపుచు(?) ద్వితీయవక్రతమ ద్వితీయక కవర్గచతుర్థవర్ణప్రతిపాదితనాదమేదురీకృత రోదసీకుహరంబు లగు కౌలేయకతల్లజంబులు మదికి నుల్లాసంబుగా వెన్నాడ వాగురజాలప్రముఖప్రధానసాధనసామగ్రీసమదగ్రు లగు నగణితమృగయాప్రకాండు లండ గొన నామలింగానుశాసనంబుకైవడి సింహాదివర్గ సంమిళితంబై మహారాజాస్థానపగిది నానావిధకవిప్రౌఢోక్తిసంకులంబై ప్రాకృతంబుకైవడి వల్మీకభవపదానంబై తర్కంబుచెన్నున నతికగ్రశప్రమేయంబై ఛందంబుభాతి మత్తేభశార్దూలవిక్రీడిత లక్షణోపేతంబై భరతంబురీతి సింహవిక్రీడితహరిణప్లుతకరిహస్తప్రసర్పితాకలితంబై యుత్తమకావ్యంబువడువున నవాచ్యమహిమంబై యలంకారంబు తెఱంగున ననమువిషమువిన్యాసంబై మీమాంసక విధంబున నానాగమప్రభూతశాఖావైఖరీప్రకాశంబై పాణినీయంబునను వృద్ధాంగగోత్రాశ్రితంబై త్రిలింగభాషానుశాసనం

బు చెలువున నున్నిద్రప్రాణికంబై యత్యద్భుతం బగు నొక్క కాళిందీతీరకాంతా
రంబు ప్రవేశించి. ౧౭

—శ్రీకృష్ణుండు వేఁట సలుపుట—

క. నలుదెసలఁ గాపు లునిచెన్, బలియుల మృగయులను వీరబలశాసనుఁ డా
జలజాతపత్త్రనయనుఁడు, బలశాసనతనయుఁ బిలిచి పటువేగమునన్. ౧౮

సీ. అతులచాతుర్య మొదవంగ నమ్మహాత్ముఁ
డమర ఘటియించె నపుడు పూర్వాదులందు
సంభవత్తత్త్వమయసంజ్ఞ*నరగఁ జేసి
సకలవిబుధులు వినుతింప సద్వ్య(వ)స్థ. ౧౯

క. దిక్కులఁ గ్రమ్మి భటుల్ రొదలొక్కుమ్మడిఁ జేయ మృగము లురవడి బెగడెన్
మిక్కుటపుసువివాక్కులఁ, బెక్కండ్రనిసీతకవులు బెదరెడుమాడ్కిన్. ౨౦

క. జలజాక్షుమఱంది తమ్ములు, బలుమృగముల వెదకి వెదకి పడఁజేసిరి దో
ర్బల మలర శాబ్దికోత్తము, లలయుపశబ్దముల నెమకి హరియించుక్రియన్.

గీ. అలసనత్త్వంబులనసత్త్వములఁ గ్రియా †ప
రాశయముల స్వరాదుల నవ్యయములఁ
దా నిపాతంబులుగఁ జేసి ధరఁ దదంత
సంగ్రహోయుత్తమతి యైనసాధుమౌళి. ౨౨

గీ మాన్యుఁ డైనట్టి యాధ్వనిమార్గవేది, లక్ష్యమూలంపుధ్వని నవలంబనంబు
చేసి హరియించె మిక్కిలి వాసిగాంచు, తనకృతిత్వము మర్మవేత్తలునుతింప.

క. కరమరుదు కృష్ణమేఘం, బురుతరశరవర్షవైభవోదగ్రముగా
ఖరవైశ్వానరకీలలు, విరళితలై కన్నియెడల వేకననయ్యెన్. ౨౪

గీ. అవ్యయప్రకాశ మ‡విభక్తికోజ్జ్వలం, బగళితోరుసత్త్వ మంతకార్య
కరము నాఁడు మెలఁగె సురుచిరతద్ధిత, కృద్గణంబు దహనకీలితంబు. ౨౫

వ. ఇటు మృగయావిహారంబు కొంతప్రొద్దు గడపి చాలించి యమ్మాధవుండాయ
లాఁడు రాజార్హంబు లగు నామిషంబులతోఁ బరివారంబు హరిప్రస్థంబున
కుఁ బోవఁ బంచి విశ్రాంతివ్యాజంబున నర్జునానుచరుం డై కమలాసనవర
మహాంసనీలకంఠసంసేవితం బై శుకముఖసుకవినికరసముపభోగయోగ్యం బై
తనుభవశ్రాంతిసర్వస్వాపహరణప్రవణం బై శరద్రాకాశశాంకాకలంకచ్ఛా

*లలరఁజేసి-మూ †పరాశ్రయములు-మూ. ‡విభక్తిమోజ్జ్వలం-మూ.

యాచోరప్రభాభరంబై తెలిదీవి వైఖరిం బరిహసించు నొక్క కాళిందీనదీ
సుందరపులినతలంబున విశ్రమించి. ౨౬

క. కనియెం బద్మదళాక్షుఁడు, కనని విననిమేలుసుమముఁగల ప్రియురాలిం
గనికనఁగరాని చంచలఁ, దనులత యచలంపుఁగోచిఁ దల మనుదానిన్. ౨౭

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందిని జూచుట—

క. ఉపమానభావమును దన, కుపకారముగాఁగఁ దలఁచు నపఘన మగుచుం
దపముఁ బలు *కాఁకఁ దనరై, తపియింపుచునుండునట్టి తపనతనూజన్.

క. కనికని నిరతిశయానం, దనిధిత్వ(ము) గాంచియేని కమలదళాక్షుం
డనలేనిముదముఁ గొనుచున్, మనమునఁ గాళిందిరూపమహిమను బొగడున్.

గీ. ఏతదపఘనసంగతి నెట్టిముదము, †విమయివర్గంబుఁ గైకొని వెలసె దానిఁ
గాంచుఁబునరేతదంగసంఘటనగలుగ, భాగ్యమెన్నఁటికబ్బునప్పటికిమగుడ.

చ. సరసిరుహాననంబుఁ గొని సన్ముఖసీమ గృహీతవాచమైఁ
బరఁగఁగ శ్రోత్రియత్వమునఁ బాటిలి పూర్ణతపంబుసేయఁగా
సరసిజగర్భ! యీయువిదచక్కఁదనం బొనగూర్చు నేర్పు నీ
కరుదు ఘటిల్లెఁ గా కరయ నల్పతపంబున నిట్టి దబ్బునే. ౩౧

ఉ. సారసగంధిమధ్యమము సంఘటియింపఁగ యోగ్యవస్తునం
భారము లేమినో యిది యభావముచేసితె పద్మజాత నీ
నేరుపు నెట్టు లెన్నఁ గొన నేరఁగ నయ్యెద దానిమీఁదటం
జేరి వసింపఁజేసితివి సిబ్బెపుగుబ్బలు గొప్ప‡కుమ్ముడిన్. ౩౨

గీ. ప్రస్ఫురద్వ్యక్తిసంబంధబలముకలిమి, నుల్లసించె నలంకృతు లెల్లఁ గాన
లలనయుత్తమకావ్యంపులక్ష్మియనుచు, నవనిరసికులుగొనియాడుటరుదుగాదు.

గీ. అమథనావిలసింధుమధ్యప్రభూత, పద్మవాసిని యాశరత్పద్మనయన
వ్యక్తిసుందర§తాన్యకృతాఖిలోరు, భూషణత ముఖ్యకృతిలక్ష్మిఁబోలునింతి.

సీ. ఇది మాన్మథౌన్నత్యహేతు వౌటఁ దలంప మదికిఁ పులోనరించుమరుసదంతి
దంతిగా దిది మృదుత్వంబు చాలఁ జెలంగ మరునిచేతమెలంగు విరులబంతి
బంతిగా దిది కంమపట్టుగామి మెఱుంగ సోఁకీనెడు మేలుసోగమెఱపు
మెఱపుగా దిది నిల్కడొఁఱపుమైఁ దనరారమానసప్రియభావమానునంచ

*కాఁతి-మూ. †విమయ-మూ. ‡కొమ్ముడిన్-మూ. §తాన్యకృతా-

యుంచఁగా దిది ఘనరుచినందికొనఁగ, మధురనాదానువృత్తిచే మాస్యపికము
పికముగా దిది తెలికంటిబెళుకులెనయు, నతులసౌందర్యదివ్యరత్నాకరంబు.

వ. మఱియుఁ గబరీజలధరమాలికయు నలికచంద్రరేఖయు నిరీక్షణచంచరీకావళియు భ్రూమనోరమయుఁ గపోలశోభావతియు నాసికాకనకమాలయుఁ గర్ణశ్రీకలితయు నధరమధురితియు హాసకౌముదియు సుముఖశాలినియుఁ గంధరామత్తకోకిలయు వాగమృతధారయు దంతమౌక్తికమాలయు బాహాసుమితలతయు హస్తాంబురుహయుఁ గుచబంధురయుఁ దనుమధ్యాంచితయు రోమాళిభుజంగవిజృంభితయు నాభీవిపులయు జఘనక్షమాభిరామయు నూరుదండకమండితయు జంఘాప్రభోపరంజితయుఁ బాదలలితయు నంగలతాచపలయు గుణమణినికరయు నగుచు వృత్తరత్నాకరకృతి నగుచున్న దిక్కొమ్మమొమ్మో, యేముద్దుగుమ్మకైన వన్నెగా *నమ్మమ్మ యని మనమ్మున ఘనంబుగాఁ గొనియాడుచు నక్కితవయాదవుండు దొడనుంకు నాఖండలనందను వీక్షించి యిచ్చంచలాక్షి యుదంతం బాద్యంతమ్ముఁ దెలిసి రమ్మా పొమ్మా యని వినోదంబున ముదంబుగాఁ బలికిన. ౩౬

—శ్రీకృష్ణుండు కాళిందికడ కర్జునుని బంపుట—

క. సిరికి నలవడనిశోభా, భర మీయింతికి నెసంగుఁ బద్మాక్షునకే
తరుణి యిది గృహిణి గాఁ దగు, నరునా శిరమెక్కి యుండు టట్లు ఘటిల్లన్.

గీ. ఇట్టిసౌందర్య మొనరించునట్టిధాత
కమరు నక్కీర్తి యీయింతి హరికిఁ గూర్ప
మిక్కుటంబుగ జగములో మెఱయుఁ గాని
యన్యునకుఁ గూర్ప నయశోబ్ధి నదియడంగు. ౩౭

క. ఈగతి నద్భుతరసనం, యోగిహృదంతరములోన నువిదఁ బొగడుచున్
†భోగిశతల్పు ననుపున, నాగుణధుర్యుండు వేగ నరుగుచు నచటన్. ౩౮

సీ. సభయందుఁ బాడితన్స్తృతవాణికైవడి మహాసరసిలోపలను హంసి
వలె నభఃస్థలమున జిలుగుఁజంపురుసోగవడుపున నవమేఘపటలి మెఱపు
చెన్నున నాలయసీమఁ బ్రదీపంపుఁ గళికవైఖరి బోదె నలరుతీవ
చెలువునఁ దరువున ఫలశాఖపోలికఁ, ‡బరమకావ్యంబున వ్యక్తిమాడ్కిఁ

---

* దమ్మమ-మూ. † భోగిపర్యంకు ననుపున-మూ. భోగిశరియుంకు అని కవిభావమ్మెమో. అది యసాధువు. ‡ బరమా-మూ.

పులినతలమున మెలఁగెడుపొలఁతిఁ జేరి, తరళలోచనవలనిసత్కార మంది
తుందిలానందమునఁబొందిసుందరదన, వదనమీక్షించి మాధుర్య మొదవఁబలికె.

క. కలికి నీనామ మెయ్యది, జలజానన కన్నవారిసంజ్ఞలు కీదృ
క్షులు హేతు వేమి నీవీ, పులినంబునఁ దపము సేయఁబూనెడు మతికిన్. ౪౧

గీ. తేఁటియుంటనిసుమంబు తేట దోఁచు
నీదురూపంబు గనుఁగొన్న నిర్మలాంగి
యర్హవరకాంక్ష దేవతాప్రార్థనంబు
సేయుచుండెద వని నాదుచిత్త మొదవె. ౪౨

గీ. తన్వి యిచ్చటఁ బరమసాధనతఁ గాంచుఁ
దనువిలాసంబె యితరసాధనము లేల
యరసి చూడుము పండితురాలనైన
ఘనఫలావాప్తి *బోధనకన్నఁ గలదె. ౪౩

క. నా విని తమ్ములనేలెడు, దేవునిగా దాపుఁబట్టి తేటమొగమునన్
శివ నునునగవుసిగ్గులు, తావుకొని మెలంగ నింద్రతనయుని కనియెన్. ౪౪

గీ. †జ్ఞాతృతాధర్మమున కధిష్ఠాన మరయ
నీదురూపంబు ‡గాకున్న మేదినీశ
యాభిరూప్యప్రసిద్ధమాహాత్మ్యమునకు
నధికరణ మౌట మానసీయుత వహించు. ౪౫

ఉ. కావున నాయుదంత మవికారగుణాకర చిత్తగింపు మే
దేవుఁడు సాయగేస్తుఁడయి తెల్పి జగంబుల కెల్ల §నేను న
ద్దేవుఁడు నన్నుఁ గన్నతఁడు దీనిని పాలిరమాధినాథునిన్
దేవునిఁగా వరించుకొను ధీ కొని యిట్లు వ్రతంబు నల్పెదన్. ౪౬

గీ. అసితరుచి యనునీనది కధిప నేను, జన్మదైశైకతన సహజన్మఁగాను
నామధేయంబుచే నేని నరవరేణ్య, తత్సహోదరిఁగా నన్నుఁ దలఁపవయ్య.

గీ. నర్మిమిత్తదయాంభోధి నీరజాక్షుఁ, డనఁగ నెఱనమ్మి మదిలోన నతని నునిచి
నాయథాశక్తిఁ గొల్చుచున్నాను నేను, భాగ్యమెట్టున్నదో కానిపార్థివేంద్ర.

క. ఎన్నఁడు పద్మాక్షుఁడు ప్రసన్నుండయ్యెడునో కోర్కె సఫలతఁగొను టెం
తెన్నఁటికో తెలియదు నన్, గన్నారం గంటిఁ గంటిఁ గన్నా సుఖముల్.

---

* బోదన-మూ. †జ్ఞాతతా-మూ. ‡గాకున్న-మూ. §నీను.

గీ. అనుచుఁ గన్నీరు నించుచు నాననంబు, మిగుల వాంచిన యాతీవ మెఱపుఁబోఁడిఁ
జూచి తలయూఁచి యానందవీచిఁ దేలి, ప్రాగ్దొరబిడ్డ యా*చైత్రగోచి కనియె.

గీ. నిరతిశయ మైననీ మేని నెఱి మెఱుంగు, నిర్మలంబైన నీభక్తి నిమ్మఁ గూడి
రయము విరాజిలంగఁ దత్త్వరగ్రహముఁ గూర్పఁ, దత్త్వరగ్రహమలవహుసత్త్వవులకు.

కం. అని పల్కి కలికి యనుమతి, గని తూరుపు వాఁటి వేల్పుఁ గనినయు దారుం
డనితరలబ్ధామోదం, బవి తలయూఁచుచును వేగ హరిఁ గనవచ్చెన్. ౧౨

కం. †వచ్చిన నచ్చెలు వచటికి, వచ్చి(న) కార్యంబు రూపవైఖరి మదిలోఁ
బొద్చంబు లేనిభక్తియు, ముచ్చటకడి యనుగ సకలమును వినుపించెన్.

చం. దలికలవార్తయి ట్లతఁడు చెప్పినఁ దప్పక యాలకించి యా
జలరుహపత్రలోచనుఁడు చక్కఁగ లేనగుఁబువ్వునీటిచే
నలఁతిఁ దొలంగుప్రేమమున నాననపద్మము కన్నుదోయి మే
లొలయఁగ నింతిఁ జూడ మది కొప్పుగునం బొగి నేగి యచ్చటన్. ౧౪

—శ్రీకృష్ణుఁడు కాళిందిం గొనిపోవుట—

కం. శృంగారశాస్త్రయమాం, నంగననెమ్మేను చూచి హరి నవరసపా
రంగత ‡మగునను భూతిచె, లంగఁ గఁ దా మెలఁగె నబ్బరంబు దలంపన్.

సీ. నీలాభ్రమునఁ జాలు నెఱికప్పుజిగిజాలు మేలు నవ్వఁగఁ జాలు మేనివానిఁ
జలతలేక లసించు తొలి వాఁటిబలు మించు నొప్పు నేరము తెంచునొల్లెవానిఁ
దొలుతవేళ నెసంగు జలజాతములఁ గంగు గలకన్నుల బెడంగు గనెడువాని
నమృతధారలు చిల్కు నట్టిచందురుతళ్కు, నగెడు నవ్వులతళ్కు మొగమువాని
లచ్చి పేరాదిగల పేరురమ్ము వానిఁ, గౌస్తుభకిరీటముఖవరిష్ఠరణవాని
సుడికి నీడగు నొకవాలు పడయువాని, నిందుకవ్వానఁ గన్న గోవిందుఁ గనియె.

గీ. కనియు శ్రీవనితరహృద్ధ్యానఘటితసర్వ, దేశ నంతరదీవ్యత్తదీయదివ్య
రూపజాలంబులోనఁ దద్రూపమపుడు, మిళితముగఁ గాంతసేపింతిమిన్నకుండె.

కం. అంతటఁ గాంతకు లక్ష్మీ, కాంతుని నిజరూపగరిమ గనవయ్యెఁ దదే
కాంతి(క)దృష్టిప్రభావత, పొంతఁ బురందరుని కట్టి పొసఁగుటచేతన్. ౧౮

చం. హరినిజరూప మాత్మ ముదమారఁగఁ గాంచిన కాంచనాంగికిం
బరిచితిఁ జెందవయ్యె నభివాదనవార్తలు సంస్తవక్రియల్

*చిత్రిరోచి. †వచ్చి యచ్చెలువ యచటికి ‡ మగుతనుభూతి శ్రీనీరతహృ-మా.

కరము మనంబులోపల నఖండితభక్తి కుదిర్పఁ జక్కన్
హరిహరి యూఱటం గనని చుట్టిక చాకచి సంఘటిల్లఁగన్. ౫౯

గీ. వెలఁది "యభ్యాగతః స్వయం విష్ణు"రితి వి
చారసాంగత్య మొనరఁగఁ జలదసాంగ
వీక్షణాంభోజమాలి కావిసరములను
బూజ యొనరించె నాజగత్పూజితునకు. ౬౦

గీ. కృష్ణుఁ డరుదెంచి దనచెంతఁ గీలుకొనఁగఁ
జామముఖచంద్రుఁ డప్ర కాశత వహించె
నిమదక్రేఁగంటిచూపులు నీలవేణి
రుచివిలాసంబు దస్త్రి రుచి గొనంగ. ౬౧

గీ. అంబుజాననదనుఁజకోరాక్షి యనుట, నిజముగాఁ జేయఁదలఁచి యోనీరజాక్షు
వదనచంద్రుని బాయక వ్వారిగాఁగ, బారుకొనఁ జేసెఁ దనదృక్చకోరకముల.

చ. అపుడు ముకుందుఁ డింతిఁ గని యంబుజమిత్రతనూజ నీవు ని
త్తపము ఫలించె రమ్మనుచుఁ దక్కుల లేనగుమోము గ్రమ్మఁగాఁ
* దపనతనూభవం జెనుట తద్దయుఁ గ్రమ్మ రథంబుమీఁదఁ దాఁ
గృపనిడుకొంచు ధర్మజుని కేళిపురంబున కేఁగె నెమ్మిగన్. ౬౩

క. అచ్చట నారాజున కమ్ముచ్చట దెలియంగఁ జేసి భూపతిమదిలో
ముచ్చట దీరఁగఁ గొన్నాళ్ళచ్చపుఁ బ్రేమమున నిలిచి యనుపతియంతన్.

క. పురమున కేగుతలంపున, నరవరునానతి గ్రహించి నలువారఁగ న
న్నరుఁ దోడ్కొని చనువేడ్కల్, పురణింపఁగ డాయఁజేరి భూపతిఁ బలికెన్

గీ. అనఘకృతి యపార్థ మగునేని పండిత
హృదయమునకుఁ బోలె హితము గాదు
నామదికి నెపుడు నరుఁ బాపు మటుగాన
నన్నుఁ బంపి రాఁగ నరవరేణ్య. ౬౬

వ. ఇట్లు బావయగు తోవకొమ్మత్తొలంగును బావబిడ్డబిడ్డని చే †సోమాసుల
పెట్టుంజెట్టుపట్టి తనవెనుకటిరాకకు నానతివడసి యశోదు రా ‡వయ్యోడ్డ
కేల్దోరబిడ్డ ప్రామిచ్చు సొమ్ముబరణి గన్నకన్నెఁ గొని నిజపరివారపరివృ
తుండై కదలి సంద్రంపుటగడిత పడయు బెడంగుప్రోలుమేలుబాతికిం జని

* తపనతనూజభవన్ జంబు-మూ. † సోమాసుల ‡ నయ్యోడ కేల్దోఁబిడ్డ

యెంతయు సంతోషంబార నయ్యుదంతంబు నిజాంతరంగులకు నెఱిఁగించి తదనుమతి రిక్కనుదువులఁ దెలియం బ్రోడతొలిప్పుట్టువుజన్నిదంపువారులఁ బౌరుల రావించి నిరస్తదోషతిమిరంబును సుగుణవర్తియు సుగ్రహాస్నేహంబు నగు నొక్కసుప్రకాశ వివాహముహూర్తం బేశ *వ్యాసరభాసురం బని నిశ్చయింపించి సర్వజనులం దగునృపంబునకు రా నియమించి మీఁదటి †శక్రచక్రవర్తిం బిలిపించి తత్ప్రాలంకారంబునకు నియోగించిన. ౬౭

గీ. అన్నివింతల కాస్పదం బగుపురంబు, వందు నేవింత ఘటియింప నతఁడు నేర్చె
నయిన నత్తఱిఁ బౌరయుక్త్యం బొనర్చె, నతులచాతురిఁ గొన్ని యుదార్థములకు.

వ. అంత. ౬౮

సీ. వేవెలుంగులు గల్గు విన్నాణి వేలుపు ముప్పోఁడుములు నిల్చె గొప్పగద్దె
ముత్తోంటికులుకులు మొనయు వేసము వాఁడు తమ్ములనగియుం జుతుళ్ళుతేఁడు
సుడివాలు పేరింటిపులుఁగునేదునొయూరి చంద్రుండురూపులబలిమికాఁడు
కడలియిల్లటపల్లు బెడఁగుబల్లిడికన్ను పగలుగావించునేర్పరుల మేటి
లెక్కపేరింటిగట్టుంబుదక్కుజోదు, చుట్ట మంతటి కనఁ దగుదిట్టసామి
చాయకైవడి వెన్వెంటఁ జాయరాగఁ, గూఁతు పెండ్లికిఁ జనుదెంచెఁ గూర్మిమిగుల.

గీ. పెండ్లియఖిలప్రమోదంబుఁ బెనుచుజగతి, నఖిలజగములతండ్రిపెద్దామనసఁగఁ
బిలువకున్నను బిలిచిన నెలమి రాక, యుండువారు జగంబుల నుండు టరిది.

క. పంకజలోచనునప్పురి, సంకోచాభావ మొసర సర్వజనంబుల్
పొంకముమీఱి మెలంగఁగఁ, బంకజనాభోదరంబుభాతిం గనియెన్. ౭౭

సీ. చతురాగమానూనసారస్వతస్ఫూర్తి లొకచోట నానంద మొదవఁజేయఁ
‡జతురాతిశయనదర్శనఘోషవైఖరు లొక్కచో మోదంబు నిక్కఁజేయఁ
జతురుదాత్తకవిత్వసాధుసిస్వానంబు వీనుల కొక్కెడ విందయొసఁగఁ
జతురభినయసమంచన్మేదురధ్వను లొకపంక్తి సంతసం బొదవఁజేయఁ
జతురనల్పమహావాద్యవితతినాద, మంజిమం బొక్కదిక్కున ముదికుమర్ప
సద్దిరద్దిర యోహహో హెయయారభళిర, యనుచునాదాత్మ బ్రహ్మమయ్యె బురము.

క. అనుకవ్యక్తులకైవడి, నకృతాఖిలదోషయోగ మయి సుగుణాబ్బై
కుకవులవాక్కులు మదమిడి, సకలజనులకుం చటబ్రహ్మసదనత నేమో. ౭౮

---

*ద్వ్యసుర- †ఈశ్వచక్రరవతి. ‡జతుర్ధశనదర్శనఘోష—మూ.

ఉ. సందడి జాతి భూ(ష)వరసంతతభూషణపద్మరాగముల్
పొం దగునందుఁగెంజివురుబోఁడె లటంచు గజంబు లూని యీ
సొందుచు మీఁదికింబఱపు నూర్ధ్వగళంబున నిల్చె నవ్వి రా
నందులు లేక తన్ప్రచులు సాఁకును రక్తవితానరోచులన్. ౭౬

సీ. వితతవజ్రోపలావిరళకీలితములు మున్ను వీథులు పంకమునకుఁ జొరవు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాపగాపూర్ణంబు లయ్యె నిపుడు
బహుళమహోదారభద్రేభదానవారాపగల్ పయిఁగ్రమ్మ సమితనృపతి
సంబాధహేతుకసంఘర్షణచ్యుతచారుసౌవర్ణభూషణరజంబు
లెనయ నవి పంకమై *నెరెటేర్నఁబోలఁ, దత్క్షణంబునఁ దద్వృత్తిఁ దాల్చె వీథు
లంతటనపంకతవహించె నమిత †జన్మి, బహుళసమ్మర్దజనితోష్మబలముకతన.

గీ. లక్షణాఢ్యగుణస్థూలలక్షులందుఁ, దనరె స్వసమర్పణము పరార్థంబుగాఁగ
నఖిలకృశలక్షణులయందు నధివసించెఁ, జెన్నుగ స్వసిద్ధికై పరాపేక్ష మచట.

క. చిత్రవ్యక్తుల నట వా, క్చిత్రాభి‡వ్యక్తు లేమి చిత్రం బగునే
చిత్రవ్యక్తులఁ జిత్రము, చిత్రధ్వనిమయత నర్థచిత్రత మెఱయన్. ౭౮

— శ్రీకృష్ణుని మంగళస్నానము. —

ఉ. అంతట గర్గముఖ్యు లగునట్టి మహీసురు లెల్ల వచ్చి శ్రీ
కాంత సమీపవర్తి యయి కానఁగనయ్యె ముహూర్తవేళ మీ
రింతట జాగు మానఁ దగు నిచ్చ శుభార్థము మజ్జనంబుపై
నింత వసింపఁ జేయు మన నీహిత మొప్పఁగ మాధవుం డొగిన్. ౭౯

క. అంజనగిరితుల్యుం డని, రంజనుఁడు జగంబులెల్ల నంజలు లిడఁగాఁ
గుంజరగతి వచ్చుచు న, భ్యంజనమున కతులపీఠి నాసీనుఁడుగన్. ౮౦

ఉ. వన్నెలుమూఁడు గొన్న చెలువం గొని పొంగుచు నస్మదాదులం
గన్నయనాదిపూరుష యఖండమహోదయ యిట్టిపెండ్లి నీ
కెన్నఁగఁ దన్మహామహిమనే కద గాన ధరింపు మా మెనం
చన్నలినోద్భవాదిసుర లచ్యుతునౌఁదలఁ బెట్టి రక్షతల్. ౮౧

చ. దరము దరంబు నిచ్చ రొదఁ దాల్చును దా నరిగాదు వీణ వ
ల్లరయుఁగ మేళవింప నగు నస్ఫురితాక్షర మద్ది సాటియే
సురుచిరవర్ణసన్మధురసూక్తిగళంబుల కంచు నెంచ న
ప్సరమునిచెంతి నంగనలు పాటలు పాడిరి నేర్పుమీఱఁగన్. ౮౨

* నెరెటిన్మ్రోఁ. † జ [illegible]. ‡ వ్యక్తిలేమి.

సీ. రమణీయనాయకరత్నంబు నంటంగ హేమవల్లికి వేళ యిదె యటంచుఁ
జంద్రరేఖకు నబ్బసాంద్రాంధకారాభచికురముల్ దెరలించు వేగ యంచుఁ
గృష్ణమేఘము చెంతఁ గీల్కొని మెలఁగంగ విద్యుల్లతకుఁ జాలువెర వటంచు
నిదె సర్వమంగళాస్పదునాఁ దలంటంగ మందాకినియె నేర్పుఁ జెందు నంచు
విధుని సేవింపఁగ నుదార వృత్తి యనుచు, నీలవేణియె గోవిందు నలవటంచు
నంబుజాక్షులు నర్మోక్తులాడుకొనుచుఁ, గడుముదం బొప్ప మధువైరిఁ గ్రమ్ముకొనఁగ
సీ. స్నిగ్ధంబులై మించి చెంతలచూపులు రమణ నీలాబ్జతోరణము లనుప
*సేదనీరొగిఁ గ్రమ్మి చెన్నారు నెమ్మోము సమరందకంజచ్ఛాయఁ బూన
ననవిల్తువల్లిఁ బోలిన వీఁపుపై వాలు చందమొందుచుఁ గీలుజడ చెలంగ
బిగువుకంచుక(ము)లోఁ బెడఁగు దిట్టమెఱుంగు జన్నుమిట్టలొకింత చలన మొంద
హారములు దూఁగఁ గౌ నసియాడఁ దొడఁగ
వలచునూర్పులు పెంపెక్క వళులు నిక్కఁ
గంకణధ్వను లలతాళగతుల నెనయ
శౌరితల యంటె నొక్క †మహోదారజఘన. ౬౪

వ. ఇట్లు యదుకుంజరుండు సాభ్యంజనుండై యొక్క కుంజరయాన కైదండ
యొసంగఁ గ్రొమ్మెఱుంగు నండగొను ఘనాఘనంబనువున ధరాధరశృం
గోన్నతం బగు నవగాహనగేహంబుఁ బ్రవేశించి యొక్కమించుఁబోఁడి వల
పులు సించు మంచిగంధంబు‡ టటకలిం బెన్నరుల నూనియ సిగ్గు§దగ్గఁ
జేయ మఱియొక్క కొమ్మ కమ్మతావు లూరు జలంబుల జలకం బార్చ నొ
క్క రంగులాఁడి బంగరురంగుల తెఱంగుల మరుంగుపడఁ జేయు దువ్వలువకప
యొసంగ నుత్తరాధరాంగంబుల ధరియించి కొందఱు మందయాన లమం
దానందంబున నడనడ మంగళారాత్రికంబు లొసంగ వాసంతికకుసుమ
విచిత్రాస్పదంబును జంపకమాలోత్పలమాలికాభ్రమరవిలసితలసితంబును
మంజుభాషోర్వశీసుముఖీమనోహరంబును నానాపదార్థసమృద్ధంబును బ్రస
న్నంబు నతిమధురధ్వనిసమాలింగితంబు నస్పృష్టదోషలేశంబు ననుగతాఖి
లాలంకారంబు నగుచు మహాకావ్యంబుతో నెక్కసక్కెంబులాడు వివాహ
వేదిం దా నాయకరత్నం బగుట నధివసించి కొంద ఱిందువదనలు కురుల
తడియార్చి సంస్కారధూపంబు దీర్చి జలార్ద్రానిలంబులం దేర్చి సురభిళకు

---

*సేదనీరోని-మూ. † మోహాదార-మూ. ‡ టలకంబున- § దంగం జేయు-మూ,

సుమమాల్యంబులం జేర్చి యంతరేకాంతపరిపూర్ణతా బహిరుదీర్ణసత్త్వ
గుణవైభవభ్రమంబు నవగమించు దివ్యచందనలేపనం బమర్చి యమూల్య
రత్నకలాపంబులు తత్తదుచితస్థానంబులం గుదిర్చి యాకాళిందీముఖారవింద
* దర్శనాదర్శనం బీయాదర్శనంబు దర్శింపు మనుచు మనోభవప్రతీకదర్శన
ప్రదర్శితబింబప్రతిబింబైక్యంబై తద్దర్శననిశ్చితంబు సేయం దగు ననుచునో
యొక ముకురకపోల యొకనిద్దంపు నిలువుటద్దంబుం దెచ్చి ముందట నిడ
నయ్యవసరంబున నచ్చంపునెలదాల్పునబ్బాచులయొకిమీనికిం బ్రాతిభ
ట్యంబు వాటించి యఖండచండకిరణమండలంబు దాల్చెనో యన నలరారు
మణికిరీటంబుగల శిరంబును గచప్రచయనజలజలదశరిగళిన్ముక్తాఫలజాలం
బుహోలిక వెలుంగు తెలిమ్రానిపువ్వులబాసికంబును దద్గంధాస్వాదనలోలు
కబంభరడింభంబులవిడంబించు నలకంబులు గలయలికంబును దావితామర
పువ్వుల మదిఁగదురం బఱతెంచి కదలకనిల్చు తేఁటికూనలేమనఁబొలుచు
కమ్మకస్తురిచుక్కబొట్టుగల నెమ్మొగంబును నిజాంతేవాసులం బ్రోవ మనవి
కేతెంచి కర్ణాంతికంబుల నిలుచు వేలుపుతొలువేలుపొజ్జలనుజ్జగించు నాణి
సుపాణిముత్తియంబుఁగొంటులు గలకర్ణద్వయంబును సకలంకాపూర్వశశాం
కశకలశంక నంకురింపఁజేయు వివాహానకథ్యోచితకజ్జలబిందువు పొందుఁ
గొను కపోలతలంబును గంధరాభిధానబంధురకంబునిరర్గళనిర్గలితమౌక్తికమణి
రాజరాజులో యనఁ బురణించు నుదంచన్ముక్తాహారభేదంబులు నంతరనవకాశ
బహిఃప్రకాశద్ర(వ్య)విమయకానురాగంబు పెంపుఁదలపించు కౌస్తుభనామ
మణిసార్వభౌమంబును గలశ్రీవత్సవనమాలికామనోహరవిశాలదోరంత
రంబునునవికలమణికీలితబలభిదుపలస్తంభజృంభణనంభావితంబులగుచిరత్న
రత్నకీలితకేయూరాంగదవిలసితభుజాద్వయంబును మణిబంధప్రభావలయం
బన నలరారు మణివలయంబుల నలరుకరంబులును నిజోదరాంతరావసదనం
తవనజాండభాండస్థైర్యకార్యార్థంబనా నిబద్ధమణిమేఖలం బగు కటిప్రదే
శంబులును దెలిసీటియేటి‡కమ్మియెమ్మి నా మగరాల తేటనీటు లుద్ఘా
టించు కటకంబులు గలపదద్వయంబును గలిగి లక్ష్యాలక్ష్యపదార్థజీవితం
బగునమ్మహాపురుషునకు నిట్టియలంకార్యత యబ్రమే యనుచు నార్యులెన్న
వెలుంగుచుండె నప్పుడు. వాగ

* దర్పణంబియాదర్శనంబు. † కెమ్మి.

గీ. కంజనేత్రుండు బహుపరిష్కారయుక్తిఁ, ద్రిగుణసంబాధభవ్యాళిఁ దేజరిల్లు
నపుడు నన్ప్రీతితో మైత్రి నందికొనియె, నొకయకో మరకన్నుఁడై యుండఁగాని.

క. మును హరునికంటిసెకలం, జెనసిన యొకమదనుఁ గనియె శ్రీకాంతుఁడు దాఁ
గన వింతపెండ్లికొడుకై, మరుచు ననంఖ్యాకసుమశరులఁ గనియెన్. ౮౮

వ. అంత.

ఉ. ఐసువరాంధ్రుహాంసతనయామణి క్షీరపయోధివీధికా
వాదరదానదక్షిణత నల్లఁగ మేల్జికంపురాలబ
ల్వేదిక నిల్చి నమ్మదుటఁ బ్రేరి కజిగిమించు నతుకల్
వాదనలేని వీణెనఁ బాటలనీటులు *కొల్లలొత్తఁగన్. ౮౯

క. ఈసుకు వెలిపెండ్లి దేనికి, కొమ కిప్పుడు నీకుఁ బెండ్లికొడుకై యమరెం
గొడు కగుడు నీకు మరుడు, డుడుగర లందఱు సుమన కిరవా వింటే.

గీ. అనుచుఁ జెలియలు మధురోక్తు లాడుచున్నఁ
బడఁతి యొక్కర్తు మిగుల నేర్పరి సుగంధ
తైలమున నింతితల యంటి తార్చి తీర్చి
నానముడి సంఘటించెను నానముడికి. ౯౧

గీ. కులుకుముడిగూడనిద్దంపుఁగురులసొంపు, గుంపుగనుపట్టునవ్వేళఁ గుందరదకుఁ
దాళతళ్యంబుమీఱఁగఁ దైలరసము, వలపిదిద్దినమరునికృపాణి యనఁగ.

గీ మచ్చెకంటుల మోదంబు హెచ్చిపచ్చి, పసుపుపలుఁగార్చినప్పుడప్పడఁతి మేను
దీపయొప్పారెఁ గాఁకలు దేరి †మెఱుఁగు, జోకఁ గైకొన్న పైఁడికళలాక యనఁగ.

చ. అలకలఁ గొప్ప మీఱు కుటిలాలకయొక్కతె దివ్యచందనా
మలకము నాన నిగ్గునడిమానఁగఁ బెట్టెను మేలుతావులం
జిలుకునవాంబుపూరములఁ జెల్వ మఱొక్కతె చెన్నుమిన్నఁగా
జలక మొనర్చె నొక్కచెలి చక్కఁగ మై తడి యొత్తుచుండఁగన్. ౯౪

గీ. వనిత యొక్కర్తు మేలుమువ్వలువఁ దెచ్చి, సొరిదిఁ గట్టఁగనప్పుడు సూర్యజాత
నప్రసాదశరజ్జాతజలదపటల, ‡రేజితాకార యగుచంద్రరేఖఁ బోలె. ౯౫

క. చెలియొకతె చెలువయాఁదలఁ, గలతడి యుడిగింప నొక్కకలికి సుగంధో
జ్జ్వలధూపధూమ మొసఁగెన్, జలముగ్ధామములు జన్యజనకము లనియో.

---

*కొల్లు-మూ. †మెలఁగు.పా. ‡రేజితా-మూ.

—। కాళిందిని చెలు లలంకరించుట। —

ఉ. ముచ్చటగాఁగ నొక్క చెలి మోహనగాత్రికిఁ గొప్పు దిద్దఁగాఁ
బొచ్చెములేని మేల్పులపుఁబువ్వులదండల గొప్పుకొప్పునన్
మెచ్చుగ నిల్పె నొక్కచెలమీనవిలోచన సాటి గైకొన
న్వచ్చు నరాతులం బఱప వచ్చిన కీర్తులమూర్తులో యనన్. ౯౭

చ. కుటిలములైన ముంగురులఁగూడి మెలంగెడు కామినీమణీ
నిటలమునందుఁ గస్తురిని నెచ్చెలియొక్కతె బొట్టుఁబెట్టెఁ దాఁ
గుటిలతమాన ఫాలమయి కోమలచంద్రుఁడు వంకపూనుచుం
జటిలకలంకముం గుటిలసంగతి మిక్కిలిఁ గాంచెనో యనన్. ౯౮

క. పంకజముఖ కొక నెచ్చెలి, పొంకపుసీమంతవీథిఁ బొందుగ నిలిపెం
గుంకుమచూర్ణం బహితా, తంకముగాఁ గబరి వీరతం దాల్చెనన్. ౯౯

చ. నడుమ మహేంద్రనీలమణినాయకమా మగరాల బొట్టుచేఁ
గడునలరారు ముత్యపుఁజొకాటపు బొట్టు నలంత కొప్పెడున్
విడువక వీఁక నెచ్చెలులు వెంబడి జాల్గొనిరా మహాభయం
బడి ముఖచంద్రుఁ గొల్చుటకు వచ్చినసింహశశాంకుఁ బోలుచున్. ౧౦౦

గీ. కంటఁ *గాటుకఁదీర్చెనుగలికి యొకర్తు, సరసిజాక్షికిఁగనుదోయి†సామ్యసాక్షి
దళిత మొనరింపఁగోరినఁ దాదృగీక్షఁ, గల్గుసిద్ధాంజనముఁ బెట్టుకరణితోఁచ.

గీ. ముద్దులాఁడికి నొకబోటి ముత్తియంపు, మేలిముంగర ముక్కున‡మెఱపునొప్పె
నధరమాధుర్యమాసింప నవతరించు, చెంత మెలఁగెడునమృతంపుఁజిలుకనంగ.

క. శ్రీకారసామ్య మాకృతి, నేకాదర్శప్రకాశ నేనియుఁ గలదౌ
జోక(ను)వీనుల(న)తులా, నేకపువరరత్నకుండలములు దైవారెన్. ౧౦౩

క. అంజనరుచితీవ్రాసిత, మంజులతరపలదపాంగమంజరి మిగులం
గంజాక్షిగండతలమున, నంజన§రుచిరంపుబిందు వందముఁ జెందెన్. ౧౦౪

క. అరుణాధరయరుణద్యుతి, శరణాధరసీమఘటితసమ్యగలక్తా
స్ఫురణంబుఁ గనక యొకచెలి, తిరుగన్ ఘటి(యి)ంపఁదలఁచి తెలిసిస్నానన్

గీ. తొలఁగకుండుసువర్ణబింబువులఁ జెంది, మధురబంధంబుగాంచినమ్మదమునించి
సాధువాగ్రీతిఁ గైకొన్నచారుకంచు, కంబులోఁ జన్నుఁగవ వ్యంగ్యగతిఁ జెలంగె

* కాటిక- †సామ్యసాక్షి-మూ. ‡ మేరనొప్పె-మూ. § రుతంపుబిందు-మూ.

చ. ఉరుకరిరాజకుంభములయుద్ధతి మానిచి తజ్జయార్జిత
స్ఫురితయశస్సితం బగుచు శోభిలుదానికిఁ దద్విపస్వర
స్థురుతరమౌక్తికావళులఁ గూడుట యబ్రము యాచు నెన్న న
త్తరళమృగాక్షి చన్నుఁగవ దాలిచె గంధపుఁబూఁత హారముల్. ౧౦౭

ఉ. నీలపుఁ జాలకాంచిక యనిందితరోచులు క్రిందఁ బర్వఁ దా
మేలగురోమరాజి యది *మేకుచ(నుంకుట) నాభి నామకా
వాలముతో మెలంగెడు నవారితనీలరసంబు నించి యు
ద్వేలముగాఁ దనుచ్ఛ్వసితధీ నిరువంకలఁ జేయు నింతికిన్. ౧౦౮

క. చారుకరకల్లవాంకిత, హైరాజిలుబాహులం తికి నతివకునమరెన్
హీరమయకంకణములు, సారలతాంతముల మేలుచాయం గనుచున్ ౧౦౯

క. మదదంతిగామినీమణి, పదపంకేరుహములందుఁ బాయక నిలిచెన్
మృదుమధురనినాదంబులు, †పాదలఁగఁ హంసకములతులపూర్ణద్యుతులన్

గీ. ‡సహావసత్పతికరతనే సవతి గాదు, కంకఁజావాస కీశరత్నధ్వయన
నిరుపమావేలసౌందర్యనిత్యపదత, నేవి యల్లక్ష్మి సవతియయ్యెఁదు వదన ౧౧౧

చ. ముకు(కుఁ)దనంబు(ప)క్రతయు మోయుటమాని నసూక్ష్మవృత్తినన్
వదలుచు వృశ్చితం గొనుచు వాసివహించినఁ జిత్రరేఖ దాఁ
బొదలుచుఁ §గాత్రికత్రుణదఁ బూని మెలంగిన యద్ది సాటిగా
మది మాదమావహిల్లుఁ జెలినుండితపేశలదేహయష్టికిన్. ౧౧౨

గీ. కమలలోచనపాణిసంగ్రహణకారి, నిరతిశయభాగ్యవర్ణాళినీటుఁ గాంచి
నలలితాకృతి ఫాలదేశంబునందు, భామ కలరారె ముత్యాలబాసికంబు.

—। వివాహవర్ణనము ।—

క. అప్పుడు మహీసురోత్తము, లిప్పుడె సుముహూర్తవేళ యొడలే దనఁగా
రప్పించిరి తెరమఱుఁగున, కొప్పులకుప్పను ముదంబు లొప్పులు గుప్పన్.

చ. వలితెలిపచ్చడంపుఁ దెర పర్విన నచ్చెలిమోము దాఁగనన్
హరినయిదోడు శారదఘనాంతరపూర్ణవిశాకరుంబలెం
గలికి వరాననాంబుజము గన్గొనఁగాఁ దమకించియుం దదా
కలన భరింపదయ్యెఁ బయిఁగ్రమ్మెడు దట్టపుసిగ్గు బిత్తరిన్. ౧౧౩

*మీగు-మూ †పాదలకహంసకలము-మూ ‡సహావసత్రపతికర-మూ §కాత్రికతుణతపూన-మూ

క. మధువ్రతాళ్యుద్భవచారకము, లధికతరరసాన్వితస్తుతించుచు నొనర్చెన్
మధువైరి కప్పుడతఁడుగ, బధికముహాభాగ్య మొసఁగు బహువేలు పాటన్.

చ. జలరుహరాగనీలమణిసంగతహీరము మొంపుఁ బాత్రతో
జలరుహనాభపాదజలంబులు భక్తిఁ బసిద్ధి వారిధా
(ర)లఁగడిగెన్ దివాకరుఁడు రాణి యొసంగఁగఁ దన్మణిప్రభా
కలనఁ ద్రివేణికాజలము కైవడి పాద్యజలంబు కైవడిన్. ౧౧౮

గీ సాత్త్వికస్వేదమకరందసహితము మొనఁ, బారిజాతంబు ధారోదకాతిసిక్త
మగుచు వాత్సకరస్పర్శ నతిశయిల్లె, వాతి రవియిచ్చె బ్రహ్మార్పణ మ్మటంచు.

ఉ. చేతనమాత్ర *నిజ్జగతి (శ్రీ)పతిగా మదిఁ దల్చి యాత్మసం
జాత నొసంగువాఁడు నిజజాతినయుల్లసనప్రదాయి నా
నీతఁడె వాదిదేవుఁడని యింతి నొసంగినయర్ఘ్యమందు వి
ఖ్యాతిగ లోకదీపకత గాంచెడి యంచు నుతించి రుత్తముల్. ౧౧౯

క. తెర దొలఁగ వరుఁడు చెలి వా, తెరసొగసులు గనఁగ మొలకఁదీవ్ర పుమరువా
తెరగలుగు(?) తెలిన సిగ్గుల, తెర తమిబిగులంగ మదిని దెరలన్ సాగెన్.

గీ. శుభగుణాస్పద మైనయీసుదతికంఠ, మునకుఁ దనచిత్తనవ్యము గనినకంబు
వెల్లు సరియగునని రీతినింతి† గాలికి, విభుఁడు పొందుగఘటించెను శుభగుణాంబు

చ. చిలువగు తేటలె త్రిగుల (శ్రీ)నిరువొందిన ముత్తియంబు లా
నెలవొర యింతియూఁదలను నిల్పిన వావృతి వైరమూని య
త్కృతిమొగు లంచు వచ్చి రయిఁ గ్రమ్మిన మించులు వా మెలంగ నై
యొలపుల‡తీఁగనై మెలఁగి యొక్కొటు మొగ్గలనిగ్గు నిగ్గుమన్. ౧౨౨

క. వరమాణుమధ్య (శ్రీ)హారి, శిరమున ముత్యాలప్రాలు చేదోయి నిడెన్
హరి(తను)వు తత్పితంబై, కరమరుదుగ నపుడు పుష్పఘనమైయొప్పెన్ ౧౨3

సీ. సరబసి వారిహెచ్చరికమాటలు తేటమాటలాఁదులగ్గ తేటపీటుపాట
లఖిలానవద్యవాద్యారావములు సామముఖవేదరవములు భూరిశాస్త్ర
వినదములె దచ్చనవేర్పుఁబల్కులు హాసమధురధ్వనుల్ వస్త్రమస్కరములు
స్ఫీతభూషాగణశింజితంబులు వందిబద్ధుల్ మాగధస్వానములును
సకలసురమానిమనుజసన్సత్ప్రయుక్త
జయజయధ్వానములు నొక్కసమయమునను

---

*నజ్జగతి- మూ. †కాలికి-కంఠము? ‡తీగనై- మూ. §తోటలపీటు-మూ.

గలసికొన నైన యవ్వింతకలకలంబు
చాల దీపించె దోయింటి ప్రాలవేళ. ౧౨౪

క. పువ్వులదోయిటికయ్యం, బవ్వనితావరుల నలరఁ *నందించెఁ గదం
బువ్వులరువ్వులకయ్యము, పువ్విలుతునినసము నలరఁ బొందింపంగన్. ౧౨౫

వ. అంత. ౧౨౬

ఉ. వేలిమివేళయందు నరవిందదళాయతలోచనామణుల్
వేలిమిపాట రాగములు వింతలువింతలుగాఁగఁ బాడ సం
దోలి నడంగె నారదము ఘోర్జితసర్జరగాయనప్రవే
కాళికరాజ్యసంవస మదంచితమంజువిపంచి కార్భటుల్. ౧౨౭

సీ. ఇంతిహృదయావనచ్ఛిరమేఘమాన, మదనదావానలజ్వాలమద మణాగె
బహిరవిరహితవైనావాపవనమిత్ర, ధూమకీలలు మిగుల నుద్దామములుగ.

క. ఇద్దఱు వేలిమివేడి, స్నిద్ధపువజిరంపుఁబీఠి నెఱిఁగదియంగా
సిద్ధఱికిఁ గూర్చు చాఁడై, యిద్దఱిసంయమ మరుంను సఱికి వసించెన్. ౧౨౯

చ. పొగ సొగయుంగ ముద్దుచెలిపొందికకాటుకకంటికోనలన్
దిగియొనునశ్రుబిందువులు దీర్ఘరుచుల్ దలపించు నీలపుఁ
జిగిబిగిఁగాంచు ముత్తియపుఁజిప్పలలోపలనుండివచ్చు హే
తుగుణములై(న)ముత్యముల దూకొనుకప్పుమెఱుంగుపొంగుఁ గన్. ౧౩౦

క. పొగనెపమున నొకవంకకు, సొగసులనెమ్మోముసలిపి చూచెను సలా
పొగయుకజిచాయచూపుల, మగనితెలుపుటొంట్లు నీలమణులై తనరన్.

ఉ. కమ్మలపచ్చరాపయిఁడికాంతులు చూపుల తెల్పుకప్పు లో
క్షుమ్మడిఁ బాదపల్లవమహోజ్జ్వలకాంతులఁగూడి పంచవ
ర్ణమ్ములమ్రుగ్గుసేడ(దన)నాథునివెంటఁ బ్రదక్షిణమ్ము చో
క్షమ్ముగఁ జేసెఁ బద్మహితుగాదిలికూఁతురు నీటిచాలికన్. ౧౩౨

మ. సనెల్ప్రోక్షిమవేళఁ బద్మముఖ యంచత్పాద మాద్యత్తరం
బునఁ బట్టంబగఁ గృష్ణుమానసముసన్ మోదాతిరేకంబునం
గనకాంగీమణి కబ్బసౌఖ్యమహిమం గంజాస్త్రవీరాగ్రణీ
కనదేకాంతవిభుస్వవైఖరులు లెక్కల్ సేయఁగా శక్యమే. ౧౩౩

*బొందించె- మూ.

క. నీలమణిమయపునసిక, ల్పాలామణి ద్రాక్షకై శౌరివరతంత్ర(త)
జాలుకొనుసడుగురుచులను, నీలోత్పల వజ్రాగనింద యొనర్పన్. ౧౩౪

ఉ. మోదముతో సుభద్ర చెలిమద్దులగండతలంబునందు సా
మోదనిశాకకర్దమము పొందుగ నించెను నవ్వులాటకై
నీదుకపోలభాగమున నిండి తొలంకెడు తేటమిన్న యో
కా దిపు డేనొసంగుసిరి కాంతులు మేలె యటన్న కైవడిన్. ౧౩౫

చ. హారినను జెక్కుటద్దమున నర్మమనందన సత్యభామినీ
విరచితసంజ్ఞ పూర్వ్వకృతవిశ్రుతమైత్రియు హెచ్చరింపఁగా
స్ఫురదరుణంపుఁ గుంకుమము పూసినఁ దచ్ఛవి యొప్పెఁ దేటి (దే)
హరుచిఁగనంగ మోము గను సద్భుతరాగము నీడయో యనన్. ౧౩౬

చ. ముసిముసినవ్వుతేటలును ముత్యపుఁబాపటచేరుచాయలుం
బసగలముక్కుముత్తియపు బల్దిగయున్ గుమిఁగూడి ధారయై
మసలుచుఁ బోయి ముట్టికొన మంచిరుచిం దనరన్ వసిష్ఠుతోఁ
బొసగెను నైదువం గనియెఁ బుణ్యచరిత్ర మొసంగ మ్రొక్కుచున్. ౧౩౭

గీ. పురుషతల్లజు పెండ్లి సిప్పాడుభుజించు
మధురచతురాన్నములు మీఁద మనసుసబ్బఁ
జేర్చి కృష్ణుని కింకొక్క పెండియైన
దిరుగ నతెంచుపుణ్యంబుదీరదేని. ౧౩౮

క. అని యెన్నుచురుచులానుచుఁ, గొనకొనెనమయంబు లెస్సగొనుఁడా యనుచుం
దినఁదినఁగ వింత లనుచున్, జనత తదన్నానుభూతిఁ జాలం దనిసెన్. ౧౩౯

సీ. మంచిభోజన మబ్బె మాంగధక్షితిపాలసలలితపరిణయోత్సవమునందు
నవి చెప్పనేటికి నంతకంటెను మేలు వెలయు కాశీశేశు పెండ్లిబంతి
యాబంతికి తయెమి యంతకు(మి)క్కిలి బంగాళపతిపెండ్లిబంతికూడు
ఆకూటికన యేమి యంతకంటెను బాగు వంగేశు పెండ్లిలో వంటకంబు
అవివచింపంగ నహ్యమా యంతకంటె, నెక్కుడై చక్కనై వాల్గసాక్కఁజేసెఁ
* బోల్కి లేసదివారి పెండ్లిబోననును చు, జనులు మృష్టాన్నములఁ దృప్తిగొనిరి చాల.

గీ. ప్రోలుసొరఁబడి వెడలుచుఁ బురుషచంద్రుఁ
డురుతరోజ్జ్వలమణిసంయుతోత్తమాంగ
మభినవలతాంతవిశదంబు నగు(టఁ) బాఁప
పాన్పునగియెడు పెండిలిపాను పెక్కె. ౧౪౦

* పోల్కి-చెనిడి-మూ.

ఉ. పాటలగంధితోడ హరి పానుపునందు వసించునత్తఱిం
బాటలగంధు లింపడరఁ బాడఁగఁ బాటలు నవ్వులాటలన్
మాటికిఁ గేలుదప్ప కెడమం గుడిఁ దువ్వెదుమారుసంపపూ
ర్ణాటపునీటు లెన్న నెకసక్కెపుమాటలు మీఱెఁ గార్యమున్. ౧౪౩

— శ్రీకృష్ణునకుఁ దాంబూల మిచ్చుట —

క. ఆమెడఁ బదినూఱులబలు, చాయలుగలవేల్పుతేఁడు సన్నపుసంగం
జాయలొమరుండుఁ దమ్ములు, మాయనుభర్తకు నొసంగునభిరతి వచ్చెన్.

ఉ. వేయగుపాదపల్లగిలిగి విశ్రుతధీసుహామంబుగాంచఁగా
చాయపొలుఁగఁ దేజ దళసుందరమైన తిగనీకు నెక్కుడుం
బాయపు మాంద్యకంగుతలు భాసజతంద్రికి పీడ్య మిక్కు డే
చాయ నొసంగె దంచు వాలిసాత్యకిలు ఖ్యులు నవ్వుచుండఁగన్. ౧౪౪

గీ. మాంద్యకంగుతలన్నచో మానుజార్థ, సమసనఁబచ్చుటనుమష్టిజానుమీఱు
ననుచునవ్వుచునుత్తరంబాడికొనుచు, వారికి నసితుండు వీడియంబమరనిచ్చె.

ఉ. తెలివి దలిర్ప నాకబలిదీరఁగఁ గృష్ణుఁడు దివ్యరత్నముం
దెలిబలుమ్రాను మోముకిఱితేటలుగల్గిన గిడ్డి నీగికి
న్వాలయుఁగఁ బంచి తద్ఘ(టి)తశ్రుతనవ్యయ ఘేష్టవస్తుసం
కలన సమస్తలోకముల గారవ మొప్పఁగఁ దన్పి పంపుడున్. ౧౪౬.

— అప్పగింతలు —

క. అంతట సంతటిపట్టం, బంతఃకరణం బపారగానందపయో
ధ్యంతరమున నోలాడఁగ, నంతికచరుఁడౌచుఁ గూర్మి నల్లునిఁబలికెన్. ౧౪౭

ఉ. ఎల్లజగంబు లేలుపరమేశ్వర భక్తజనావనార్థమై
యిల్లలితంపుమానవసమీహితచేష్టలు గాంచుసామి నీ
వల్లుఁడవైతి గానఁ జరమాద్రికి నవ్వలఁ జిమ్మచీఁకటుల్
డొల్లఁగఁ జేయుఁ బట్టిడికటుల్వ్వము గాంచుప్రభల్ భరించితిన్. ౧౪౮

గీ. ఎంతకాలంబునుండియో యెదయుకుండు
కటులెమొగ్రస్తత హరింపఁ బాలుపడితి
నస్తమయశూన్యమైనట్టి యభ్యుదయముఁ
జెందఁగాంచితి నయ్యయ్య ముకుంద నేను. ౧౪౯

గీ. కారణ మొసఁగుట మాయకు స్వామిచట, నఖిలకర్తకు నీఁదగునట్టి దెద్ది
యయిన సర్వస్వసందర్శనానుకూల, దక్షిణాలోకభర మిచ్చుతలఁపు నాది.

కం. హరిదశ్వుఁడు హరి నీగతి, సరసచతురవచనరచన సమ్మోదితుఁగాఁ
గర మొనరింపుచు నానతి, పరమపురుషుచేతఁ గొనుముఁ బలికెం గూఁతున్.

ఉ. ఓమదగణ్యపుణ్యవిభవోదయపూర్ణఫలస్వరూపపు
శ్రీమణి నీకతంబున గరిష్ఠగుణాంబుధి కృష్ణుఁ డల్లుఁడై
నామదిపూర్ణకామత ననంతసుఖం బగునట్లు సేసె నిం
కేమివిచార మీహిత మహీనతఁ జేకుఱె నీకు సుందరీ. ౧౫౪

గీ. భాగ్యసౌందర్యశీలాసపత్నివైన, చాన నీకు సపత్నులు చాలఁ గలరు
వారిమదిలోన విక్రియోత్పత్తి గగన, కుసుమసాదృశ్య మొందింపఁ గోరవమ్మ.

గీ. అంబుజాక్షి సర్వకార్యంబులందు, ననుసరింపుము హరిజాయ ననుసరించి
హరికథానుగతిస్ఫూర్తి నలరి నీకుఁ, దల్లియగుచాయఁ బోలంగఁ దల్లి మేలు

గీ. పగలుగావించి మాయమ్మ పగలుసేయు, వాఁడిబిడ్డన నడచుట వాసిగాదు
మాకు పన్నగ సంతటమైత్రి పూని, భువనబాంధవసుత యనబుద్ధిగనుము. ౧౫౫

శా. అమ్మా మమ్మెడఁబాసితంచు మదిలో నావంతయైన న్విచా
ర మ్మానం బనిలేదు కాంతలకు నబ్రమ్మే యుదెన్నంగనై
న మ్మానన్ భవదీయసన్నిధి జగన్నాథుండు నన్నుం గృపన్
సమ్మానింపుచుఁ బాయఁ డెప్పుడు నిజస్ఫారాక్షిగాఁ జూచుచున్. ౧౫౬

చ. సిరికి నివాసమైన హరిచిట్ట గ్రహించిననీకు లక్ష్యమే
కారణముగాఁగ నే నొసఁగుసర్థము లైనను దండ్రి పట్టికిన్
కారణమొసంగు టిజ్జగము లాగమముల్ దగఁ దెల్పు నింతె కా
వరయ బిత్రుస్వకాంతు దృఢమై మదిఁబుట్టెడు నట్టిపోటికిన్. ౧౫౭

ఉ. కావున సర్వవస్తువులు గల్గుటకై సకలోపచారస
ద్భావముకై ద్యులోకతరుబంధురధేనుచిరత్నరత్నముల్
భావము పొంగ నిత్తుఁ గొను భాగ్యవతీతిలకంబ వాని నీ
భావములో స్మరింపఁ గనుపట్టి ఘటింపఁగ నానతిచ్చెదన్. ౧౫౮

కం. అని చాయతోడఁ గూరిమి, తనయామణి గారవించి తరళేక్షణచే
వనజాప్తు డోకవిధంబున, ననుమతి గైకొనుచు నొందె నాత్మాలయమున్.

౮. కుహనారాజకుమారక, మహనీయగుణాభిరామ మైథిలకన్యా
పహరణపరఖరదూషణ, సహజావైరూప్యకరణ సత్యాభరణా. ౧౬౦

గద్యము.

ఇది శ్రీరామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవయజ్వ
సముజ్జ్వలకృపోత్కీలిత కటాక్షసాదిత పాండిత్యాభరణ ప్రభంజనసం
శాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధితవిచక్షణశశాంక అభినవ
సన్నయభట్టారక అహోబలపత్యాఖ్యాయకవిమహో
పాధ్యాయభట్టారకప్రణీతం బైనకాళిందీకన్యా
పరిణయం బనుమహాప్రబంధమునందుఁ
బంచమాశ్వాసము

శ్రీరస్తు.

కాళిందీకన్యాపరిణయము.

—। షష్ఠాశ్వాసము ।—

క. శ్రీమత్పద్మజభవహృ,త్తామరసస్థాగ్రభృంగ దశముఖభంగా
శ్రీమహిత హితజనాంబుజ,ధామాధి ప్రముదితాత్మ దశరథరామా. ౧

వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. ౨

క. చారుశ్రీజనికర మై, హీరోపలకాంతిపూరహృద్యము గను నై
పారసుధాలయం బై, పారావారంబుభాతి భాసిలు మఱియుఁ. 3

క. అర్థసమృద్ధం బై శ్రీ,వర్ధనచతురాన్యహర్మ్యవర్ధనపర మై
వర్ధిల్లుగిరి మనగృహ, మర్థాధికసౌధసదృశ మగ్రేహమునన్. ౪

గీ. ప్రాప్తమందన మచ్యుతప్రాప్తిపదము, సుప్రసన్నసునంపూర్ణసులలితమును
వీనసాదృశ్య మలరారి వేశ్త నెఱసి, యచ్యుతానందజిత్ప్రమానలరుశయ్య.

క. చారుమహాభోగం బై,భూరిశిరోరత్నకాంతిపూరావృత మై
తోరంపుశేషశయ్యా,గారకుసుమమారపుష్పకీలితశయ్యన్ ౬

క. వసియించె వాసుదేవుఁడు, ముసిముసినగుమోముదమ్మి మొనయఁ బ్రసాదం
బసదృశకాంతావిషయ, ప్రసక్తచిత్తానుబంధపటిమం దెలుపన్. ౭

చ అతికఠినంబులౌ జగతి హాటకరత్నములం గయిస్సి నీ
దతిమృదు వెల్లుపాం దెసఁగు నైన నను బట్టు లేని భూమణా
వృతి కిది వేళ యౌ టెఱిగి *వేశనమానవిభూషణాళుల్
నతి ఘటియింతు మంచు రవిజాగ విభూషితఁ జేసి రంగనల్. ౮

శా. సారోదాత్తవిశేషచిత్రకవిభూషాకీర్తి నద్య †గ్గుణో
దారవ్యక్తి ‡సువృత్తి దోషరహితార్థనోల్లన §న్యాయమున్
నీరేజేక్షణఁ గావ్యశక్తిబలె (1)మున్నిద్రాక్షభూతాస్యమం దా
మారుం డప్పుడు చూచి రోసి వదలెన్ మన్నించు కాత్యాస్త్రముల్. ౯

క. (న)తియుంగంబులఁ బొంగడము,నతులప్రాజ్ఞావళీనమంచితవాచా
గతుల ద్వితీయతృతీయ,ప్రతిభటరహితప్రటలంక(ర)నయుగ(2)మొనసెన్.

---

* వేగసమానసమభూషణా † గుణాదారా- ‡సువృత్తి- § న్యాయకిన్
(1) మున్నిద్రా- (2) మొనసెన్-

చ. చెలులయతిప్రియోక్తమె(గఁ)జిమ్ముచుఁ గమ్మవింటివానిపూ
ములుకుల *క్రొవ్వడంపుఁజు(ను) ముప్పిరిఁగొన్న నురాగగర్వమున్
నిలువ(న)దల్చుచుం జెలువ నిల్చెను నొక్కఁడుగక్కకుండ నిం
తలు భళిరా భళీర మదిఁ దాఁగొనసిగ్గుకటుల్ త్వవైఖరుల్. ౧౧

గీ. మదనుఁ డను కర్గ ధారుండు గదియు నేని, హిమనుడి యను వావ శోభిల్లునేని
వేకరంబుల నరదారబిక్షయేని, చెలువ చాటంగ లేదమ్మ సిగ్గుకడలి. ౧౨

చ. వెనుకకు సిగ్గులాగఁ దమి వేగము ముందఱ కీడ్వ నవ్వధూ
జనున సహింప †భావము యుసంధియు మధ్య మభావ మైచో
ఘనకుచ ‡భారధారణము గాఁ జన దంచు వదించు వచ్చనే
ఘనపదమాశ్రయించి కలకాలము §యుండెడి దాని గానమే. ౧౩

క. వెడవింటిజోదు విరివి, గ్గుడుసురసం జేయఁ జేయ గురుకుచ కొక్కా
క్కొను గామిడకుం గడదివఁ, గడుదూరం బయ్యె లజ్జగరిమం బంతో. ౧౪

చ. అలవలరాజు పైదలి రమాధిపు(కజ్జను) వేగఁ (1)జేర్చఁగా
వలనుదలిర్చ నూఅటలఁ బాయుచు గుప్పుచుఁ బుష్పబాణముల్
చలనములేనికూర్మి నవసంబయి మించినలజ్జ జాయఁగాఁ
గలఁగుచు మోము వాంచెఁ గడు గన్నెనుసిగ్గున సిగ్గులాఁడి (2)తాన్ ౧౫

చ. చెలి తలవాంచి తెల్పె బయిచెల్వపుఁగ్రొమ్ముకిఁ జిమ్ముచీఁకటిం
గలసి మెలంగు పావటచొకాటపుఁ జెంద్రపురేఖచే మనో
మిళిదనురాగవైభవము మించఁగఁ జాలదు లజ్జ నెమ్మెయిం
గలుగఁగ నేర్చు సత్వాతిగామిత యాఘ్రముల కెన్నఁ జొగిర. ౧౬

వ. అప్పుడొక్క చెలికలువకంటి యక్కలికి నుద్దేశించి (యిట్లనియె.) ౧౭

ఉ. క్రొత్తగఁ బ్రాణనాయకునిఁ గూడఁగ నేగెడు వన్నెలాఁడికిం
గ్రొత్తమె లజ్జ లోఁగొనుట కూర్మిచెలుల్ గడితేర్ప జేనికిం
జిత్తము రంజిలంగఁ దగఁ జేయుట యిట్టి విచిత్రలజ్జ మే
మెత్తటినైన విన్నయది యే కను లొక్కెడిమాట యుగ్మలీ. ౧౮

వ. మఱియు నొక్కయింతి యక్కాంత కిట్లనియె. ౧౯

క. ఇటువంటి ముద్దరాండ్రే, ఘటుకరకుచకుంభపద్మగంజరసీమన్
ఘటియింతురు [illegible] జలీలల, [illegible] జననీ [illegible] జీవితేశ్వరు [illegible]. ౨౦

(*) క్రొవ్వ- † భావము- ‡ భావధారణ- § యుండెడి. (1) జెప్పఁగా- (2)తోఁగి

వ. వెండియు నొక్కతె తేటచక్కులాఁడి యచ్చక్కనికొమ్మ కిట్లనియె ౨౧

క. నను పైనపూలపాన్పున, మనసూరుచు నున్నవాఁడు మాధవుఁ డయ్యో
తనువునఁ గల్గుమృదుత్వము, మనమున నీకెట్లులేదు మంజులవాణీ. ౨౨

వ. పిదప నొక్క బింబాధర యయ్యంగనాబింబాస్య కిట్లనియె. ౨౩

క. హరిఁ గూడక తన మైకం, భరియింపఁగరాదు మేనఁ బ్రాణము లనుచున్
విరిసెజ్జఁ బొరలు నన్నును, దరియా(వక) యిట్టిలజ్జ దా నెటువనునో. ౨౪

వ. మఱియు నొక్క ప్రౌఢ యబ్జేడిసకంటి కిట్లనియె ౨౫

ఉ. అప్పరో నీవు నీమగని(యందపు)మోమ్మున లచ్చిరీతి నీ
వొప్పులఁ గుప్పచుం దదధరోష్ఠసుధారస మానుచున్నఁ గెం
పొప్పు నీకుమోవి దళనోదితరాగ మతండు సేయఁగాఁ
దప్పితి వంచు మాటికి నదల్పఁగ సిగ్గది యెంకుఁ బోవునో. ౨౬

వ. అంత నొక్క విక్కులాఁడి యచ్చక్కఁదనాలకుప్ప కిట్లనియె. ౨౭

మ. ఉరులజ్జాధర*గహ్వరంబునను రాగోద్వృత్తి కీవేల దా
వరముం జేసెకు మక్కువుం దెలియ మాపజ్జగా వృథా గాదె యె
వ్వరికైనం గనఁ దేటఁ జెందు మదిలోఁ జాటిల్లురాగంబు శ్రీ
కరవక్త్రాంబుజరాగనామకమహాకర్ణేజపం బంచుటన్. ౨౮

వ. అనంతరంబ యొక్క పృథునితంబ యాకాదంబగమన కిట్లనియె. ౨౯

ఉ. ఇంతచలంబు సేయ ఫలమే మని చెప్పినఁ గాఁక సేసె దో
కాంతరో గట్టివాయి యని కాంతుని నెమ్మదిఁ దోఁచునమ్మ శ్రీ
కాంతుని కెందఱో కలరు కాంతలు వారలకెల్ల మిన్నవై
కాంతమనోనురంజనముగా సుగుణంబుల నన్నికెక్కవే. ౩౦

వ. తరువాత నొక్క యుగ్మలి యక్కోమలి కిట్లనియె. ౩౧

క. అతినిబిడంజ్జ గా దిది, సతికి న్మదిలోన నువిద సంగమవేళం
గృతములకుఁ బ్రతికృతంబుల, నితరవ్యాపార మెడసి యెన్నఁగఁ జొచ్చెన్.

ఉ. అత్తఱి నీలవేణి నగ †వాఁగుచు నచ్చెలులన్ నడించి యా
చిత్తజుతల్లి కల్కి విరు చిత్తము నిల్పుచు నాదువిన్నపం
బిత్తఱి నాలసింపవల దెంతయుఁ బ్రొద్దు సనంగఁ జొచ్చె న
య్యుత్తమనాయకుం గదియ నొప్పుగఁ నెంతయు నంచుఁ బల్కఁగన్.

---

* గహ్వరము=నెపము. † వాసుచు.

మ. లలనామన్మథ*నూత్నదృష్టి విలసద్రాగాపగావేగసం
†కలనాదివ్యదపత్రపాధుని నమగ్గా ‡నీఁ దితచ్ఛాంతిచేఁ
బలెఁ గ్రొంజెమ్ముల గ్రమ్ము మొల్లన రమాప్రాణేశశయ్యాంతిక
స్థలజాగ్రద్ద్విజరాధినాయకమణిస్తంభంబు నందంగొనున్. ౩౪

క. కేళీవేళల శ్రీహరి, నీలాగునఁ గౌఁగిలింతు నే ననుక్రియన
చ్చాలిక కౌఁగిటఁ జేర్చుచు, నీలస్తంభంబు సిగ్గునరయాం గ్రమ్మఁగ. ౩౫

వ. అంత నక్కాంతం గడచి సఖీజనంబు సవినయభక్తిపూర్వకంబుగా మ్రొక్కి ముందఱ నిలిచిన నీలవేణీనీలవేణి నీక్షించి జలజాక్షుండు నికటస్థలవిలసదు గ్రకరనందనాసుందరేందు రేఖావిలాసనముల్లాసబల ప్రబ(ల)విధపదంతరా మోదజలధిఫేనాయమానం బగుమందస్మితంబు ముఖాంబుజంబు నలం కరింప నిట్లనియె. ౩౬

క. చెలి వార్తలేమి? దేవర, గలిగినభాగ్యమున మనసు కడురంజిల్లన్
జలజాతనయన మిముఁగన, వలయుచు వచ్చుటయె కాని వార్తలు గలవే.

క. అలికుంతల క్షణదాముఖ, మలులితతిమిరంబు గ్రమ్మె నదియేమి? హరీ
తెలివిఁ గొను కృష్ణపక్షము, వలగొను నీక్షణదముఖము వదలు నెతమమున్.

వ. ఇట్లు సాభిప్రాయంబుగాఁ దనచతురోక్తికిం దగినయుత్తరం బొసంగు నాకు రంగనయనప్రౌఢిమకు ముదంబుఁ జెంది నందకపాణి పాణివలయాదిభూష ణపూర్వకంబుగా నభినవాంబరతాంబూలంబు లందఱకు నిడి వెడలి చను సంజ్ఞ నవతరింపం జేయఁ జాయపట్టికి నీచెట్టఁబట్టినదారి వంపుపెట్టినవను లకుం జనియెద నమ్మరో తిరిగి వచ్చెద మిచ్చట నుండు మని మరుంగుగాఁ బల్కి యచ్చెలులు కలకొలుకు లొక్కింత వెడల ననంతరంబ— ౩౯

మ. చతురోక్తిప్రవిలాసవైఖరుల నంచద్భావలు నర్తిల్ల ల
జ్జిరసంవిస్మితకాంతమాఖ్యలలిత శ్రీవీక్షణాళీసితా
సితపంకేరుహమాలికన్ మదనకాంక్షేయప్రభాపాళికన్
సితనీరేజదళాక్షి తేని కొనఁగెన్ సేవార్ద్ధమా కాముకన్. ౪౦

ఉ. కామిత మేమియు న్మనసు గాంచనియట్టియవాప్తకాముఁ ద
త్కాముని తండ్రిఁ గామునిచొకాటపుబాణము భామ చూచు చుం

---

* యత్న † కలనందివ్యపదత్రపా. ‡ నిందితచ్ఛాంతిఁ

తే మదిఁ బుట్టువీరుని యుద్దీప్తపరాక్రమను మెచ్చ నిచ్చెఁ బో
రామికి నూనుచెంగటఁ బరాజయ మొందుట నీతియే కదా. ౮౧

క. హృదయగ్రంథి(ని)భేదము, మొదలంటఁగఁ జేయు బోధమూర్తికి నపుడా
మదవతిహస్తగ్రంథిన్, వదలించు టతిప్రయాససాధ్య మయ్యెన్. ౮౨

చ. కరమణికంకణస్వనము లామదనుర్గుణక్వణంబుతోఁ
గరము ఘటిల్లఁ గెల్చె నొకానొకయుద్ధమునన్ స్వదల్చి శ్రీ
హరి హరిమధ్య నకెలము దనొనవ్వఁగఁ గాంత రాజిలెన్
హరిమణినీలవేణిఁ దొలఁకారెను పుత్తడిబొమ్మ యోయనన్. ౮౩

క. చెలికీలుగఁట మెలగెడు, నలినాక్షుసమ్ముఖుల పాణికఖచిరాజుల్
కిలకిలనవ్వఁ దొడంగెం, బొలుపారెను మేల్మిపయిఁడిపువ్వులసరుసన్. ౮౪

వ. అప్పుడు పుప్పవోత్తరాంబు మదనలీలారసహాస్యప్రతిపాదకకృతులు లగుకృతుల
నిరర్థకతాదోషంబు సిజానసత్ప్రానమహిమంబున నపనయింప నవధరించి
యమ్మించుఁబోఁడి కిట్లని యె. ౮౫

ఉ. కన్నది కన్నకంటు సతి కన్నఁ దండపు నీదు మోముచె
త్మైన్నఁగఁ గొన్న దీర్ఘదృశదృక్హతిన్నై యాలరాయుటబ్రమే
సన్నుతగాత్రి నిన్న ఖలసద్గుణసంహృద ముజ్జగంబులో
నన్నులమిన్న యంచు విబుధాళి మందంబున నోలలాడఁగన్. ౮౬

గీ. మానవతి నీవు శృంగారమయత రసిక, చిత్తమెంతయు వలరఁజేసెదవు గాన
నీకలంకార్యత ఘటించు నేర దెట్లు, భాసురైకావళీముఖాభరణగణము.

గీ. భూషణాంబంగిత భంగి చభూష్య మనుట, భూషణతఁ గాంచి యంగతఁ బూనవగున
అర్థములు భావశబలతాద్యములు వాని, కాంతరచియింప వేయలంకారములుగ.

ఉ. నేరుపుమీఱఁ గన్నెఁగవ నీటగు కొప్పునఁ గప్పు పూని శృం
గారము నీదురూపుగొని గారవమొప్పఁగ నస్భజింపఁగాఁ
జేరఁగవచ్చునో తనదు సేవకభావము నాదు సేవ్యతన్
ధారుణి సుప్రసిద్ధముగఁ దా నొసరింపఁ దలంచి నెచ్చెలీ. ౮౭

గీ. ఉవిద తావకసుకణాది యోగమహిమ, నానవాత్మక ముకురతిభావమిపుడు
రసతఁ గైకొనె నీకు నీక్రమము కాన, వ్యక్తికత్వంబ మనకు సిద్ధాంత మరయ.

ఉ. నేత్రము శాస్త్రసంతతిన నిమ్మియె నంగెడు సౌష్ఠవంబుగా
సూత్రితరీతి సంగములు చొప్పడు పాత్రత నీకుఁ గల్గదే

పాత్రత నీకుఁ గల్గినను భామిని నిశ్చలవృత్తి నుండఁగాఁ
జిత్రము మాకుఁ దోఁచె నఁట చెల్వఁ బొసర్చెను మందహాసముల్. ౫౧

మ. రసకృత్సద్గుణ మై యలంకృతిభరప్రస్ఫూర్జితవ్యక్తి యై
హాసియించుఁ సుకవిప్రబంధముఁ ద్వదీయం బైన బల్కొల్వు దా
వెసఁ దూలించదు గర్భకంబునకుఁ(?) దెల్పం గైకొను న్వింతగా
రసవిస్ఫూర్తి నొసర్చుగర్భకము సంగ్రాహ్యంబుగాఁ జిత్ర మే. ౫౨

చ. చెలి తలవాంచి చూపెద(వొ) చెన్ను ఫుంగొ పిండి సాటి దీనికిం
గలుగునొ కల్గదో యనుచుఁ గల్గి సిన *ఘనరగన్నసం
కలితపుఁగుప్పె చామరముగాఁ జటయో గటికొండి యంచు న
బ్బలువగలాఁడు దా †సమిరెఁ బండిన చకకేశపాశముల్. ౫౩

ఉ కన్నులఁ ‡గర్వకోఁ దమకుఁ గాదనఁ దేనియతీపిచూడఁగా
నెన్నదు కల్వఁ బల్కులోకయుఁ పుసఁ బల్కుఁ బల్కుఁ బల్కుము
§వెన్నెరితేటలం గొనను విఁతలఁగా నిటుపుల్ ఘటించు మ
బ్బన్నను రోయు నీకబరి యబ్బనె యాకటిలా త్ర(1)సఖ్యముల్. ౫౪

చ కువలయజేత నీవలఁ దక్రొమ్ముకి నెయ్యపుఁగొమ్మ (2)యుచ్చటన్
నవిధములై ప్రమాణములు సంగతి మయ్యెను జూచి తెల్లసన్
నవరనిపాటటం గలుగు చక్కని కుంకుమపేటివిక్రమం
బవుల ఘటిల్లుమౌక్తికసరాకృతి గాంచి విశుద్ధకీర్తియున్. ౫౫

చ. స్ఫురితగుణానుగాతురసము జ్వలమౌక్తికరాజి సద్రసా
కర మతిచిత్రబంధ మధికస్ఫుటచారువిభూషణంబు నై
వరఁగెడుఁ గొమ్ము డు తమకిబాధనరీతి విచిత్ర మొక్కటే
తరళమృగాక్షి కేవలము దాఁ గటిలత్వము మానదయ్యెడున్. ౫౬

క. చిత్తగి మధురగుణంబున, నుత్తమకావ్యంబుఁ బోలు నురుభూషణ మై
హత్తున్ ధృతి యక్కావ్యము, నొతు స్ఫుటవ్యక్తిబట్టి యొగిమధ్యమమున్.

గీ. మగువ ముక్తాళి యిది శిరోమార్గతమము,(?)వరివ్రాతా...షంబు నిరతశుద్ధ
మూర్తసద్గుణ మమలవంశాభిజాత, మెట్టు లన్యన్యహానంద మొనయ దిచట.

సీ. నెలఁత నీవేనలి నీరదపాళిగాఁ గనుము విద్యుల్లతాఘటనఁ జెందెఁ
గలికి నీతురుము చొక్కపుఁగెవ్వగం పు జాతి పువహి చెంజంద్రకుచుల

* మనఘురి † సెమరి ‡ గొప్పకొండ § వెన్నెలతేట (1) సౌఖ్యము. (2) యుచ్చులకా
6

మగువ నీకబరి మన్మథకరాయుధముగా జాలువాఁజలపోఁతజాను గాంచె
భామ నీభ్రూమ్ముడి బర్హిబర్హంబుగాఁ జంద్రగసంబంధచారు వయ్యెఁ
జెలువ చిత్రాళిపాళిగాఁ జికురభరము, సరసతభరించెఁ జంపకచ్ఛాయడాయ
ననుచునఖరోచులంతటనలసుచుండ, గొప్పనాప్వెన గోవిందుఁ డొప్పమీఱ.

చ. కలికిరొ మోము వాంచుటకుఁ గారణ మేమి కలంకిచంద్రుని
దులఘుటియింపఁగాఁ గలుగు దుష్టుల కల్గుల సైఁపలేకనో
తెలివి(ని)దప్పి పామరు లతిత్వర సామ్యము కల్గినంతనే
కలుఁగున సాటి లాఘవము గాఁ బనియేమి మృగీవిలోచనా. ౬౦

ఉ. ఎక్కడివింత మాచలి .... తోఁకట సాటి ప్రొద్దు రా
మిక్కిలి మారుపంకజము మిన్నక పండితమాన్య లీమృపా
వాక్కుల కేల జిహ్వ యలవచ్చిరి పంకజవైరి చంద్రునే
నుక్కడఁగించుమో .... యనందగునే పయోజముల్. ౬౧

ఉ. పంకజనీలపంకరుహభావము దాలుచు కన్నుదోయి మే
ల్పొంకము సైఁచునీదుముఖపూర్ణనిశాకరుఁ జూచి చూచి యా
పంక(జబృంద మెల్లఁ దల) వంపులకుం దగుఁగాక యప్పమే
పంకజ*నేత్ర నీకుఁ దలవంపు లహేతుకలజ్జ యెత్తురే. ౬౨

గీ. వనితరో మోముచందురు వాంచదేల, కుటిలకుంతలతిమిరంబుకొర...
...నో యనుశంకనో వచ్చుబెట్లు, సిటలపాదెందు నేమించ నేరదెద్ది. ౬౩

గీ. చెలువ లజ్జను మోము వాంచితి వటన్న
నవధరించితొ నీవు ముఖార్ధహాతిగ
విను .... హాతి దాన నెనయు నెట్టు
లదియు నొకచోట దోషత నంద దరయ. ౬౪

ఉ. మృగమదచిత్రకాకృతిని మీఱుకలంకము దానిఁజేసి యా
మృగ†ధరుఁడేతదా(కృతివహిం)చు నటంచును మోమువాంచటో
మృగ మసుగంధ మప్రియము మమృష్ట మశృంగము దాఁ గలంకమే
మృగమదచిత్రకం బది సమృద్ధగుణాన్వితమా కలంకమే. ౬౫

చ. మృగమదచిత్రకానుగతి మే లగుఫాలము పిల్ల తేఁటికిం
దగు లగు కేతకీదళము దా నగునం చొగి నెంచి కొప్పపే

* సెంరి † మదుదేతదా

రగవడు తేఁటిగుం పెససి యాడదువందపుఁ దేఁటిపిల్లల
న్నగు నగుగాదు ముంగురులు నవ్యవయోరుహవక్త్రలోచనా. ౬౬

గీ. ద్విత్వరహితంపుటాకృతిఁ దేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభావనా భావితద్వి
రేఫవైఖరి గలిగి త్రిలింగదేశ, సూక్తియన నొప్పుఁ గస్తూరిచుక్కబొట్టు.

ఉ. పిన్నఁదనంబు వక్రతకఁ బేరువడం దగెఁ గాని లక్షణం
బన్న నెఱుంగనయ్యె నని యయ్యరచందురమామ సోగసీ
నన్నుదు రైజనించి కడుసేర్పునఁ గైకొనియెన్ మృగీమదా
ఖన్నతమాలవక్త్రరుచిఁ గీల్కొనులక్షణ మోమృగేక్షణా. ౬౮

చ. లలితపుబొట్టు ఫాలముఁ గలంకి నొనర్పఁగ నర్ధచంద్రుతోఁ
దులఁ గన దన్నమాట మదిఁ దోఁచిన వాంఛితె మోముఁదమ్మి యీ
యలికమునందు నందమగు *నట్టిది బొట్టిది దోషకారియే
యిల వ్యతిరేకభూష వచియింపఁగ హేతువుకాక కోమలీ ౬౯

గీ. చవులి చందురుఁడలికంబుచక్కఁజూడ, మాకు పాలంభమగునని మాటుకొని తె
యది యుపాలంభవిషయతనందకున్న, నదిఘటిల్లుటవ్యతిరేకమగునుభూష.

చ. రసవదమై మృ(దు)త్వమున రాజిలి లక్షణలక్షితంబు నై
హసన మొనర్చు సాధుకృతి నందపునీనిటలంబు దుష్కృతిం
గనరఁగఁజూచు సామియయిగాంచిన చందురమామ నిక్క మో
యసదృశగాత్రి లక్షణము నందినయందముఁ బొంకఁ జెందమిన్. ౭౦

చ. మొయి లెడఁబాయుపూర్ణశశిమాఁద్దుఁ గనిచు(చు) రాణసించనో
వయివయిఁ గ్రమ్ముమం చెదయవద్మమురీతి మెలంగ నేర్చునో
దయిత యవక్త్రపాభరము తారఁగ నీమనోజ్ఞవక్త్రి మే
మొయివిలసిల్లు సంశయము మేకొను నిచ్చట దానిఁ దీర్పవే. ౭౧

చ. వదన మవక్త్రపాతిమిరబంధతఁ గాంచినఁ జిమ్మచీఁకటిం
జిదిమెడుచందమామ నగుసేయక యుండున తప్పఁబల్కితిన్
వదనము సిగ్గుదీర్లు వయిన్రాలఁగ నేనియు నెప్పుడున్ బలెం
బొదలఁగ నిర్లవేళ రుచిపూనవిరిక్కలఁ జేదు నవ్వనే. ౭౩

గీ. కాంతిస(వ)న్నవస్తువుల్ గణనసేయు, వేళనీమోముతరువాత వెలయఁజంద్రుఁ
డట్టిచోట వికల్పంబు పెట్టరాదు, నగసు లనుకల్ప మది యని చదువరాదు.

---

* నట్టిడి-

చ. నెల యిది యైన మన్నయనసీరజముల్ వికసిల్లునట్లు దా
నెలయ రసా(౦బు)రాశి వడి నిక్కఁగఁ బంకరుహంబు గానిచోఁ
గలిగెడు నేఁగతిన్ భ్రమరకంబులసంగతి దమ్మియైనచో
విలసన మెట్లు రేయి యిది వింతగు సంశయ మింతి తీర్పవే. ౭౫

ఉ. వీనులయం దం(లం)కృతిగఁ బెట్టినసీలపయోజపత్త్రముల్
భానుతనూజ నీయసితభవ్యకటాక్షవిలాసభూషణం
బూని వెలుంగ నీక్షణము లుత్పలకాంతి భరించు నన్నమా
టానఁగరా దొకించుకయు నానఁగవచ్చు విరుద్ధలక్షణన్. ౭౬

ఉ. తోయజవైరి యై మొగము దోఁచినవేళలఁ గన్ను లుత్పల
శ్రీయుతిఁ గాంచు వెన్నెలఁ బ్రసిద్ధిగఁ గ్రోలుచుఁ జంచుపుల్గులై
పాయకనిల్చు మోము నవపద్మముగాఁగ నద్దెసలొంచు నీ
యాయతనేత్త్రముల్ మెలఁగు నౌర ముఖాక్షివిచిత్త్రవైఖరుల్. ౭౭

క. వరవర్ణిని నీనయనము, లరమోడ్పన మోము చంద్రునంద మెలఁగుచున్
సురుచిరనీలపయోరుహ, సరసిరుహైకత్వజన్మసంగతిఁ దెలుపున్. ౭౮

సీ. శారదపూర్ణిమాచంద్రమోబింబంబు గర్వసర్వస్వంబు గాసిఁజెందఁ
దరుణార్కకిరణసంధానజాగ్రన్మహాపద్మలాలిత్యంబు పటిమఁ దక్కఁ
జంద్రాతపాస్వాదసమ్మోదమాద్యచ్చకోరవిలాసంబు కొదవగాంచ
మకరందరసపానమత్తమధువ్రతపోతలావణ్యంబు పొలుపుఁదొలఁగ
నెరి మొగంబెత్తి చూడవే నీటులాఁడి, వెడఁదకన్నులు విప్పవే బెడఁగులాఁడి
సిగ్గువడువేళ దప్పనే నిగ్గులాఁడి, నన్ను మన్నింపఁదలఁపవే వన్నెలాఁడి ౭౯

ఉ. ఓపరిపూర్ణచంద్రవిజయోజ్జ్వలవక్త్రశశాంకబింబ నా
చూపుల పేరుగొన్న పరిశుద్ధచకోరములాసఁ గాంతి దా
లోపము గాంచునంచు నవలోచన వాంచెదె మోము నర్థిసం
తాపము వాప నందదఁ దక్కువె చంద్రుడు కీర్తికెక్కఁడే. ౮౦

గీ. విమలముఖచంద్రుసన్నిధి* వేగుగాంచు, కన్నులకు నిప్పుడుం బెదుకమలములకు
సాటిఁ జెప్పంగ నమరు నే సాటియగును, నెలకు నలరెడు జలజంబు గలిగె నేని. ౮౧

మ. అరమోడ్పైనను దొంటికన్న † నెటియా నందంబు గైకొన్న నీ
వరనేత్త్రంబుల కెల్లసాటి యనఁగా వచ్చున్ (వ)సంకోచతన్

* వేగు † నెరియానందంబు.

పరసత్వంబుఁ దొరంగి చూడ వెగ్గలై నక్త్రాంతికిన్ దూరమై
ధరలో నుండకు వారిజోత్పలములం దన్వీ జగన్మోహినీ. ౮౨

క. విలసనమహిమం బెంతే, కలిగియుఁ దం చుట్టుఁదిరిగి కలయఁ జతురిమం
బలపడమి దూర్యశముక, జ్జలమై పైనాడు నీదుచక్షుర్యుగమున్. ౮౩

గీ. మగువ నీవు దృగుత్పలమాలయందు
మీలనాలంకృ(తి)యొనర్ప మెఱుఁగు గాదు
రూపఫలహేతువులఁ జాల రుచికరంబు
మిగుల నుత్ప్రేక్షఁ గావింపు సొగసులాఁడి. ౮౪

ఉ. అప్పతరంగల *న్మిగుఁ నప్పుడుఁ దప్పదు కోప మంచు నీ
విప్పుడు చూపు చాలుఁ గొననీక పెనంగెదొ యట్టులైన నో
యొప్పులకుప్ప కొప్పుజిగియొప్పఁదనంబునఁ జాయ మాయఁగాఁ
దప్పకసేయు నప్పమదిఁ దప్పనితోఁచు బెఱుంగవైతివే. ౮౫

చ. తెలుపగొ సర్వలోకముల చేతుల మోడ్పులు గాటిఁగాని నేఁ
గలనయినం గరాబ్జములు గట్టిగ మోడ్చు టెఱుంగ నేటికిం
వలవలగన్ను వేఁదలి(యఁ)బాయు మా†నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయు మం
చలికులవేణి సిగ్గువడు న జలి సేసెనఁ జక్కఁ జూడవే. ౮౬

ఉ. ఎట్టివిశిష్టదేశమున నీపుక పెంతటి కాల మెట్టినో
మట్టిటుఁగా కొనర్చుచుఁ గృతార్థతఁ జెందెనొ నీదు మోవితోఁ
జుట్టఱికంబు సేయునతిసుందరపంజరకద్రాగముం
గట్టిగ దొండపండనుచుఁ గర్కున ముక్కున‡నొక్కుఁ జూచితే. ౮౭

ఉ. వీచులభూషణం బగునవీనమృదూత్పలముల్ కటాక్షదృ
గ్లీనము లయ్యె వాని కవిగీతము శ్రుత్యవతంసభావముల్
గానఁ దదంతరాయఘటకత్వ§మయుక్తము కన్నుదోయికిం
బూనిక తెప్పలెత్తి ననుఁ బొందుగఁ జూడుము సుందరీమణీ. ౮౮

ఉ. కన్నుల క్రేవఁ గన్గొనఁగఁ గారణ మేమి కటాక్షవీక్షణా
ఖిన్నమహేంద్రనీలమణికీలితమాలికలన్ శ్రవఃపుటా
పన్నగభీరకూపములఁ జాలఁగ నించుచు వానిమీఁదుగాఁ
జెన్నగ నేగి మచ్చిలికిఁ జేరుటకై జతనంబు పూనెనో. ౮౯

---

* న్మిగులు † మన్కు ‡ నొక్కు § మయుత్తమ

గీ. వనితయరగన్నుఁ గ్రేగొని మ(వ)సు దెలియ, వాత్త్ర భావించదో యట్టి యాత్మ నీదు
తనయు బల్లిని సాకారత నుభరించి, చాత్తు మంబో చుతుండ కుఁ జక్కఁగఁ జెు ౯౦

గీ. వారి ప్రకృతాత్తాప్త భావత్వమునయ, నత్తివద్ధంబున కుపేక్షణాన్వయుత్వ
మేలదయ సేయఁదలఁవు హేతు వేమి, గర్భసాదృశ్యమబ్బి నక తననిటులో. ౯౧

ఉ. చక్కగ నాక్కుపుల్గు లివి చక్కెర రూపినయంత మెక్కి యీ
చక్కి మతత్కమాట వినసంగతిగాని తెలుంగుగా రొదల్
మిక్కిలిఁ జేయుచున్న యవి మిన్నక యుండకున్నలుగాఁగ నో
చక్కగబొమ్మ చక్కగనుఁ జక్కెరయోమ్మృదులోక్తిఁ బల్కవే. ౯౨

క. నెలయందుదు తామరయని, పలుకుదు రీమోముబుధులు భవ్యామృతముం
చిలుకఁగరాదె మరందము, గులుకఁగవలదే బుధోక్తిఁ గుఱుచవటిచదే ౯౩

క. చిక్కను నాదగుభావము, నిక్కముగా నరచితంపు నెఱిపల్కులకుం
జక్కని చెలిరో యిర్వుదు, చిక్కెదు నీమధురవచనశృంగారములన్. ౯౪

క. రాలుగరఁగించునేరుపు, చాలఁగ నాకబ్బు ననుచు చందురుగర్వం
*బేలా చల్లింపఁదలఁతు, రాతెల్లం గరఁగఁ బాట రహింపఁగదే. ౯౫

క. రూపవతి మామకశ్రుతి, కూపంబుల నమృతవృష్టిఁ గురియఁగరాదే
రూపింప నీమువదనం, బేపారెడు పూర్ణచంద్రుఁడే నిజమయినన్. ౯౬

చ. పరుషము లాచు నీరసతపట్టయి †చెక్కులఁ డంకరించి ని
ర్భరవహనక్లమాస్పదతఁ బాటిలురత్నమయోరుకుండలా
భరణములేల వీనులకుఁ బంకజబంధునికూర్మికట్టి నీ
సరసమృదూక్తి భూషణము చాలు నలంకృతిగాఁగ వీనులన్. ౯౭

క. శృంగారవతి కుచద్వయి, సంగతమగురీతిఁ బల్కు సంగతము దగున్
భృంగాలక నిలువెల్లను, బంగారం బైన మాట బంగారమఁటే ౯౮

గీ. అరిదిమాధుర్యము త్తరోత్తరముగాఁగ, వస్తువులనెన్నఁ బంచమిప్రథమలమరు
సార‡భూమకుఁ దవ్వి యొచ్చటను నీకు, మధురసూక్తికిఁ బయినెన్నఁ బ్రథమ సున్న.

క. ప్రకృతిర్వ్యాకృతిస్స్యాత్, ప్రకృతి స్త్రీకవిత చిత్రపద మగు ననుచుం
బ్రకృతి ద్వికృతి స్స్యాల, ప్రకృతి న్నిరసించువారు పలుకుదు రింతీ. ౧౦౦

గీ. వనజలోచన నాదుగాయనత కొప్పి, యమళవై పాటపాడవో యబ్బ మొదవఁ
దరుణి నాగాయనత సమ్మతంబు గాక, కొదవె యుంగ కయోగ వయ్యోదవా చపుమ.

* చేలచలింపందలచెదు † చెక్కులలంకరించి ‡ భూమస్థ

క. చంచలనయనా చంచల, చంచల*వీణాధరించి చతురతచే వా
యించెదవో ధ్రువవీణ భ, రించెదవో తెలుపు మాదరించి కృశాంగీ. ౧౦౨
గీ. శ్రుతిపుటంబుల కమృతంపుసోన లెనఁగ, మానసాంభోజ మభినవమాకరంద
మాధురులఁ దేల నీవేళసాధురీతిఁ, దేటగీతి వచింపవే తేఁటికంటి. ౧౦౩
క. నాలుగువిధముల నభినయ, లీలలు నీకంటెఁ దెలివి లే దన వశమా
యాలోలనయన యిక్కువ, పోలినయభినయముఁ దెలుపు†ప్రొద్దుచనుటకున్
గీ. కలువకంటుక‡కిన్నరకంఠిపదము, యోగరూఢత నీయందు నొనరఁబూను
ననుచు జనులాడుకొనవింద నదిసుజంబొ, కాదొ తెలియంగనగుఁ జాటకతనమాకు.
మ. అతిరక్తాధరసన్నిధానమున నాసారూఢముక్తాఫలం
బతిశుద్ధం బతిరక్త మయ్యె నిది యన్యాయం బుపేక్షింప నీ
వతులజ్ఞానవిధానమూర్తివిగదా యబ్జాక్షి మందస్మిత
ద్యుతిమాత్రంబున దానిదోష మెడయం దోలం గటాక్షింపవే. ౧౦౬
గీ. ముదిత నీముక్కు ముక్తాముత్యమునకు, నాత్మశుద్ధగుణప్రాప్తి నగునతద్గు
ణంబు రూపింప నన్యగుణంబుఁ గొనఁగఁ, దద్గుణంబుఘటిల్లుఁజిత్రంబు కంటె.
గీ. జ్ఞానదీపంబున నవిద్య సనఁగ శుద్ధ, మాత్మరూపంబు దీపించు ననువుదోఁప
వెలఁదినీనవ్వుననుఁగెంపువిచ్చిపోవ, గాననగుముత్తియముశుద్ధభానమగుచు.
గీ. వికసదంభోజపూర్ణేందువిధముఁ దెలుపు, ముద్దుసిద్దంపునీనెఱిమోమునందుఁ
జిఱుతనవ్వైన నిఁక నేమిచెప్పవచ్చు, మధురసామృతవిభ్రాంతి మానదింతి.
మ. తెలియక మోము వాంచుకొని తేటలనవ్వులు దేరనీక యీ
వలనున నున్నఁ జంద్రముఁడు వారిజతుల్యముగాన మోము నే
వలముగ వాంచియుండెఁ దనవాసియు గల్గుటఁగంబు వెన్నెలల్
‡సిలుకకయుండునే యని హసింపఁ దలంపులు నింపఁడా చెలీ. ౧౧౦
క. ఈమాద్రిఁ బలికి యాదవ, సోముఁడు లేనవ్వు పూర్ణసోముని నవ్వన్
భామామణి నెఱిసొగసుల, మోమునఁ జెలువారఁదనదుమోము ఘటించెన్.
క. నెల నెలయు(ను) వెన్నెల వెన్నెలయును నత్తమ్మి తమ్మిసీటునఁ గదియం
గలసొగసుఁ జూడఁ గలువల, ములుకులవిలుకానికపుడు ముచ్చట యయ్యెన్.
గీ. అజ్జగద్గురునుపదేశయత్నమహిమ, భావమున నించుప్రేమానుబంధపటిమ
వారిణలోచన తాదృశాత్మ్యంతలజ్జ, విప్పుచూపఁగసాగె నవిద్య పోల్చి. ౧౧౩

* వీణాధా- † ప్రొద్దుచ్చుటకున్ ‡ కిన్నరకంటి ‡ సిలుగక.

క. ఆపడఁతి కొంతలజ్జకు, గొంకం బెనయంగఁ బ్రేమలుప్పొంగ రక్తిన్
దీపింప బదులొసర్పఁగ, వ్యాపారముదక్కి కృతము నామోదించున్. ౧౧౪

సీ. సుకుమారవర్ణసంఘటితప్రకారంబు లలితప్రసాదన లక్షితంబు
ద్రుతికరమాధుర్యధుర్యస్వభావంబు సవిశేషపరివృత్తితాంచితంబు
సతతిరస్వృతవాచ్య మపహీనదోషసర్వస్వంబు రసికానురంజనంబు
నగుచు నర్థాన్వయంబు నందంబు గొనియెని సవిమృష్టసద్విధేయాంశమగుచు
ప్రీతపదమై పునరుక్తి విస్తరిల్లి, భావనాస్ఫూర్తుల కనంగపోషణముల
కాటపట్టయియొకవింత తేటగొనియె, మోముసీదని పెన్నుండుమూరుకొనియె.

గీ. సాత్త్వికస్వేదజలసుధాశ్రయతఁ గాంచు, నలికచంద్రుఁడు విశదముక్తాళిపేరు
గన్నయాత్మీయపేశలకాంతిధార, ఘనపదంబునఁ బ్రావిచెఁ గలికికంటె ౧౧౫

మ. *శ్రీపమానాన్వయమాపకస్ఫురితమై యొప్పారుచుం జిత్రకం
బపరక్లిష్టతఁ జెందెనెరియును †పర్వాభిజ్ఞమా భాగ్యవ
ర్ణపదత్వస్థితిఁ స్ఫూర్తనకపత్రాంకంబుఁ బద్ధేతుఁడుం
డపరిచ్ఛిన్నరసాదృతాశయత మాధ్వీకస్థితాలస్థలిన్. ౧౧౭

గీ. చాన మోము విశేషోక్తిఁ బూనదిపుడు, సామ్యమందమిగుణహానిజాడఁజొరమి
నునయనాంజనకవులకుఁ జూడనమరు, భావరసదృష్టు లందుటఁ బద్ధనయన.

చ. భ్రమరవిలాసముల్ సభరభవ్యతనోత్పలమాలికల్ కటా
క్షమునన చేసె మాలఁ ‡నికస్వరత ల్లలితంబుగాంచ నే
త్రములు భళీర వైదుషి యుదారత యం చొగి నెన్నుచున్ రమా
రమణుఁడు చేసెఁ దన్నయనలక్ష్మికిఁ జుంబనలక్ష్మిఁ దోడుగన్. ౧౧౯

క. కంబుధరాధరసంగత, తాంబూలరసంబుసోఁకి తరుణోంబువిభా
చుంబితనీలాంబుజములు, చుంబించెను సూర్యజాతచొక్కపుఁగన్నుల్.

క. హరికృతచుంబితపరిచిత, సురుచిరతాంబూలరాగశోభితదత్తుల్
తరుణ(శశి)కిరణచర్వణ, నిరతచకోరములనీటు నెఱపఁ(గ)సాగెన్. ౧౨౧

గీ. మురవిభంజనుఁ డవ్వేళ ముద్దుగొనఁగ, రమ్యతదధరవీటికారసము నయన
పద్మములనత్త నుద్వేలబహుళరాగ,ౕరసము వెలికుబ్బెనోయనరమణఁగాంచె.

---

* ఉపమానస్వాయ † పర్వాభిజ్ఞ ‡ నికస్వరతల్ సిలతంపు.

క. పంకజముఖకను కాటుక, పంకజలోచనుని మోవి పయి నవ్వేళం
బొంకమయి కనఁగనొప్పెన్, మంకెనవిరిమీఁద మెలఁగుమధుప మనంగన్.
గీ. సాంజనాతిచలేక్షణసంగమమున, నతులరాగాధరము కప్పు నందె నపుడు
సాంజనాతిచలేక్షణసంగమమున, నతులరాగాధరము కప్పు నందు టరుదె.
గీ అబ్జహితసందనామణి యనుభవింప, మరుఁడు మాధుర్యరసముంచి మపినిజాంక
ముద్రయిడి నిల్పు రాజిల్లు విద్రుమంపు, నాళమన నొప్పెఁ గాటుకనలుపు మోవి.
ఉ. కాటుకకప్పు మోవిజిగి గాదిలినవ్వును బొత్తుఁగూడుచుం
గైటభదైత్యవైరిముఖకంజమునం దనరారెఁ జూడఁగా
*మరాటికి సాటియైన రసముఖ్యము లాదిమశోణశుభ్రముల్
మేటిప్రబంధరాజమున మేళన మంది మెలంగుకైవడిన్. ౧౨౬
మ. తొలుత న్నందునియింటిలో మెలఁగి సీతోఁబుట్టు కాళిందితీ
రలసత్కాననభూమి గోగణముసంరక్షించి తీమీఁద నీ
వలుచుం జెక్కిటఁ గేళిపత్త్రమకరీవారంబు పాలించెదం
గలకాలంబునుఁ బాశుపాల్యమె కనంగా నోఁచితిం గోమలీ. ౧౨౭
గీ భవ్యగండద్వయికిఁ గేళిపత్త్రములకుఁ, బొందుఁ గానఁగూడదనోన్యభూషణంబు
పుట్టు మొదలుగ బలుగండములకు నోఁచు, నట్టియవిభూషణతకర్హ మనఁగ నగున.
గీ. అతులవాసన నచలభావానుభూతి, ససమమార్దవగుణమున సప్రతీత
శాశ్వతత్వంబుచేఁ గదా తరళనయన, గలిగె నీచెక్కులకుఁ జంద్రఖండసంజ్ఞ.
గి. అసితపక్ష†లగత్తుహినాంశుఖండ, తుల రొయిసంగిననమృతంబు దొలుకవలదె
కలిమిలేములు దెలియంగవలయుమాకు, ననుచుఁ జెక్కిలినొక్కె శ్రీహరి ముదమున.
గీ. మించుటద్దంబు నీచెక్కు మించునంచు, నెంచుకొనవిందు నదినిజమంచు నెంతు
నిందుబింబాస్యనా మొగంబిచటనిలుప, నమలినచ్ఛాయప్రతిబింబ మబ్బె నేని.
గీ. ప్రకటదర్పణరుచిరేందుశకలములకు, సువిదనీచెక్కుల(కుఁ)బోనరుత్యమనుచు
బుధులుపల్కుదురిటదోషబుద్ధివలదు, శాస్త్రమరయంగ విస్మయస్థానమగుట.
ఉ. నిటలతటంబునన్ మెలఁగు నిద్దపుఁగస్తురిచుక్క ‡బొట్టులోఁ
గటికికలంక మానసుచుఁ గ్రమ్మితిఁ జుంబనవాంఛ సంశయం
బటమటమే కలంకపద మంచితలక్షణమే వచింపఁగాఁ
గుటిలవినీలకేశి యని కూర్మి నొనర్చెను జుంబనం బటన్. ౧౩౩

*మాటకుమాటరైన †గళస్తుహినాంశు ‡బొట్టు

క. *పాయదు సంహాస్ఫురణముఁ, బాయ దనంకాళరూపభావాస్పదతన్
†వేయనువు మంగళమహా, శ్రీయనసత్సూక్తి యమరెఁ జెలి వీనులకున్.

ఉ. ఇంచుక యేని లీలఁ గొన దీకలు వీనున కేగుదెంచి నీ
యంచితనేత్రముల్ దలువ నంతికకర్ణమహాధుసన్నిధిం
బొంచెను భీతిఁ గూపములఁ బొందవు నేత్రము లంచు మీాలస్ర
క్కించినవాని కట్టిభయకీర్తన మొప్పఁగ గాచె నచ్చొరన్. ౧౩౫

ఉ. కర్ణవతంసనామ మిటఁ గాంచెద దృక్ప్రభ నంచు విచ్చి య
భ్యర్ణము సేరెఁ గావలయు నద్దిర యాయసితోత్పలంబు దృ
గ్వర్ణపరంపరాంతరధినాసతఁ గైకొని లీన మయ్యె ని
క్కర్ణమునందు భూషణ(త) గైకొను నేకరణిం గృశోదరీ. ౧౩౬

గీ. కర్ణమునఁ గల్వకనుచాయఁ గప్పికొనఁగ, మిాలితంబయ్యెఁ గంటివేలాలితాంగి
యింతిసామాన్య మిచ్చట నేలకలుగు, మహాగ్రవిశేషసంబంధ మొదయ.

గీ. బ్రహ్మమనసొప్పశ్రుత్యంతలక్ష్యమగుచుఁ, దనరు నిక్కల్వ శ్రుత్యవతంస మగుచు
నుపనిషద్రీతి నిది మన కొప్పఁబలుకు, వేత్తృవేద్యంబులకు భేదవిదళనంబు.

గీ. తన్వి యాకల్వ శ్రుత్యవతంస మగుచు, నాత్మరూపంబు లక్షింప ననుచితంబు
ఇచట రూపంబు లక్ష్యత నెనయ దెట్లు, దృష్టివిశ్లేషమున నది తేటపడదు.

చ. కలువలు వీనుల న్మెలఁగఁ గారణ మేమి విభూషణంబుగాఁ
బలుకఁగ సాహసంబు గద భావము నీయది యేమి తెల్పవే
తెలిసెను గల్వ కన్నులకుఁ దేటల సాటగునంచుఁ బల్కుచోఁ
దెలివిఁ దప్పువారలకుఁ దెల్పఁగ జెంతల వాని నుంచితే. ౧౪౦

క. అతినిమ్నశ్రుతికూపం, బతిపూర్తిగ మెలఁగి పైకి నదరుశుచిరసం
బతితీవ్రత వెదలించిన, గతి నున్నది వీనులందుఁ గలు వోచెలువా. ౧౪౧

చ. సురుచిరహీరనీలముల సొంపగు కమ్మలకాంతిధార యే
కతణి వెలుంగుచున్నయదొ కంటివెఁ దామరకంటి శ్రోత్రకూ
పరమణమాధురీరసము పైకిఁ గడంగుచు జాలుసూపె జ
న్యరసముతో ననం దగియె నం చొగి నంటెను రెండువీనులన్. ౧౪౨

*బాయదు నఘుస్ఫురణము—†రౌనయాభు

గీ. మృదుతనవికలభావత మెఱసినల్ల, వాదులకు నెల్లఁదానమీఁ దగుచునుండు
నీదుకెమ్మోవి యధరాఖ్య లేదు ముఖ్య,వృత్తి విపరీతలక్షణ వెలయు నింతి.
గీ. అతివ నీమోవి యపవర్గమగుట కేమి, కారణము గల్గు నది తేటగా వచింపు
మార్గ తెలి పబ్బె నదిపరమామృతంబు,గాన పవర్గభావంబు గలుగఁటరదె.
గీ. గరిత బింబోష్ఠియనుపేరు గలదునీకు,నచటనుపమానవాచ ం బందుబి బ
శబ్ద మమ్మాటసిద్ధాంతసరణి సారదు,బింబమిది శేషముల ప్రతిబింబములుగ.
కం. మృదుతన్ సత్కృతిరసనం, పదతం దనరారి సత్ప్రబంధ మ్మనఁ దాఁ
బొదలి యను హాసపదతన్, వదలదు చిత్రంబు నీదువాతెఱ కంటే.
గీ. వెలఁదినీమోవియపవర్గవృత్తిఁ గాంచుఁ, బల్లవచ్ఛాయరాగసంపదలఁ బొదలి
హాస్యపద మగునపవర్గ మట్టుబటరుదు, పల్లవాకృతి రాగసంపదలు పొదల.
ఉ. ఇంతిరో మోము చంద్రుడిమయిత్వము సైఁపనియట్లుఁ గెంపుమో
వంత సుధారసం బనఁగ నధ్యవసాయసహిష్ణుతాగుణా
క్రాంతము గాదొ తద్రసము కాదగునో యమృతంబుఁ గొంటి ము
న్నిం తిది నిర్ణయింతు నని యింపుగఁ జేసెను జంబసూతుల్. ౧౪౮
కం. కెంపునుమోవి లత్తుక, కెంపు ఘనంబయ్యె మిగులఁ గీల్జాన నెఱడా
లిం పగుపిడమున మిక్కిలి, సొంపెసఁగెను రాగమహిమ సురదక్షతులన్.
కం. నగుచాయల ముకుమత్యము, జిగితోఁ బలుగంట్లు నిండి చెన్నసలారెం
దగుమోముఁజందువలనం. దిగజాఱుచునుండు మేలుదివ్యాన్న మనన్.
కం. మృదుపదమై రసవాసన, లొదవి లసత్కావ్య మనఁగ నొప్పెను నధరం
బుదితరసోత్కర్షం బై, ముద మొసఁగెను వ్రణము గుణత మొనయంగాదో.
కం. ఆమూలచుంబితం బై, లేమ రదచ్ఛదము పూర్వరీతి స్నిగుల్
శ్రీమెఱయఁగ సంస్కార, వ్యామిశ్రితమంగళార్థ మన నంతయమే. ౧౫౨
కం. చ్యుతసంస్కార మపాకృత, మత మనుకృత మగుట దోషమతి యనుచితమే
యతిచిత్రము మృదుపదమై, యతివకుఁబలుఁదెరయవాక్యమగుటఁదలంపన్.
ఉ. మంకెనపువ్వుఁదేనియలు మాటికిమాటికిఁ గ్రోలి సొక్కుచున్
శంక యొకింతయుం గొనక శాతరదక్షతముల్ ఘటింప న
వ్వంకకు డాయుఁ గృష్ణమధుపం బిదె చూచితె నాతి యన్న న
వ్వంకజగంధి మాటుకొనెఁ బంబినభీతిని మోవి కేలునన్. ౧౫౪

క. అలఘువిలాసిత గానా, కలితాజరభాంచితత్వాగమకరగానే
వలపునఁ జంపకమాలా, లలితత్వము నీకునాన లాగుఁ జెపుమా. ౧౫౫

గీ. సుఖదమరుదంచితస్పర్శశోభితంబు, నవ్యవహితస్ఫురద్రసం బవరమంబుఁ
గైశికీవృత్తి యన నాన గడు వెలుంగు, నొకసరంధ్రత వదలకయుండుఁగాని.

గీ. మధురిమంబున నీమోవి మధురిమంబు, శంకపడఁజేయ నాసికాచంపకమున
వెడలి మొసరించినిలిచినవిమలమౌక్తి, కందబిందువునాయుత్యమందమొందె.

క. చిత్తరి నీనేత్రంబులు, ముత్తియపుంజిప్పలనఁగ ముద్దుగులుకు నీ
ముత్తెము జన్యము గాదా, హత్తినప్రేముమునఁ జూడ నర్హము గాదా.

చం. అని వనజాక్షుఁ డంచితముఖాంబుజహాసమరందపాళితోఁ
మనమున రాగసంపద యమందతఁ జెందఁగఁ జిన్నినవ్వుతోఁ
జెనఁగొని ముత్తియంబు నొకవింతయొయారము దాల్ప నాసనా
ఖని యగునాసపై వదనకంజముఁ జేర్చుచు మాటిమాటికిన్. ౧౫౯

గీ. ఉవిద మద్బాహుసంవాసయోగ్య మగుటఁ
బ్రతిభటస్ఫూర్తి సైఁపనిప్రభలుగొనుట
వేడ్కఁ గంఠంబుఁ గనఁగ నివ్వేళ నాదు
పాంచజన్యంబు మదిలోనఁ బాదుకొనియె. ౧౬౦

క. సతి నీమకరాలికి సుపమే, యతయర్హామె యొక్కభంగి నది యొప్పంగా
నతిమృదులతన్ సుస్వనతన్, వ్యతిరేకం బనుచుఁ బలుకు నది చిత్రంబే.

గీ. కలికి కలుగమఁ లగుఁగదా కంబువునకు, నాత్మరూపప్రబోధంబునందు నెపుడు
గాన జడమగునది యెట్లుగాంచు సాటి, మాత్మరూపప్రబోధంబునందు మెడకు.

గీ. అర్ధనిద్రాన్వితం బగు నారకంబు, పతివ నీకంధరకుఁ జాల నలికియలికి
యట్టిదానికిసుపమానతాన్వయంబు, గగనకుసుమంబుతో మైత్రి గాంచునమ్మ.

ఉ. చుంబితమై రొదల్ నెఱపఁజొచ్చినకంబువు*తోడిసాటి కం
తంబున కందఁజేసెదఁ గటా కట †మచ్చికయూని పల్కుచో
క్షంబుగఁ బల్కఁగాఁ దలఁపుఁగాంచి యకార్యము గాక కార్యమే
కంబువుసాటి కీర్తికరమే యది తీయగఁ బల్కనేర్చునే. ౧౬౪

గీ. సరసిజానన నీకంఠసరణిఁ దెలు(పు), ప్రస్ఫురద్వర్ణమాధుర్యవచనములకు
సాటియగు నెట్లు తతవాద్యజాతరవము, మధురమేనియవర్ణతమానదెపుడు.

---

* తోడిసాటి † మచ్చికయూనిపల్కుచోకంబుగ

క. ఓసరసురాల నిజముగ, నీ *సరసపుఁగొలికి పెదలు నెఱిపలుకులకున్
దోసము సరియన్న రసా, భాసాస్పదశుకపికాదిపక్షిస్వనముల్. ౧౬౬
గీ. తరుణి తలఁప నవర్థచేతనత నుండు, శుకము పికముఘనాగమస్ఫూర్తి నెసయు
మఱియుఁబికమెట్లు త్వద్ధ్వనిసాటి నసంగు, నీకుఁగళసూక్తిపలెనట్లుఁగింపుగావు.
ఉ. తావకకంఠనిస్సరదుదంచితభారతి సద్గుణత్వసం
భావిత మైన దోషముల భాసిలు దోషగుణత్వదూరతన్
భావుకు లెన్నదోషముల వజ్జ మెలంగదు దోషమూ గుణం
బేవిధిఁ బూన దిష్టగుణమే కొను నంచు వచింతు రుత్తముల్. ౧౬౭
క. నీరసములు గాన నలం, కారము లివి గావు నీదుకంఠంబునకున్
సా(ర)రసోత్కృష్టగుణా, ధారము లగునువచనములు తగుభూషణముల్.
క. పటుబంధస్ఫురితము లు, త్కటబహురసవస్తుసంవిధానకృతముల్
†త్రుటితాసారా(?)రంధ్రము, లటు నుగుణములు విఘటిల్లువవిగా సొమ్ముల్.
సీ. అనుకరణంబుచే ‡నగృహీతసంస్కారముఖనిత్యదోషసంస్ఫురణ మెఱచి
శబ్దతత్త్వార్థవైశారద్యమున శ్రుతికట్వాదిదుష్టత కాకుసేసి
యంగాంగితాకథనాదిసాధనముల రసదోషనిచయంబు రాణఁగుంచి
వ్యక్తవాచ్యార్థప్రబంధాదితీగతి రచనాద్యనర్హత రహి హసించి
రసికు లౌననఁ ద్రిప్రకారత ఘటిల్లి, నాల్గువిధముల రచన మిన్నాదసంబుఁ
గొంచు నీకంఠమున నిస్సరించునంచు, వినికి నాకగునదికొల్లి కనుపుసొమ్ము.
చ. అని వనితానురాగరసహర్షసముత్కటమానసంబుతో
వనజదళాక్షుఁ డయ్యతివబంధురపేశలకంఠనాళముం
దనముఖపద్మసంగతినిఁ దద్దయు ముద్దుఁదనంబు గుల్కఁగా
ఘనకరివాబ్జసంభరణకౌశలహస్తము మెచ్చెఁ దార్క్ష్యగున్. ౧౭౨
చ. కుచపదమండలంబున నకుంఠసజాతివిజాతిభూషణ
ప్రచయము శ్రీరసీరసయభావముతోఁ దిలతంపులక్రియా
ప్రచితము నాచు నద్రసము భాసిలఁజేయుచు దోషవిక్రియా
వచనము దూరమై మెలఁగ వర్తిలుచున్నది కంటివే చెలీ! ౧౭౩
సీ. నిరుపమనానామణీచిత్రరుచిరాజి దంబుమీఱిన రోహితంబుగాఁగ
భావనాతీతసల్లావణ్యపూరంబు సౌదామనీలతాచ్ఛాయగాఁగ

---

*సరసులకొలికి †తృటితనిస్సారరంధ్రము- ‡నవిగృహీసంస్కా-

పత్వర్షమూక్తికపాళి స్వాతతధార పరాభిసారధారాగాఁగ
ముక్తాళిమధ్యగమైనహారముల్ లసచ్చరువర్ష్మోపలములుగాఁగ
లలితరుచివక్త్రశశిమండలంబడుగువ, దండిమీఱునుపయోధరమండలంబు
పూ(మ)కమనోరథచ్ఛలమహితసస్య, ఫలము లెల్లనుమిగులనిష్పన్నములుగ.
క. ముక్తాహారము లివ్వి ని, విక్తచ్ఛాయలు ఘటిల్లి వెలయఁగఁ జేయున్.
ముక్తావద (?) మన్యమణి, రిక్తత గన నీసముద్ధరించినకృతులన్. ౧౭౫
గీ. పూర్వపూర్వవిశేషత బొసఁగె నుత్త, రోత్తరంబున కిది భూషణోత్తమంబు
నాఁటి యేకావళీభూషణంబు దీని, గన్నరసికులమది మోద మెన్నఁ దరమె.
గీ. రమణి! దీపకభూషణరత్న మిద్ది, మంజులైకావళీయోగమహిత ముకుట
మాలికాదీపకం బాచు మామకీన, మానసము నాత్మనిష్కృతిఁ బూనఁ జేసె.
క. *అరయ సరసత్వఘటకం, బురుతరలోజ్జీవితంబు నొప్పగు సుగుణ
స్ఫురణంబున నేకావళి, వరమాలంక్రియలలోనఁ బర్వేందుముఖీ ౧౭౮
చ. సురుచిరపద్మరాగపరిచుంబితనీలనిబద్ధహారని
ర్భరరుచిరాజి వింతకనుపండువు సేసెఁ ద్రివేణికైవడిం
గర మనురక్తి నేతదవగాహన మొందె మదీయభావ మ
చ్చెరువు నిరంతసౌఖ్యరమ పొందుట యుత్తమగామినీమణీ. ౧౭౯
గీ. లేమ నెలపొంతఁ దారావళికిఁ బ్రకాశ, మబ్బుటరుదనిమెంచంగ నగునె చూడఁ
దదురులోచల సనసి యుద్ధతపుఁజక్ర, వాకయుగళంబుజోడయివలలసదురుచ.
క. లాలితరుచపదమండల, మాలి నలంక్రియలు చాల నొప్పఁగఁ జేయున్
†బాల వీక్షింపు మనవమా, లాలనములు పొంపొఁగొనుట మెచ్చ తలంపన్
క. ఇక్కరణిఁ బలికి యనుపతి, చక్కనిరవణమునఁ జిక్కు సడలింపుచుఁ జా
జొక్కపుఁబూగుత్తుల పైఁ, జిక్కనఁ గాఁ జేసెఁ గన్నె నెఱితుత్తుదలన్.
క. మించి మహీధరగర్వ, ము,డంచుట నిరమిత్ర మా మిటారికుచంబుల్
కంచుకకవచం బేల ధ, రించెను గాళింది విస్తరించి తెలుపవే. ౧౮౩
ఉ. రంగు లెసంగు మేను మది రాణవహించు దృఢానురక్తిచేఁ
బొంగఁగఁ దద్బలంబునన పుట్టినతత్తుకంటకంబు లె
క్కుం గడుదుర్బలం బగుచుఁ గాంచనకంచుక మిద్ది వక్షునక్
భంగముఁ జెందెఁ గన్గొను శుభంగురలోలకటాక్షవీక్షలన్. ౧౮౪

---

*అరస †బాలాక్షిం-

గీ. చక్రవర్తిత గాని యరిచక్ర మణఁచి, కటుమహాభోగమున నురోభద్రపీఠి
రాణఁ జేకొను భూధరరాజమునకుఁ, గోకచాటున మెలఁగంగఁ గొదవగాదె.

క. ఎడకు డిగి కూడ ము ఖకళి,నడఁచి జయింపంగఁ దలఁచు ననుచును జెలువా
కడుఁగంచుకజాలములోఁ, బడనిడి కుచకోకములను బంధించితివో. ౧౮౬

శా. కాంతాపీనకుచంబు లాకృతిచమత్కారంపుగూఢధ్వనుల్
కాంతాసన్నిభశక్తినం జొగి నలంకారజ్ఞు లూహించదృ
ష్టాంతవ్యాహృతి సార్థకంబుగ మదిం జాల న్విచారించి యో
కాంతారత్నమ కంచుకాకృతిఁ బరిష్కారించితే గుబ్బలన్. ౧౮౭

గీ. నడు మనెడుమిన్నుపైఁ దవ మెడయ కెనయ
ఘనఘనత్వంబు ఫలమయ్యెఁ గాని సూక్ష్మ
సూక్ష్మత ఘటిల్ల దని లజ్జ సోగియ నవిక
చాఁటు కుచమందె నో యది సంది నరుదె. ౧౮౮

మ. అతిసూక్ష్మం బగుటన్ రహస్యతమమే యాఁగా స్వరూపంబు మా
నితిగా దానిఘనాంగతం గొనుచు మన్నింపంగదా సౌఖ్యముల్
సతి నీగుబ్బలు గొప్పగొప్పలగుఁగా స్వాయత్తసంరక్షకై
యతిగోప్యాకృతి మాని యుంపు టరుదా యాత్మ న్విచారింపుమా. ౧౮౯

మ. అలగూఢధ్వనికి న్నిదర్శనము దా నాచుం జెలంగుంగదా
బలుచన్నుంగవ మున్ను నే నిపుడు తద్భావంబు సైఁప న్నను
జ్జ్వల*రీతిత్వము నీవు మెచ్చుకొన సంపాదించెద న్గంచుకా
కలనం బాఁపు చగూఢమైనధ్వనితో గారాపుసాదృశ్యమున్. ౧౯౦

గీ. అనుచు హృద్గతతద్గ్రంథికపుసువికల, భావమునకూర్చికంచుకావరణముడిపి
పరమకారణ మగువేల్పు బయలుపటిచె,సత్సుచాత్మస్వరూపంబుచాలఁబ్రీతి.

క. కలికి చిననాఁడు చేతికి, బలుగుబ్బలి మేలుపూలబాతి యగుంగా
యలచేతి కిపుడు కుచమిది, బలుకొండై మేలపూలబంతియు నయ్యెన్.

గీ. మేలుబంతుల నల్లను గేలిసేయుఁ
బ్రాయమెక్కినకొలఁది నీబలుకటికత
నంబు గొను సూక్ష్మమొక్కగుణంబు సారగ
నెనయ దపకాళసద్వృత్తమెట్లు కుచము. ౧౯౩

*రీతత్వము

ఉ. కొండలనైన శీతవిరిగుత్తులకైవడి మీట రాజవే
దండముగండమున్ విరియదాఁకఁగ దక్షతగల్గి మీటి యొం
డొంటిని డాసి మా తెఱఁగుఁగొండెడు కోడెమిటారిగుబ్బలో
యండజయాన హస్తగత మయ్యెడుసూత్ర మదెద్ది తెల్పవే. ౧౯౪

క. పాలిండ్లే మరగి తిరిగి(తి,) హేలావతి(చి)న్నయప్పు డిప్పుడు నీమే
ల్పాలిండ్లు మరగి తిరుగఁగఁ, బాలయితిం గదవె కోర్కె ఫలియింపంగా.

గీ. మగువ ! యేతత్పయోధరమండలంబు
బర్హధరహృత్ప్రమోదంబు బలియఁజేసె,
మదిరనేత్ర పయోధరమండలంబు
బర్హభృన్మోదహేతువై పరఁగుటరుదె. ౧౯౬

క. గురుశుశ్రూషణ మవనిం, బరమసుఖం బిచ్చు ననుచుఁ బలుకుదురు బుధుల్
గురు(వ)కుచరిశుశ్రూషన్, నిరతిశయసుఖంబు మాకు నలకొనదె చెలీ

గీ. అదరి ద్విజరాజచక్రంబుఁ దలఁకఁ జేసి, మృదులతరసుమనఃపంక్తు లోడఁగఁ జేసి
మిగులనుద్ధతిఁ గొన్ననీమెఱుఁగుగుబ్బ, మగువ మర్దింపఁగు మారు మానఁదగునె.

సీ. కుచములు గిరులన్న గొబ్బునఁ బరుషత సాదృశ్యహేతువై చాలఁదోఁచుఁ
దోఁచిన మృదుతనూద్భూతకుచంబుల కదియైన వైషమ్య మనెడుశంక
బలుకుచంబులఁ బూలబంతులైన మృదుత్వమచ్చటఁ గారణం బనెడు తెలివి
వివరింపనత్తెల్వి విషమతకవకాశ మంబరకుసుమంబ యనెడు మనసు
కేలఁగైకొని మదిఁ బరీక్షింపఁ దెలియుఁ
బరుషభావమృదుత్వ*సద్వర్తులత్వ
పీనతౌన్నత్యములఁ గొన్నిభేదము లిటఁ
గరణములు మాటికని చన్నుఁగవ గ్రహించు. ౧౯౯

మ. బలుకొండొక్కటి మన్ననాకరమునన్ బాగైనపూబంతివా
విలసించెం గద మెల్లుచంబు లివి యీవేళం గరాయత్తతే
న్వాలయ స్నార్దవమేని తత్సదృశత న్నిర్మింతు సర్కొండక
స్తలఁపొమ్మన్ జనియించె నంచు హరి మిన్నాగుబ్బ లొత్తుం గడున్. ౨౦౦

గీ. అతికఠినపీనవక్షోజహృద్వయియై, మర్దనము చేసి చేసియు మఱియు మఱియుఁ
గాంతుఁడుడు వాడ హృక హాస్తకంజమింతి, చిత్రమిది యనికుచపీన చెలఁగిచేయు.

---

*సద్వృత్తత్వ-

సీ. జోడువాయకకూడి జొబ్బిల్లెడు సుగంధధూరివంకంబున బ్రుంగిబ్రుంగి
కమనీయకుసుమసంగ్రథితకందుకముల నలరులీలల వాడ నాడియాడి
గురుతరమత్తేభకుంభస్థలంబుల నెఱినాక్రమింపంగ నిక్కినిక్కి
యతిఘనాత్యున్నతాహార్యరాజంబులఁ దడయక తత్పద్ధతి దాఁటిదాఁటి
శ్రమజలం బూర లోఁగ్రుక్కి చక్కనిలుచు
కుచకిశోరంబులను జూచి కోర్కె మీఱ
ముద్దుగొన *మనసుట్టెడు ముదిత యనుచు
ముద్దుఁజనుదోయి శ్రీపతి ముద్దుఁగొనియె. ౨౦౨

గీ. చద్రుఁ డొక్కఁడు బాధింపఁ జక్రయుగళి
యింపుమూఁకు నీకుగుబ్బలై యొనసి యిపుడు
చూడు బహుచంద్రభూషణస్ఫూర్తి మయ్యె
ననుచుఁ గుచముల నఖరేఖ లంటఁజేసె. ౨౦౩

క. నలరెక్కఁ జేచ జక్కవ, లలితకుంతల నీదుకుచములై జనియింపం
గలిగెఁ బహునఖచంద్రా, కలితశితికీస యని నఖంబులు నాటెఁ. ౨౦౪

గీ. సర్వగురుచిహ్నములు గానిచన్నుదోయి
సర్వగురుభావ మెఱుఁగంగ శక్య మగున
యనుచు గోవిందుఁ డానంద మతిశయింప
లీలఁ గుచముల బాలేందురేఖ లిడియె. ౨౦౫

క. హరినఖపదచిహ్నిత మా, సురుచిరకుచకుంభయుగళి చూడఁగనొప్పెన్
వరశుకశితముఖదారిత, పరిపాకమనోజ్ఞలికుచఫలయుగ మనఁగన్. ౨౦౬

చ. గిరులకుఁ బత్రవల్లిక లగీల్కొను టబ్రమె కప్పురంబుచేఁ
గరము మెఱుంగులీనుమృగసంధ మలందఁగఁజేసి తెల్ల డా
ల్గిరులకు సాటిఁదెచ్చి యటఁ గేళివసించు శివుండ వయ్యెదం
దరుణి యటంచు నించు హరి తత్కుచసీమ సుగంధపత్త్రముల్. ౨౦౭

చ. శుకము మహాగమాంతరతిఁ జూడ్కికి నింపగుదాడిమీఫలం
బకట పునర్విదారణము నందెడునట్లు ప్రయత్నమూనె నా
మొకము సమందహాసమయి ముద్దులు గుబ్బలఁ గొమ్మ పైఁడిదా
ల్పకచకలూరుపయ్యెదను జక్కఁగఁ గప్పెను తొమ్ముఁ గ్రక్కునన్. ౨౦౮

*మనసుపుట్టెడు.

క. అతికఠినోన్నతవృత్తి, బ్రతికేతుండియును మధురరసమేరీతిన్
సతి నీకుచవదనములు, మతిచిత్రము మధ్యవృత్తి యగుచుం జెలువున్.

క. గేయ మగు చేరగురుతో, న్నయమై సర్వవృత్తనిచయాద్యంబై
పాయక గా శ్రీవృత్త, శ్రీ యీ నర్తన్ జయుగము శృంగారవతీ ౨౧౦

క. పరుషంబు లగుటఁ గుచములు, సరళంబులు గాక యున్న సఖ చిత్రంబే
స్థిరము లగుచున్న వబ్రము, పరమాణుసమానమధ్య పరికింపంగన్. ౨౧౧

క. ఈకుచవదనమండలమున, శ్రీకరభావమున మెలఁగు చెలువా భూపల్
శ్రీకర ముభయశ్లేషమె, కోకస్తని చాలఁజాల గుఱుతుగఁ గంటే. ౨౧౨

చ. మదభిమత(ంపు)శయ్యయయి మానితభూషణమై యదోష మై
ముద మొనరించుఁ గావ్య మన ముద్దుఁగుచద్వయి చిత్ర మొక్కఁడే
సదమలగాత్రి సద్గుణము చాలఁగ సూక్ష్మతఁగాంచియేని దాఁ
గదిసి పొరంగ నంది యటఁ గానఁగ శక్యముగాదు చూడఁగన్. ౨౧౩

క. ఈరీతిఁ గుచము లెన్నుచు, వారిజలోచనుఁడు కాంతివారస్ఫురణా
ధారము లగుదోర్మూలా, కారావారములచాయఁ గనుమీ లదరన్.

చ. చెలి కరపల్లవస్ఫురణఁ జెందినదోర్లతికాలవాల మై
యలరెను బాహుమూలముల కర్షము ఖాతము తీవ పూతచే
వెలయఁగ బాగుగా యనుచు వేడ్క సఖంబులు నాటెఁ గటన్
విలసదనూనబాహువుల వేమఱు గందపుఁబూఁత దానిడన్. ౨౧౪

క. అరుఁగనుఁగొనియె శ్రీహరి, యారుచి ముద మొనరఁజేయు హారరత్నపుమే
ల్చేరుం జలిచీమలబ, ల్వారుం గలహింపఁ బిలుపఁబంపెడుదానిన్. ౨౧౫

గీ. విన్నకానునఁ బొక్కిటివేల్పుబావి, లేమ యాచెంత మధుకరాలీఢమగుచుఁ
గలదు పేశలరోమాళికల్పవల్లి, విబుధవరు లగుమా కాగి వేడ్కఁజేయు.

గీ. అతివ యున్నంతమేనికి సహావరేణ్యుఁ
దభిమతంబైన తల్పమై యలరఁజేసె
నిపుడు రోమాళిభుజగేంద్రుఁ డీకరాబ్జ
మున కెతా శయ్య యగుచుఁ బల్కుడ మొనర్చె. ౨౧౮

క. మాయానరేంద్రహస్త, చ్ఛాయల రోమాళిభుజగచంద్రుఁడు మిగులం
జాయవహించెను జిత్రము, ఛాయాసుత నీకుఁ జూడఁ జనదే చెపుమా.

గీ. పరమబంధమయం బొటఁ బరఁగుగాద, రీతి పోలెను జనుదోయి లేను యట్లు
గానరోమాళి యనుపేరు పూనుచీమ, బారు పయిఁ జిక్కు నాభిగహ్వరము వెడలి.

ఉ. పొక్కిటికోమనుండి వలపుంగిరులంచుఁ గుచంబు లంటఁగా
గ్రక్కున నిక్కునీలఫణి రాజోకొ పొక్కిటిపాదునుండి పెం
పెక్కఁగ నిక్కుచుం బయట నెంతయు స్రుక్కుచు గబ్బిగుబ్బలం
జొక్కపుకొండలం బడరి చొప్పడు తీవయొ యిద్ది దెల్పవే. ౧౨౧

గీ. రమణి మంజులరుచిరోమరాజిభుజగి, తరుణకృష్ణభుజాదండద కసూక
రాజు తనుగూడ నెంతేనిరమణఁగాంచెఁ, జాది తేమిద్దఁ దెలితేటచూపులాఁడి.

క. ఆరల సీతల దేశము, లేతటినైనం బమ్మౌద్ధి నెనయఁగ భూమీ
పేర మగు మధ్యదేశము, ఖ్యాతిగ నిట సహిధయంబు కలుగుట కతనం.

క. కాళిందిమధ్యగత మగు, కాలాహి న్నాదు పాదగతి మర్దింపం
జాలితిఁ గరమున నిపుడీ, కాళిందీమధ్యగాహిఁ గదఁగితిఁ బెదరం ౧౨౪

క. అందఁగొను వారి భూధర, మండలవతు లగుట మిగుల మహిమంబులచే
నుండుకొన మెండు లేమిడి, యందగు వారల*ను బీసయంటఁగ సాగం.

గీ. కన్నరో కంటివే నీదు చిన్ననడుము, మిన్నుముట్టినకలిమి చేకొన్న దేని
యొన్న నబ్బుర మిద్ది దానున్న దిక్కు, నట్టి నటి వాదులకు నేని యెఱుగనీదు

ఉ. ఉన్నతకుచభూధరంబులకు నొప్పుగఁ బ్రాకులతానుకత్రముల్
కరముదలిర్పఁ బొక్కిటిచొకాటపుబొడ్డనబావిలోని యా
ద్యరసపు జాలనా మిగుల నందముఁ జెందెడురోమరాజి యం
చరుదు ఘటిల్లఁగాఁ బొగడు నచ్యుతుఁ డా రొగిఁ గేల నంటుచుం. ౧౨౭

ఉ. విప్పగు నాభిదీర్ఘికను వెల్వడి మీఁదికి వేగఁ బాఱుమే
ల్త్రిప్పురసంపుజాలుగద గట్టిగఁ జొక్కపురోమరాజి యం
దొప్పగు లేఁదరంగలర యూర్ధ్వగతదంతురరేఖలొకదే
యొప్పులకుప్ప యీవళు లహో యని మాటికి నంటు ముప్వళిం. ౧౨౮

గీ. కాదు భావంబు దృష్టికిఁ గానరామి, పటుకుచద్వయిఁ బూన నభావ మెట్లు
వాలియటు గానరుభయభిన్నంబు కాను, మత్స్వభావంబు గనుట చేమాకు ముద్దు.

క. సర్వద్రష్టను నేనను, గర్వం బిఁక మాకుఁ గలదె కనుపట్టదుగా
పర్వేందువదన మధ్యము, సర్వపదార్థాంతరాళసంగత మయ్యుం. ౧౩౦

---

*పలిద కట్టగసాగం.

గీ. సత్త్వ మొనగూడకున్నను జాన నడుము, విష్ణుపదపద మయ్యెడు నిదుముపిదప
విష్ణుపదపద మయ్యెడు విధము లేదు, సత్త్వ మొనగూడ ననినవ్వుఁ జక్రధరుఁడు.
క. ఘనజఘనకుచపదంబులు, కనన య్యెను గురువులగుచుఁ గమలదళాక్షీ
కన వింత మధ్యపద మిది, కనుపట్టెను లఘువిలాసఘటితం బగుచున్.
సీ. బలుకొప్పుకార్మొగుల్ బాగుగా ధరియించి తులకించువదనచంద్రుని ధరించి
గంధిలనిశ్వాసగంధవాహముఁ బూని తనరారుకుచపర్వతంబు లూని
తన్మధ్యసంధానితనభంబు గైకొని పంచభూతమయప్రపంచ మూని
సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ మై చూడ్కికిఁ గనఁగాకమాయాభిరామమైనమహిమఁ గాంచి
తనమహాకాశపద మొప్పఁ దనరు నడుము
పరమసూక్ష్మత మును విష్ణుపదతఁ గాంచు
నిపుడు మద్దేహసంగతి నెనయు మిగుల
విష్ణుపదభావ మని కానఁ బిడికిలించు. ౨౩౩
గీ. వెలఁది తారుణ్యరసమహావేణి యందు, బంధురావర్తమై స్వర్ణపద్మమయ్యె
నతిగభీరమహాహ్రదం బయ్యె మెలఁగు, వేడ్కఁ గనుఁగొంటివే నీదు పెడఁద నాభి.
చ. కలితతనూలతం గలవికస్వరనాభిసుమంబులోపలన్
మెలఁగుచునుండి మీఁదటను మేల్వలపుల్ గులుకం దదుద్భవో
జ్జ్వలకుచగుచ్ఛముల్ గావ నవారణమైఁ బయికెక్కుఁ బిల్లతేఁ
టులజడిబారునా జిగిఁ గనుం దనరారెడు నారుఁ గంటివే. ౨౩౪
గీ. కాంత యేలోకమునకైన గగనకుసుమ
దర్శనము సేయ నొకఁడైన దక్షుఁ డగునె
యివ్విడీమింటఁ గనుఁగొంటిఁ దప్పగాదు
చారుభాస్వరవికసదంభోరుహంబు. ౨౩౫
క. శృంగారరసం బిచ్చటఁ, బొంగదె మధురంపుగుణము పొలుపారఁగ నో
యంగన మధ్యమవృత్తికె, సంగదె మాధుర్యగుణము సంశయ మేలా.
క. పునరుక్తివలెను నుడికిం, గనన య్యెను నాభి మించు గడుయూరువులం
బునరుక్తవదాభాసం, బనఁగ నలంకృతుల నెఱుక నందుట లేదే. ౨౩౬
గీ. పంకజాతాక్షి యీకరపంకజమ్ము, చొరఁగఁ దలఁచెను దాఁబరసుఖముఁ గోరి
చెలువుమీఱెను నిమ్నహాబిలబిలంబు, వన్యకార్యసమాసక్తి యంత వదలి.

మ. అలమింటన్ సురదీర్ఘికం దెలిగజా *బాత్మాయతాంచత్సరం
బెలమిం జూఁచుచుఁ గ్రీడసేయుఁగద కృష్ణేభంబు కాన్నింట నీ
చెలువంపుంబలుడిగ్గియుం బ్రమదియై చేసాఁచి క్రీడింపఁగాఁ
దలఁచెం జూదితె యంచు నాభికదళిం దార్చెం గరాంభోజమున్. ౨౪౦

మ. హృదయగ్రంథి మహాదృఢం బవుఁగదా యివ్వాణ్యు నిత్యింపఁగా
వదల న్నే నొకలజ్యమా యతనికిన్ భావింపఁగా నంబరా
న్పదమా గ్రంథిత నాస్వభావ మనుచుం బాటిల్లుభీతిం గడుం
జెదరె న్నీవి మనోహరాంగి కనుచుం జిత్తంబులో నన్నవన్. ౨౪౧

క. ముడిత్రోడన వడివీడఁగ, గడుసాగెఁ గటి నెసంగుకనకాంబరమున్
సుడివాలుదాల్పుధైర్యపు, ముడి సాకల్యంబుగాఁగ ముద్దుగ జాఱెన్.

ఉ. అత్తఱిఁ జిత్తజుం గనినయట్టిమహాత్ముఁడు రత్నభూషణం
బొత్తు నటంచు నాత్మమృదులోజ్జ్వలచేలచెఱంగు మెత్తనా
మెత్తఁగఁ జేసి సందిటను మేలిమిబంగరుఁబోఁడిఁ జేర్పఁగాఁ
గుత్తుక పాంచజన్యమునగూడినచాయ నొనర్చె నచ్చటన్. ౨౪౩

క. నవ్వుచుఁ బువ్వులతూపుల, నొవ్వుచుఁ బుష్పాయుధుండు గువ్వుచుఁ దిరుగన్
దువ్వుచుఁ గటిపై †జాపులఁ, రువ్వుచు వెన్నుండు తిగ్మరుచినుతఁ గనియెన్.

సీ. వివిధరత్నప్రభావిస్ఫురన్మేఖలామాయావిచిత్రత మనుటకతన
సూక్ష్మాతిసూక్ష్మత శోభిల్లుకతమున బహుగుణాశ్రయతచేఁ బరఁగుకతన
నంత(టం) దనరోచు లదరించుకతమున నర్వాజనంబున నబ్బుకతన
మాలిన్యలేశంబు మలయనికతమునఁ గటిసుప్రపంచంబు గ్రమ్ముకతనఁ
దరుణి మామిత్ర మిమ్మహాంబరము గానఁ
దనకుఁ దా విడి మాకుఁ హితం బొనర్చె
మేము చేసినదని గాదు లేమ మాకు
నేర మించుకయును లేదు నీవు గినియ! ౨౪౫

గీ. భామ కర్ణావతంసాదివదములందు, జఘనకాంచినమానగజఘనవదము
గణితమై యున్నదో కాదొ కలిమి లేమి,నీ వలం కారవతివిగా నిశ్చయింపు.

క. విరసంబై కనుపట్టెను, సురధునిసికతామయంబు జో డనఁ దగు నే
వరమాద్భుతసుమమారన, మిరవొందఁగఁ గానవైనయాకటితటికిన్.

---

* బాత్మగతాంచ †మాపులఁ

గీ. అతివ కాంచి గుణస్థాన మగుటకతన, నేతదుజ్జ్వ పరదరాజేష్టవాన
మెట్లు గాకుండు నిటవసియించునట్టి, వరమపూరుషు సతనుతాకంబుగోరున
గీ. దామ యీకటిభూధరచంద్రమునకు, లీల భూచక్ర మంతయు నేలఁజాలు
భాగ్య మొనగూడ గిరిదుర్గపాలనంబు, పులినదేశంబు నేలు టబ్బురముగాదు.
క. ఈకాళిందినితంబకు, జోకై మాక్రీడ నమరఁ జూపెను మదిలో
నాకాళిందిమనోజ్ఞత, రాకృతిపులినస్థలీవిహారము లెల్లన్. ౨౯౧
గీ. అపదసౌందర్యమై కటి యపహసించుఁ
బ్రాకృతవ్యాకృతిని జిత్రరసముదోఁచు
నొక్కయెడ నద్ది పురుషత్రయోజ్జ్వలంబు
ప్రథమపురుషైకసంస్పర్శభవ్య మిద్ది. ౨౯౩
గీ. కటిపదంబున *నర్థసంఘటిత మగుచు, జఘన మభిధకు సాటియౌ నన్నితంబ
మాత్తపశ్చాన్నిరూఢిమై యందులకు, నాభిమాన్యంబు రుచిగాంచి వ్యక్తిఁబోలు.
క. నిరుపమసంభ్రమ మొదవఁగఁ, గరిగామిని కుందిరంబు గావింతు నిటం
బరమాన్యతరస మొదవఁగ, వరవు దలిర్పంగ †నే వివృతమొనరింతుఁగా.
సీ. పొంగుచు నీకటిరంగస్థలంబున శేము చక్రభ్రమరిం ఘటింతు
ననుమోదధరమున నంబుజలోచన లీల ఛత్రభ్రమరిం దనర్తుఁ
గువలయేక్షణకోర్కి గానలుసాఁగుచు మీఁఁ జరుద్వృత్తముఁ జాలనొఅపుగాంతు
సురుతరమై రాగ మొదవ నున్నతవేణి రథచక్రచారిత రమణనింతు
నతివ యిట్టు పారిక్రాంత హైయోపసంగ, జతనపడుచును వైష్ణవస్థానమై పొ
సంగ‡ వ్యాపృతినొందను జతురవృత్తి. మిఱు నీవేళ నీచేత మెప్పుగొందు.
క. ఈరీతి వచింపుచు హరి, చారుదతీపీనజఘనసంగమమోదా
కారపయోనిధి నీఁదఁగ, నేరీతి న్వలపులేక యొడమెలఁగంగన్. ౨౯౯
క. ఊరువులందుచుఁ దగ్గత, చారుమృదుత్వంబుఁ గాంచి సరసకదళికా
కారంబు లధికకఠినవి, కారము లని మనసు సొక్కఁగా నిట్లనియెన్. ౨౯౬
గీ. లలన(నీయూరు) యుగళిపేశలతవలనఁ, బరిభవముఁజెందఁ గదళి కాతరుపసంగ
నయ్యో నచ్చట సమసనార్థాంతరంబు, లోకవిభ్రాంతిమూలంబు గాకయున్నె.
గీ. తరుణి యూరూత్తరపదోజ్వధాయకత్వ
మొందు యోగంబునఁ ద్విదూరుయుగళపర్య

* నర్థసంఘటిత † నలివృత్తమొనర్తుఁగా. ‡ వ్యాపృతికొందుజ

దానఁ గనఁడయ్యె ముని త్వరితంబుకతన
నభ్రమే వార్తికోక్తుల నతఁడు గొనెను. ౨౫౮

క. అని యాగద్వయిపొందిక, కనితరసాధార(ణ)ంబు హర్షముగొనుచుం
గనకపుటొల్లియు వేలుపు, కనకాంగియుదద్వయంబు గనుఁగొను చనిమెన్.

గీ. అంతజంఘా(?)ంసద్వృత్తియై యొలంగి, లలితవర్ణోయరీతుల లక్ష్య మగుచుఁ
దళుకులీనునలంకృతధ్వనులఁ దనరి, రమణి సొగసైన యీపదరచన వెలయు.

గీ. హరికరస్పర్శసంజాతహర్షవిభవ, యతులమృదురూపనీరజాతాధివాస
లక్ష్మి నీపాదములసేవ లాగుచున్న, దింతకన్నను భాగ్యమిం కేమి నీకు.

మ. అను చంఘ్రిద్వయదర్శనాగతమహాహర్షంబు లోకాళిక
ల్పనవత్యల్పవిలాసతం గొంచునిజస్వాంతంబు నాత్మాశ్రయం
బన కొంతేవడి మీఁటి శ్రీధవుఁడు ప్రోయాలిం దగం గొంగిటం
జెనయంజేసి కుచాంతరం బురము నాశ్లేషించెఁ జెన్నొందఁగన్. ౨౬౨

చ. అతినిశితంపుటగ్రముల నందెనుబల్చనుబొంగరంబు లు
న్నతి మిగులంగఁ దాఁక జిగిఁదప్పురంబు నురంబు(దాఁ)కినన్
క్షితి యొకయింతలే కదరుచక్కనిగుబ్బలు రెంటిదార్ఢ్యముల్
ప్రతిఁగొన *నొక్కఁడొక్కటికిఁ బాయనిసాక్షులు యుక్తయోగముల్.

గీ. ఘనలసద్వంశములఁబుట్టి జనులొనర్చు, ఛిద్రముల కోర్చి శుద్ధనిర్ణిద్రవృత్తిఁ
జాలరాఁజిల్లు మేల్ముత్యసరులువిడుచు, సద్గుణంబుల సద్ధతాశ్రయముకతన.

గీ. అంతరం బగుసార మావంత లేక
బయటఁ దెల్పులఁగొన్న యాస్పదముగన్న
నొక్కరతి హాని యగు నని యొప్పఁబలుకు
చతులహా(రా)లిసూత్రంబు లపుడు విరిసె. ౨౬౫

గీ. ఛిన్నసూత్రంపుముత్యముల్ చేయువేళ, నవ్యనక్షత్రమాలిన్ని నవ్వఁ గాదు
ముత్యములు నాభిసరసికి మొనయునపుడు, తతవయోధరగళదుదస్రకముల య్యె.

ఉ. కంచుకనామసత్త్వచగర్భగతత్వ మఖండసారభా
వాంచితులైనవారలకు నర్హముగా దని వీడనాడరే
కొంచెపుఁబూఁత తోడగున కూమున కీర్తులు కార్యవేళ నం
చొంచి కుచంబుపూఁత నెడయించె ననం గడువీడెఁ బూఁతయు౯. ౨౬౭

*దొక్కఁడొక్కటికి

క. బలయుతు లన్యోన్యంబును, బలవత్సంఘర్షసేయ బలమటి నడుమన్
మెలఁగెడునది చెడు ననుచుం, దెలుపుచుఁ గుచపత్త్రకాళి దెరలెన్నిగులన్.

మ. పతిదృక్తర్షము ఘోరదోషగుణసంబంధాభిజ్ఞత్వసం
గత మాదార్యసుకాంతిముఖ్యగుణసాంగత్యాభిరామంబు నా
సతిచక్షుర్ద్వయి యలంకృతాన్యమయిఁ గన్ సత్కావ్యముం బోలి శ్రీ
పతిచిత్తాబ్జమునం బ్రమోదభర మాపాదించె నెంతేనియున్. ౨౬౯

వ. అంత ననంతలీలావరాయణుం డగునారాయణుం డమ్మానవతీరత్నంబు నయ
త్నాయత్తాసాధారణాగణ్యాంగలావణ్యం బనిదంప్రథమపరిదృష్టం బయ్యు
నిదంప్రథమావలోకనసంపాదితానుపమానకుతుకంబు మనంబునకు *నా
పాదింపం దలంపులో నిబ్బరంపుటబ్బురం బాగుబ్బుకొన నోయలినీలకబరీ
కబరీభారంబున నుదాత్తాలంకారంబును గలితాలికాలకంబున వక్రోక్త్యలం
కారంబును గమలాననంబున వికస్వరాలంకారంబును గన్నుదోయి నుత్ప్రే
క్షాలంకారంబును గలికానాసిక లలితాలంకారంబును గపోలయుగళిఁ జిత్రా
లంకారంబును గర్ణంబులఁ గుండలీబంధాలంకారంబును గన్నుబొమల
దృష్టాంతాలంకారంబును గమనీయాధరంబున రసవదలంకారంబును
గంబుకంఠంబున నత్యుక్త్యాలంకారంబును †గనకకుచంబుల ‡శ్లిష్ట
రూపకాలంకారంబును గనద్బాహుల మాలికాబంధాలంకారంబును గర
తలంబులఁ బద్మబంధాలంకారంబును గవ్వనూగారున నాగబంధాలంకా
రంబును గనకచ్ఛాయంపువళుల విషమాలంకారంబును గానుదీఁగె సూ
క్ష్మాలంకారంబును గభీరనాభి నతిశయోక్త్యలంకారంబును గటితటుల
సారాలంకారంబును గరభోపమోరుల రూపకాతిశయోక్త్యలంకారంబును
గాదిలిజంఘుల ననన్వయాలంకారంబును గలపదంబుల విరోధాభాసాలం
కారంబును సర్వాంగంబుల సమాలంకారంబును ధరించునించుఁబోఁడివి
గావున నానాలంకారలీలామాలాస్పదంబ వయి వెలుంగెదవు గావున
ననుపమవేని నుపమవగుటకు సంశయం బాశయంబున నుదయింప
నేర్చునే యనుచు నగుచు నవ్వారారోహాసిజకటులిరవిశాలదోరంతరారో
హం గావించి చాఁ బ్రొద్దు పుచ్చుకొన నంతరంబ. ౨౭౦

* నాపాదింప † ఘనకుచంబుల ‡ శ్లిష్టోపమాలంకారంబు

ఉ. అత్తరళాయతాక్షి యనమాయుధపూర్వరణంబు శ్రీహృదా
యత్తునిచిత్త మాత్మకుతుకాతిశయంబునఁ జేసె వ్యక్తిగా
ఘాత్తచమత్క్రియం బయి రసస్తుశబ్దవిశేషవాచ్యమై
యుత్తమకావ్యముం బలె నసజ్జ్వలభావరసప్రధానమై. ౨౭౧

క. దయపడుటనో గురుజను లని, భయపడుటనో భ్రాంతి నేమొ బాణాసకరో
చ్చయములు గనువాడుటనో, కయి నిర్వ్యాపార మయ్యెఁ గందర్పునకున్.

చ. అలరులవిల్లు నీరసత నందఁగ నాఁకటిదిప్పు హెచ్చఁగా
*వలియుచు వీడివీడిరును బంభరపాళి ధనుర్గుణంబునేఁ
గలుగదు కార్యసిద్ధి యని కంజశరాసనుఁడీనుఁ డత్తఱిన్
విలు గొనకుండఁగా నిడిమె వేళమ యూనతి కేలుఁదమ్మికిన్. ౨౭౩

సీ. సజలాంబుదంబుకఁ జతకూడి మెడయెక్కె నాఱుమిందడకు కారుమెఱుఁగు దనంగ
హరిమణిస్తంభమునందునం దమువీఱి బూన్నిఁ జెక్కినపైఁడిబొమ్మ యనఁగఁ
దనరారునపకారతరు (వు)శోభనఁగొంచులలిమించుమాధవీలత యనంగఁ
బరమకారణమైన బ్రహ్మంబు ననువున నంగతిఁ బఱచిత్రశక్తి యనఁగఁ
బొలిచెఁ గాళిందినమ్మెయి భువనభయని
వారణాధారణాటోప వాసుదేవ
ఘనభుజాదండసంతతాక్రాంత మగుచు
మించునలయికి లయ నిద్రించు వేళ. ౨౭౪

గీ. ఏకశయ్యాపదప్రవేశైధమాన,మూర్తు లగుచును దంపతుల్ పొలిచి రవుడు
నేకశయ్యాపదప్రవేశైధమాన,మూర్తులైనయలంకారములసరణిగ. ౨౭౫

సీ. చక్రవాకీశోకచటులాంధకారంబు దొలుకతువ్వాతమంబుతోడ విచ్చె
సమరమూర్ధన్య†దిగ్రమణీయకాంతితో ఘూకోష్ణనిశ్వాసగుణము హెచ్చెఁ
బంకజామోదసంభవముతోఁ గలువలం దదభావసంభూతి గదియవచ్చెఁ
దరుగతపక్షిసంతతిశబ్దములతోడఁ జోరనిశ్శబ్దత సాగయుఁజొచ్చె
నఖిలలోకసదాలోకనాంజనంబు, సారథ్యప్రచారాదికారణంబు
జారసంచారదుర్గ్రహోచ్చాటమంత్ర, రాజమగుచుఁ దనుమ రేవ్వేళ తేజరిలఁగ.

గీ. సుప్రసాదత సుకవీంద్రసూక్తు లడర,బోధ గైకొన వేగంబ పుష్పఁబోఁడి
సుప్రసాదత సుకవీంద్రసూక్తు లడర,బోధ వేగంబ చెందుట పోల్కి గాఁగ.

---

* బలియుచు మూ- బడలుచు అనిలడపాఠము. † దిగ్విరణాంకురంబులో నుపద్వేళ

సీ. చలిగాడ్పుచేఁ దీఁగబలెఁ దేటనెత్తైన నలుకలు జలజలంజలను రాలఁ
గొప్ప చక్కఁ గుదుర్చుకొనఁ గనుకాంతులు పొంత బంగరుజలపోఁత లీన
నిదుర చాలనియట్టినయనకోచనంబులు తత్తాలజలజంబుఁ దప్పుగొనఁగ
మిగిలెడునమరక్తి మగుడిచూడఁగఁజూచి మదనుండు కాలూన మనసుపడఁగ
పొర్దరన మున్పఁ గాల్యభయంబు నడుగ
దలనయానంబు పాదంబు లడుగు లిడఁగ
నంత యిం తనరాని యాయానవడఁగ
బెడఁగువగలాఁడి తనుకయి ల్వెడలి వచ్చె. ౨౭౯

క. అతిసూక్ష్మాంబరకళ్యా, గతకృష్ణఘనాంగ మెఱసి కమలేక్షణ దా
నతిమందయానమున *రా,నతిభద్రతటివ్విలాస యగుచుం బొలిచెన్.

క. అనలంకృతయానము గొని, వనజాయతనయన యపుడు వలెనె నసంగాఁ
జనదే వస్తువ్యంగ్యం, బనలంకృత మైన మోద మచ్చట లేదే. ౨౮౦

గీ. అతనుభూషణవిస్ఫూర్తి నందితోలుత, సుతనువు తనూమతల్లి కసాగనుపూను
నతనుభూషణవిస్ఫూర్తి నందకున్న, నతనుభూషణవిస్ఫూర్తినలగె నపుడు.

గీ. సుప్రసాదత సద్వ్యక్తి సుభగ యగుచు
ఘనతరాలంకృతిస్ఫూర్తి గొనక మగువ
యుత్తమంపుఁగృతి న్నగు నొక్కవింత
యొక్కమెడ సంస్కృతిచ్యుతి నొప్ప మిగుల. ౨౮౧

సీ. సానపట్టినయట్టి జలజాతబాణుని చేతిమిన్నాహేతిఁ దనదు దానిఁ
జారుపుంస్కోకిలాస్వాదితం బైనట్టి క్రొమ్మావినిం దప్పుగొనెడు దాని
నంతతరాజహంసక్రీడితం బైనకమలినికై బొమ్మగట్టుదాని
మలయానిలాక్రాంతమర్దనక్లాంత మా సుమశాఖఁ జులుకఁగాఁ జూచుదాని
దనవనుతఁ జూచి ద్వారంబు దాఁటువేళఁ, దోడినచ్చెలికత్తెలంతోడవచ్చి
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్చుచుఁ బ్రేమమిగుల, మేలుగాఁ బల్కె నొకవాణి నీలవేణి.

ఉ. కోరిక దీరఁగా మగనిఁ గూడి సుఖించిననిన్నుఁ జూచినన్
మేరకు మీఱుమోదమున మేను సుఖించె మనంబు చింత మా
కూఱడ నీవు సెజ్జకడనుండి కటాకట తోడులేక యా
ద్వారముదాఁక నిట్లిటకు వచ్చితివమ్మ భయంబు దక్కుచున్. ౨౮౪

---

*దానతిభద్రి-

ఉ. అంతట నింతి యోర్తు నగ వానన మూఁతుకొనంగఁ బల్కు నీ
యింతికిఁ దోఁచు గావలెన యిక్కడ కక్కడనుండి రాఁగ నా
వంత భయంబు లోఁగొనక యూర్ధ్వవిభుం దనుదండ నీనిశం
గంతుకురంబుఁ జేసి బలిగాయము లందిన మేటి గావునన్. ౨౮౫

ఉ. అప్పుడు నీలవేణి చెలియందపుఁ జేష్టలు చూచి గోరి యా
యొప్పులకుప్ప నీకు మది కొప్పఁగ తేఁ దలపూన్చిఁ బూనెనే
తప్పక చెప్పు మన్న నగుఁ దాల్చుట సిగ్గున మోము వంచుటం
జెప్పెను నాతి యంతరము చిన్నలు చెప్పఁగఁ జాలరుక్తిగన్. ౨౮౬

వ. ఇట్లు కాళిందీపులిందదివిరం గరగ్రహణంబుచేసి యనంతరంబ మిత్రవిం
దాసుందరవదనం బెండ్లియాడి నాగ్నజితీమానవతిం జెట్టవట్టి భద్రాభద్రే
భయానం గాలుగ్రొక్కి మద్రరాజన్యకన్యక నైనలక్షణకుం బొట్టుగట్టి
యష్టమహిషీనయనచకోరకరద్రాకానిశాకరుండై యక్కటటయాతవన
గుండు పిదప నరకాసురుం ద్రుంచి [యింద్రలోకంబునకుం జని యదితిచేఁ
గుండలంబులు గొని పారిజాతనగంబు సంగ్రహించి నరకుం ద్రుంచి] తత్కా
రాగృహాసీనషోడశసహస్రరాజకన్యకల నాత్మకరగ్రహణంబున ధన్యలం
గావించి తద్భావతనిరంతరప్రమోదాపాదనదక్షుం డగుచు దక్షుండై
నీకలలితనాయకోత్తముం డనవెలయుచు మునులకుఁ దపఃఫలంబై యరి
వీరులకుఁ గృతాంతుండై యర్థులకుం జింతారత్నంబై ధనుర్ధరులకు వీరా
గ్రసరుండై విద్యార్థులకుఁ బరమాచార్యుండై గాయకులకు వాగ్గేయకా
రశిరోరత్నంబై శరణాగతులకు వజ్రపంజరంబై విదగ్ధులకు (ర)సికావతంసం
బై మదవతులకు నభినవమదనుండై సంఖ్యావంతులకు శాస్త్రవేత్తయై
నటులకు హాల్లీసకతల్లజుండై కర్తలకు సమస్తాత్మప్రకాండుండై తత్త్వవా
దులకుం బరమతత్త్వంబై యోగీంద్రులకు లక్ష్యంబై (రస)వాదులకు జగ
దేకరసంబై సుగుణవాదులకు నుపాస్యంబై భాసిల్లుచుండ నయ్యవ
సరంబున. ౨౮౭

సీ. *శాస్త్రంబు గతి సమస్తావకత్వవిలాసభాసురంబై చాల వాసిఁగాంచ
దా(హాకరో)దారదవకేళి పంధ్యాకుమారునితోఁ బొందు గోరుకొనియు

[ ] ఈఁడిమి వాక్యము సందర్భశుద్ధిగాలేదు *శాస్త్రంబులీల-

దారిద్ర్యఖేదసంధానంబు గగనమండలపుండరీకంబు చెలువు మీఱె
శశమృగంబుశిరంబు చక్కం ద్రొక్కి పెంగు కొమ్ము స(వద్ధ)ర్థి మిమ్ముచేసె
సవనివాటీ గోపాల మఖిలజనుల, సలుపుమిగులంగ బ్రాపించెనవరసమూల
సలప్రసాదంబుపొందెపుననువుగాఁగ, నతులసౌఖ్యంబుచూపరులరుదుగనఁగ.

క. మంగళ మంగజాతరిపుమంజులమానసమధ్యవర్తికిన్
మంగళ మబ్జ(జ)ప్రముఖమానితదైవతచక్రవర్తికిన్
మంగళ మానతార్తికృదమంగళభంగదసారకీర్తికిన్
మంగళ మాదిమూర్తికి ఘనప్రభమూర్తికి రామమూర్తికిన్. ౨౦౮

గద్యము.

ఇది శ్రీమద్రామచంద్రచరణారవిందమిళిందాంతఃకరణ పోలూరి మాధవ
యజ్వసముజ్జ్వలత్కృపాక్షితకటాక్షసాదితపాండిత్యాభరణ ప్రభం
జనవంశాబ్ధిరాకాశశాంక నిరంతరారాధిత విచక్షణ శశాంక
అభినవనన్నయభట్టారకాహోబల పత్యాహ్వయ
కవిమహోపాధ్యాయభట్టారక విరచితం
బైనకాళిందీకన్యాపరిణయం బను
మహాప్రబంధంబునందు
సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము.

ద్వితీయభాగము సంపూర్ణము.